EN BIKT

BERÄTTELSE AF **MAXIM GORKI**

ÖFVERSÄTTNING AF **WALBORG HEDBERG**

STOCKHOLM WAHLSTRÖM & WIDSTRAND

PAPPERSLEVERANTÖR: LESSEBO BOLAG TRYCKT HOS ISAAC MARCUS' BOKTR.-AKTIEB. STOCKHOLM 1909

Förord till den elektroniska utgåvan

Boken digitaliserades i oktober 2014.

EN BIKT.

... Tillåt mig att berätta min lefnadshistoria, — den tar icke så mycken tid för er att höra på, och den kan vara af gagn för er att veta.

Jag är ett hittebarn, en oäkting, mina föräldrar har jag aldrig känt, och jag blef utlagd af min mor — eller någon annan — i parken till det Losevska godset i Krasnoglinska kretsen. Man hade lagt mig på trappan till det lilla kapellet, där gamla fru Losev låg begrafven, och den som hittade mig, var trädgårdsmästaren Danilo Vjalov. Han kom tidigt på morgonen ut i parken och fick se ett barnkräk inlindadt i trasor ligga vid kapelldörren, medan en grå katt försiktigt smög rundt omkring det.

Hos Danilo stannade jag, tills jag var fyra år, men som han själf hade många barn, fick jag nöja mig med de smulor, som blefvo öfver, och då det inte fanns någon mat, grät jag mig hungrig till sömns.

När jag var fyra år gammal, blef jag upptagen af klockaren Larion, som var ensam och ogift och en underlig kurre, och som tog mig till sig för att icke ha så tråkigt. Han var liten till växten och rund som ett klot och hade ett rundtansikte, rödt hår och en gäll kvinnoröst, — också ett kvinnligt hjärta hade han, var god och kärleksfull mot alla. Han söp gärna, — när han var nykter, var han fåordig, höll ögonen halfslutna och såg skuldmedveten ut, men var han drucken, sjöng han psalmer med full hals, höll hufvudet högt och log mot hela världen.

Han lefde fattigt och tillbakadraget, hade lämnat sin jordlott åt prästen och försörjde sig själf med att fiska, samt — mest för nöjes skull — med att fånga sångfåglar, hvilket han också lärde mig att göra. Han var mycket förtjust i fåglar, och de voro inte rädda för honom. Jag kommer till exempel ihåg, hur nötväckorna, som äro mycket skygga fåglar, kunde springa omkring i hans röda hårtestar eller sitta på hans axel med det kloka lilla hufvudet på sned och titta honom in i munnen. Ibland lade Larion sig på en bänk och strödde hampfrö i håret och skägget på sig, och genast kommo grönsiskor, steglitsar, mesar och domherrar flygande, hakade sig fast i hans hår, klättrade på hans kindben, naggade honom i öronen, satte sig på hans näsa, och han låg och skrattade, plirade med ögonen och pratade förtroligt med dem. Med detta gjorde han mig alltid mycket afundsjuk, — för mig voro nämligen fåglarne rädda.

En ömsint själ var Larion, och det hade alla djur en känsla af. Om människorna vill jag icke säga det detsamma, — inte för att klandra dem, utan därför att jag vet, att en människa mättar man inte med smekningar.

Om vintrarna hade han det svårt, — ingen ved och ingenting att köpa för, ty pengarne hade han supit upp. I

stugan var det kallt som i en källare, endast fåglarne kvittrade och sjöngo och han och jag lågo på den kalla ugnen insvepta ialla trasor, vi hade, och lyssnade till fåglarnes sång. Larion hvisslade för dem — han hvisslade utmärkt — och liknade själf en korsnäbb med sin stora krokiga näsa och sitt röda hufvud. Och ibland brukade han säga till mig:

»Hör på nu. Motka —» jag hade blifvit kristnad till Matvej — »hör på nu!»

Så lade han sig på ryggen med händerna under hufvudet, plirade med ögonen och stämde med sin gälla röst upp en begrafningspsalm. Fåglarna tystnade och lyssnade och började så själfva sjunga igen, men Larion skrek öfver dem, och då blefvo de arga, isynnerhet grönsiskorna och steglitsarna, och skreko ändå värre. Han sjöng ibland så oförtrutet, att tårarne sipprade fram mellan ögonhåren och fuktade kinderna och han blef alldeles grå i ansiktet.

Den sorgliga melodin gjorde mig stundom litet beklämd till mods, och en gång frågade jag honom hviskande:

»Hvarför sjunger du alltid om döden, farbror lille?»

Då slutade han, tittade på mig och svarade skrattande:

»Du skall inte vara rädd, dumbom! Döden är ingenting att vara rädd för, den är bara vacker! Det vackraste af gudstjänsten är just själamässorna, de tala vänligt och medlidsamt om en. Människorna förstå inte att tycka synd om andra än de döda!»

Jag minns så väl dessa ord, liksom allt hvad han sade, fastän jag naturligtvis icke då förstod dem. Det barnsliga blir inte begripligt för en, förr än man själf blir gammal och vis.

Jag kommer också ihåg, att jag frågade honom, hvarför Gud så sällan kommer människorna till hjälp?

»Det är inte hans sak!» förklarade han. »Hjälpdig själf, det har du fått ditt förnuft till! Gud är, för att man inte skall vara rädd att dö, men hur man skall lefva, det är ens egen affär!»

Allt för snart glömde jag dessa hans ord och mindes dem för sent, och därigenom fick jag utstå många onödiga bekymmer.

Han var en besynnerlig människa! När annat folk är ute och fiskar, törs de knappt tala en gång, för att inte skrämma bort fisken, men Larion sjöng oaflåtligt eller berättade historier för mig eller talade om Gud, och fiskarne kommo alltid skocktals till honom. På fågelfångst plär man också gå mycket försiktigt till väga, men han hvisslade hela tiden, retades med fåglarne och pratade med dem, och lika fullt flögo de i hans snaror. På samma sätt när det gällde att fånga in en bisvärm eller dylikt, så kunde gamle, vane biodlare försöka med böner och fagra ord och lyckades ändå inte, men blef klockaren tillkallad, så slog han omkring sig bland bien, klämde ihjäl dem, grälade på dem och fick genast allt i bästa ordning. Bin tyckte han för resten inte om, ty de hade gjort hans dotter blind. När hon var tre år gammal, hade hon smugit sig in i en bikupa, och ett bi hade stungit henne i ögat, så att det blef inflammeradt, och så blef hon blind, först på det och sedan på det andra också, och till sist dog hon af hufvudvärk och hennes mor blef tokig af sorg. — —

Ja, i allt var han annorlunda än andra, och mot mig var han så snäll, som om han varit min köttsliga mor. Annars såg man mig just inte med vänliga ögon i byn, — det var knappt om brödet, och jag var ju bara till öfverlopps, — en främling som kanske ett tu tre skulle taga munsbiten från en annan.

Larion uppfostrade mig till kyrkans tjänst, och9

jag fick hjälpa honom med litet af hvarje, jag sjöng med i kören, tände rökelsen och hjälpte kyrkvaktaren Vlasi att hålla snyggt i kyrkan. Allt detta roade mig — isynnerhet om vintern, Kyrkan var af sten och värmdes upp ordentligt, så att där var varmt och godt.

Vespergudstjänsten tyckte jag mera om än morgonmässan, — på kvällarne ha människorna tvättat sig rena efter arbetet, skakat af sig sina bekymmer och stå så tysta och andäktiga, med sinnena brinnande liksom vaxljusen af en stilla eld, — då ser man att, fast anletena äro olika, är sorgen en ocli densamma.

Larion älskade gudstjänsten, — lian slöt ögonen, kastade hufvudet bakåt, sköt fram strupen och fråssade i att sjunga. Ibland sjöng han mer än ban skulle, och prästen gjorde tecken åt honom från altaret, — hvart tar du vägen? Läste gjorde ban också mycket vackert, klangfullt och rytmiskt, med smekande tonfall, med bäfvande glädje. Prästen tyckte inte om honom, och inte han heller om prästen. Mer än en gång sade han till mig:

»Hvad är det för en präst? Han är inte en präst, utan en trumma, som inte låter, om man inte slår på honom med trumpinnarne. Vore jag präst, så skulle jag hålla gudstjänst, så att inte endast människorna utan också helgonbilderna gräto!»

Och det var sant, att prästen inte var så bra. Han hade ett trubbnäsigt, svart, liksom krutbe-stänkt ansikte, en bred, tandlös muu, tofvigt skägg, tunt hår, flintskalle och långa armar. Han lät alltid hes och flåsade, som om han burit på en för tung börda. Han var sniken af sig och alltid vid dåligt humör, ty han hade många barn och byn var fattig, — jorden var dålig, och bönderna hade inga andra inkomstkällor.10

Om sommaren, då till och med myggan är rik, vistades Larion och jag natt och dag i skogen för att fånga fåglar eller ute på floden för att fiska. Det kunde hända, att ett tu tre någon kyrklig förrättning skulle äga rum, och då fanns inte klockaren tillstädes och ingen visste, hvar man skulle få tag i honom. Då skickades alla småpojkar i byn ut att söka honom, och de gnodde omkring som harar och skreko:

»Klockarfar! Larion! Kom hem!»

Sällan hittade do honom; prästen grälade och hotade att klaga på honom, men bönderna bara skrattade.

Han hade en god vän, Savelko Migun, som var en känd tjuf och en oförbätterlig fyllbult, och som mer än en gång blifvit pryglad för snatteri och till och med setat i fängelse, men i allt annat var en makalös människa. Han kunde sjunga visor och tala om sagor, så att man riktigt häpnar, när man tänkte på det.

Mångfaldiga gånger har jag lyssnat till honom, och i detta ögonblick står han liksom lefvande framför mig, — mager, smidig och trasig, med sitt glesa skägg, sitt lilla kilformiga ansikte och sin höga panna, under hvilken de muntra, sluga ögonen blinkade som ett par mörka stjärnor.

Ibland kom han knogande med en brännvinsbutelj, och så slogo de sig ner midt emot hvarandra vid bordet, och Savelko sade:

»Seså, klockare, stäm nu upp syndabekännelsen!»

De togo sig en duktig klunk, och Larion började sjunga en smula generad, medan Savelko satt som fastlimmad och blinkade med tårar i ögonen, i det han än strök sig öfver pannan, än med fingrarna petade undan tårarna på kindbenen.11

Seclan flög han upp som en kautschuksboll och skrek:

»Det var riktigt utmärkt, Larja! Jag är nästan afundsjuk på Gud, att så vackra sånger äro diktade till hans ära! Han är då en karlakarl, den Larja! Finns det väl någon människa, som är så god och rik till själen som han? För honom bör det inte bli svårt att träda inför Guds anlete. Han klif-ver bara på han och säger: 'Du har inte gett mig uågonting, Herre, men jag har gett dig hela mitt hjärta!'»

»Häda inte!» säger Larion. »Jag?» skriker Savelko. »Jag hädar inte alls! Det har jag inte ens den aflägsnaste tanke på. Jag är bara glad på Guds vägnar, det är hela saken! Nå, nu skall jag sjunga för dig!»

Han stiger upp, sträcker ut armen och börjar. Han sjöng alltid sakta och hemlighetsfullt, med de vidöppna ögonen lysande af en underlig eld, och de magra fingrarne på den utsträckta handen rörde sig oaflåtligt, som om de trefvade efter något i luften. Larion har dragit sig tillbaka till väggen, där han står med händerna stödda mot bänken och gapande mun och ser förvånad ut, och jag ligger på ugnen och känner mig på samma gång sorgset och ljufligt beklämd. Savelko liksom plånas ut i skymningen, endast hans små hvita tänder glänsa och den torra tungan rör sig som på en orm, medan svetten tränger fram i pannan i stora droppar. Det är, som om det inte funnes något slut på hans stämma, den strömmar fram klar och strid som en bäck. Så tystnar han, ruskar på sig,

torkar af ansiktet med flata handen, och så taga de sig bägge två en klunk och tiga länge. Sedan ber Savelko:

»Och nu, Larja, stäm upp »hafvets våg»!» Och på det, viset traktera de hvarandra ömse-12

sidiir t hela kvällen, ända tills de båda bli fulla. Då °börjar Migun tala om oanständiga historier om präster, godsägare och kungar, och klockaren och jag skratta, och Savelko drar outtröttligt den ena historien efter den andra och gör det så löjligt, att vi ibland äro färdiga att kikna af skratt.

Men ännu bättre sjöng han om söndagarne på krogen, — då ställde han sig upp, plirande med ögonen så starkt, att han fick fullt med små rynkor vid tinningarna, och sjöug och sjöng. Det var, som om sången stigit upp i hans bröst ur själfva jorden, och som om jorden sufflerade honom orden och gaf styrka åt hans röst. Bönderna stodo och sutto rundt omkring, somliga med ned-lutadt hufvud, tuggande på ett halmstrå, andra stirrade Savelko in i munnen och fingo en allt gladare uppsyn, och kvinnorna gräto till och med, när de hörde honom.

När han tystnade, både de honom oupphörligt sjunga mera och trakterade honom med brännvin.

Om Migun gick den historien, att han en gång stulit något i byn och blifvit gripen af bönderna, som sade åt honom:

»Så ja, nu kan du hälsa hem! Nu ska' vi hänga dig, för vi kan inte stå ut med dig längre!»

Men då svarade han:

»Låt bli det, bönder, det skulle vara värst för er själfva! Det stulna har ni ju tagit ifrån mig igen och ha alltså ingenting förlorat, och ägodelar kan man alltid skatta sig nya igen, men en sådan karl som jag, hvar ska' ni få tag i den? Hvem skall roa er, när inte jag finns till?»

»Prat!» sade de och förde ut honom i skogen tör att hängas, men han sjöng hela vägen. I början gingo de fort, men småningom saktade de stegen, och fiär de kommo fram till skogen, gjordeIP,

de i ordning repet, men väntade, tills han sjungit den sista sången till slut, och då sade de sins emellan:

»Låt honom sjunga en till, så kan det bli i stället för den sista bönen.»

Han sjöng en till och ännu en, och så gick solen upp, och när bönderna sågo sig om, var det ljusa dagen, och Migun stod småskrattande midt ibland dem och väntade på döden utan att visa någon rädsla. Då blefvo bönderna förlägna:

»Ack, åt fanders med honom, gossar!» sade de. »Genom att hänga folk gör man inte synden mindre!»

Och de beslöto att inte aflifva Migun.

»För din stora förmåga att sjunga buga vi oss», sade de, »men för din tjlifaktighet måste vi piska upp dig.» Så gåfvo de honom litet smörj och gingo tillbaka till byn med honom.

Historien är kanske uppdiktad, och den förefaller ju också väl smickrande både för bönderna och Savelko. Men man bör också betänka, att om folk kunna hitta på så bra historier, så böra de inte själfva vara så fasligt dåliga, och det är ju hufvudsaken!

De roade sig icke endast med att sjunga, Savelko och Larion, utan pratade också om mångt och mycket, ofta om djäfvulen, — han stod inte högt i kurs hos dem.

Jag minns, att klockaren en gång sade:

»Djäfvulen är bara bilden af din ondska, återspeglingen af ditt andliga mörker.» —

»Af min dumhet, vill det säga?» frågade Savelko.

»Just det, ja, och ingenting annat!»

»Så måste det också vara!» sade Migun skrattande. »För om han verkligen funnes, så skulle han knipit mig för längesedan!»14

Larion trodde inte alls på djäfvulen; jag kommer ihåg en gång, dä han grälade med några bönder, som voro gaimnaltroende, och skrek åt dem:

»lntc djäfvulens verk, utan djurets! Det goda och det onda finns inom människan .. . vill du det goda, så uppstår godt, vill du det onda, så uppstår ondt! Gud tvingar er inte till godt eller ondt, ni äro skapade självständiga genom lians vilja och göra fritt det goda liksom det onda. Er djäfvul, det är nöden och okunnigheten. Det goda är mänsklighetens sanna väsen, ty det kommer från Gud, det. onda åter är inte djäfvulens verk, utan djurets!»

De skreko åt honom;

»Du din rödhårige kättare!»

Men han höll i med sitt:

»Hvarför afbildas väl djäfvulen med horn och bockfötter, om inte för att ban är det djuriska elementet hos människan?»

Allra vackrast talade Larion om Kristus, — jag grät alltid, när jag hörde Guds sons bittra öde. Från tvisten i templet med de skriftlärde och till Golgata stod han alltid för mig som ett rent och vackert barn i sin outsägliga kärlek till folket, med sitt vänliga småleende för alla, med sina goda, tröstande ord.

»Också med de vise männen i templet», sade Larion, »talade Kristus som barn, och därför tycktes ban dem öfverlägsen i sin enkla vishet. Lägg detta på minnet, Motja, och försök att i hela ditt lif bevara det barnsliga i sinnet, ty däri är sanningen.»

Jag frågade honom:

»Kommer Kristus snart till oss igen?»

»Ja», svarade han, »Han kommer nog snart, ty jag har hört, att människorna börja söka honom igen!»15

Då jag nu påminner mig Larions ord, förefaller det mig, som om han betraktade Gud som den store tilllverkaren af de vackraste ting och beklagade människan som eu tafatt och oskicklig varelse, hvilken bara gick vilse på de jordiska vägarne, och inte förstod att förvalta de stora rikedomar, Gud förlänat henne här på jorden.

Han och Savelko hade samma tro, — jag kommer ihåg en gång, då vi på underbart sätt fingo oss en helgonbild i byn. Tidigt en höstmorgon koin en gumma till källan för att hämta vatten, och då fick hon med ens se något glänsa nere i mörkret på källans botten. Hon kallade dit folk, byskrifvaren kom, popen likaså och Larion, en karl firades ner i källan och kom upp därifrån med en bild af »gudsmodern med den brinnande busken». Där ställdes genast till med en mässa, och det beslöts att uppföra ett kapell öfver källan. Prästen skrek:

»Rättrogne, offren er skärf!» Byskrifvaren befallde det samma och gaf själf ett trekopekstycke. Bönderna lossade på sina pungar, gummorna kommo ifrigt knogande med lärftspackor och säd, i byn rådde jubel, och jag var så glad, som 0111 det varit påskdagen.

Men redan under mässan såg jag, att Larions uppsyn var mulen, och att han inte tittade hvarken åt höger eller vänster, och att Savelko kilade som en råtta omkring i hopen och fnittrade. På kvällen gick jag för att titta på helgonbilden, — den stod öfver källan, spridande omkring sig ett svagt, ljusblått sken, och det var, som om en smekande värme strömmat ut ifrån den, — jag kände mig på en gång ängslig och glad till mods.

Men när jag kom hem, fick jag höra Larion dystert säga:

»Någon sådan Gudsmoder finns inte!»16

Och Savelko inföll skrattande: »Nej, det måtte väl jag veta! Moses lefde ju långt före Kristus! Kan man tänka sig sådana bedragare! Ett underverk, gudbevars? Jo, ni äro mig just ena fina undergörare!»

»De borde komma i fängelse för det här, både prästen och byskrifvaren!» sade Larion sakta, nästan hviskande, »för att de inte, för sin snikenhets skull, skola döda Gud hos människorna!»

Det var något i detta samtal, som gjorde ett obehagligt intryck på mig, och jag frågade från ugnen, där jag låg:

»Hvad talar ni om, farbror Larion?» De tystnade plötsligt, hviskade sins emellan och blefvo synbart oroliga. Därpå utbrast Savelko: »Hvad har du att säga? Du klagar öfver, att människorna äro dumma, och så gör du själf, utan att blygas, allt för att få Matvej lika dum. Hvarför det?»

Så for han upp och sade till mig: »Ser du, Motka. här har jag tändstickor — nu glider jag dem mellan fingrarna — ser du? Släck lampan, Larion!»

Lampan släcktes, och då såg jag i mörkret Savelkos båda händer lysa med samma blåaktiga sken som den underbara helgonbilden. Det var hemskt och retsamt att se det.

Savelko sade något, men jag kröp in i spisel-vrån, stoppade fingrarna i öronen och teg som muren. Då kröpo de bägge två upp till mig — brännvinsbuteljen togo de med sig — och talade länge i munnen på hvarandra om verkliga underverk och det bedrägliga förhånandet af människors tro. Till slut somnade jag af deras prat.

Men efter ett par, tre dagar kommo en massa präster och ämbetsmän, lade beslag på helgonbilden, afsatte byskrifvaren och hotade att ställa17

prästen inför rätta. Då trodde också jag på bedrägeriet, fastän jag hade svårt att tänka mig, att allt detta endast gjorts för att locka pengar af bönderna och lärft af gummorna.

Redan då jag var sex år gammal, började I /arion lära mig läsa kyrkospråket, och när två år senare en skola öppnades hos oss, satte han inig i skolan. I början kom jag därigenom litet ifrån Larion, — jag var road af att läsa och tog fatt i boken med sådan ifver, att han ibland efter att ha förhört mig min läxa, plägade säga:

»Mycket bra, Motka!»

Och en gång sade han:

»Du har godt påbrå, tycks det, far din var nog inte dum, han!»

»Hvar finns ban nu?» frågade jag.

»Hvem kan veta det!»

»Var han bonde?»

»Jag kan bara med bestämdhet säga dig en sak, — att han var karl. Men hvad ban var af för stånd, det vet ingen. Knappast var ban väl bonde ändå! Att döma af ditt utseende och ditt lynne har du snarare lierreniansblod i ådrorna!»

Dessa ord, som händelsevis undföllo honom, fastnade i mitt minne och hade inte något godt inflytande. När kamraterna i skolan kallade mig hittebarn, svängde jag mig upp i gungan och skrek åt dem:

»Ni ä' bondungar, ni, men min pappa var herreman !»

Den saken intalade jag mig själf mer och mer, — man måste ha något att skydda sig med mot åtlöjet, och något annat försvarsvapen hade jag icke. De andra tyckte just inte mera om mig för det, utan kallade mig oäkting, och då tog jag-till att slåss. Jag var stark och smidig och rådde för det mesta på de andra. Det ingick allt flere

klagomål öfver mig, och föräldrarne sade till

klockaren:

»Tag din ilskna oäkting ur skolan!»

Andra åter brydde sig inte om att klaga, utan örfilade själfva upp mig af hjärtans lust.

Då sade Larion till mig:

»Kanhända att du till och med är son till en general, Matvej, men det är inte något så fasligt fint. Alla födas lika,

och då är väl också den ene så god som den andre.»

Men nu var det för sent, — jag var redan tolf år gammal och kände djupt, när jag blef förolämpad. Jag började draga mig undan från folk och i stället närma mig klockaren igen, — hela vintern ströfvade jag omkring med honom i skogen och fångade fåglar, och läsningen gick det sämre med.

Vid tretton år slutade jag skolan, och Larion började fundera på, hvad lian vidare skulle göra med mig. Då vi voro ute och fiskade och jag satt vid årorna och han vid styret, så ledde han i tankarna in mig på alla olika lefnadsvägar och gjorde upp olika lifsplaner.

Han såg mig både som präst ocli soldat och som handelsbokhållare, men ingenstädes var det riktigt bra.

»Hvad tycker du, Motka?» frågade han.

Så tittade han på mig och tillade skrattande:

»Bali, det är inte farligt, var inte rädd! Om du inte spricker, så krånglar du dig väl fram. Undvik bara soldatyrket — det klämmer ihop en.»

En dag i augusti voro vi ute för att fiska ål, och Lariou var en smula drucken och hade mera brännvin med sig. Han smuttade litet emellanåt ur buteljen och gastade och sjöng hela vägen.

Båten, som han hade, var dålig, liten och rankig, och han vände sig så häftigt i den, att den stjälpte19

och vi bägge två kommo i vattnet. Det var inte första gången detta hände, och jag blef inte rädd. När jag dök upp igen, fick jag se, att Larion simmade bredvid mig, — han ruskade på hufvudet och sade:

»Simma i land, du, — jag skall bogsera dit det här förbannade tråget!»

Yi voro inte långt från stranden, ingen ström var det, och jag simmade helt lugnt, men med ens, som om någon ryckt mig i benet, eller jag råkat in i en kall hvirfvel, vände jag mig om — där låg vår båt med botten upp och Larion syntes inte till. Ingenstans syntes han till! Det var, som om jag fått ett slag på hufvudet, så rädd blef jag, en krampryckning gick igenom mig, och jag sjönk till botten.

Just då gick befallningsmannen på egendomen, Jegor Titov, öfver fältet, — han såg, hur vi kantrade, och hur Larion gick till botten, och när jag började sjunka, hade han redan kastat af sig kläderna nere på stranden. Han drog upp mig, men Larion hittade de icke förrän på kvällen.

Så slocknade hans milda själ, och för mig blef allt på en gång mörkt och kallt. Då han begrofs, låg jag sjuk och kunde icke följa den kära vännen till grafven, men så fort jag kom på benen igen, var det första jag gjorde att gå till hans graf, — där satte jag mig och kunde inte en gång gråta i min sorg. I minnet återljöd ännu hans stämma, hans ord stodo så lifligt för mig, men den enda människa, som vänligt lagt sin hand på mitt hufvud, fanns inte mera till. Allt hade blifvit så främmande och aflägset, och jag slöt ögonen, där jag satt. Plötsligt tar någon mig i handen och reser upp mig. Jag tittar upp och får se Titov.20

»Här liar du ingenting att göra», säger han, »kom!»

Och han tar mig med sig, sägande:

»Du har visst ett godt hjärta, min gosse, eftersom du minns det goda, man gjort dig.»

Men det blef jag inte lättare om hjärtat af, utan jag bara teg. Då säger Titov vidare:

»Redan då när man satte ut dig, tänkte jag på att taga dig till mig, men så hann jag inte. Nå, nu syns det, att det är Guds vilja, eftersom lian återigen lagt ditt lif i min hand. Det betyder, att du skall lefva hos mig!»

Det gjorde mig då alldeles det samma, 0111 jag lefde eller ej och hur och hos hvem. Så steg jag då utan att själf märka det, från den punkt, där jag dittills stått, till en helt annan.

Efter en tid började jag se mig omkring, Denne Titov var en lång butter man med kortklippt hår och stora mustascher som en soldat. Han talade långsamt, som 0111 han vore rädd att säga något öfverflödigt eller själf inte

trodde på sina ord. Händerna höll ban alltid bakom ryggen eller i fickorna, som om han skämdes för dem. Jag visste, att bönderna i byn — och i hela trakteu för öfrigt — iute tyckte om honom och för ett par år sedan till och med öfverfallit honom med gärdsgårdsstörar. Det påstods, att han alltid gick med en pistol i fickan. Hans hustru, Nastasja Yasiljevna, var en vacker kvinna, men mager och sjuklig, så att hon knappt kunde släpa sig fram, med ett blekt ansikte utan en bloddroppe och stora ögon, som lyste af en torr, ängslig glans. Deras dotter Olga, som var tre år yngre än jag, var också klen och blek.

Och allt omkring dem var så tyst och stilla, — på golfvet lågo tjocka gångmattor, så att stegen inte hördes, själfva voro de fåordiga och talade21

aldrig annat än halfhögt, och till ocli med klockan på väggen pickade dämpadt. Framför helgonbilderna brunno lampor, som aldrig släcktes, och öfverallt voro taflor uppklistrade — yttersta domen, apostlarnas lidanden, den heliga Barbaras martyrdöd. Och på bänken i hörnet låg en gammal, tjock, grå katt och vaktade stillheten med sina gröna ögon. I all denna försiktiga tystnad kunde jag inte på länge glömma Larions sång och våra fåglars kvitter.

Titov tog mig till kontoret och lärde mig skrif-vargörat. Alltid när jag såg upp från papperet, fann jag Titovs ögon fästa på mig, — ban satt där tyst och stirrade på mig, som om han väntade något af mig. Jag kände mig otreflig och beklämd till mods.

Gladlynt hade jag aldrig varit, ocli nu blef jag rent af dyster, — ingen hade jag att tala med, och inte längtade jag efter det heller. De frågade mig, Titov och hans hustru, om Larion, men jag ville inte berätta något om honom, det. tog emot.

Tung och nedstämd var jag till sinnes, och jag tyckte inte om Titovs och den misstänkta stillsamheten i deras hem. Jag började gå i kyrkan och hjälpa kyrkvaktaren Vlasi och den nye klockaren. Det var en ung, vacker karl, f. d. folkskolelärare, lat i tjänsten och fjäskig för prästen, som han kysste på hand och svansade i hälarne på som en hund. At mig röt han, men alldeles oförtjänt, ty jag hade reda på tjänsten lika bra som han och gjorde allt, som det skulle vara.

Vid denna tid började det svåra skedet af mitt lif, — jag lärde mig älska Gud.

Då jag en gång före vespern putsade ljusen framför Gudsmoderns bild, tyckte jag, att både hon och barnet sågo på mig så ömt och allvar-22

ligt. Jag brast i gråt och föll på knä för dem, samt började bedja — för Larion, tror jag. Hur länge jag bad, vet jag inte, men jag blef lättare till mods, — jag blef liksom varmare om hjärtat och lefde upp igen.

Vlasi stökade vid altaret och muttrade som vanligt något obegripligt för sig själf. Jag gick fram till honom, han såg på mig och frågade:

»Hvad är du så glad för, — har du hittat en slant?»

Jag visste, hvarför han frågade så, — jag hittade ofta pengar på golfvet — men nu berörde mig hans ord obehagligt, det var, som om han nupit mig i hjärtat.

»Jag har bedt till Gud», svarade jag.

»Hvilken?» frågade han. »Yi ha ju mer än hundra stycken gudar här! Men hvar är den, som är riktig och lefvande och inte af trä, säg? Sök rätt på den!»

Jag visste, hur litet hans ord voro att fästa sig vid, men i detta ögonblick sårade de mig. Vlasi var urgammal, kuude nätt och jämt släpa sig fram på de krokiga benen och gick alltid som på styltor, hufvudet runkade af och an, munnen var tandlös, och ansiktet såg ut som en gammal svart trasa, ur hvilken ett par slöa ögon blickade. Ylasis dödsängel var visst också för gammal, eftersom han inte orkade lyfta sin hand mot gubben, fastän denne redan mistat vettet, — kort före Larions död hade ban börjat prata som i yrsel.

»Jag är inte någon kyrkvaktare», sade han, »utan en kreatursherde, som herde är jag född, och som herde vill jag dö. Rätt som det är, ger jag mig af från kyrkan ut på marken.»

Det var kändt, att han aldrig vallat några kreatur.

»Kyrkan», sade han, »är en kyrkogård, ett dödens ställe, men jag vill ut till det lefvande2?.

lifvet, jag måste valla kreaturen, alla mina förfäder ha varit herdar och jag också, ända tills jag var fyrtiotvå år!»

Larion gjorde narr af honom och frågade en gång skrattande:

»Det fanns i forntiden en kreaturens gud, som hette Bää, det var kanske din stamfar, det?»

Vlasi tvang honom att berätta utförligt om Bää och sade sedan:

»Just så, ja! Jag har länge vetat, att jag var en sådan, men jag tordes inte låtsa om det för prästen! Vänta, klockare, och tala inte om det för honom! När tiden är inne, skall jag själf tala om det för honom.»

Men nu, fastän jag visste, hur virrig han var, gjorde hans ord mig helt bestört.

»Akta dig!» sade jag, »Gud skall krossa dig!» Men han snörflade: »Jag är själf en gud! Jaha!» Och i det samma snafvade han på en pall och var nära att falla, — och det tog jag som ett-tecken.

Från och med denna dag fick jag en brinnande kärlek till allt kyrkligt. Det blef mig alltsammans heligt, icke blott bilderna och böckerna, utan äfven ljusstakarna ocli rökelsekaret, ja till och med kolen däri fingo värde för mig. Allt närmade jag mig med bäfvan, med ett slags skygg glädje, — fram till altaret trädde jag aldrig annat än med klappande hjärta, färdig att falla ner och kyssa gatstenarne. Jag kände mig vandra i strålglansen af ett allseende öga, som ledde mina steg, omslöt mig med en öfvernaturlig kraft och värmde mig med sitt klara sken, som bländade ögonen och gjorde, att man inte såg något utom sig själf. Jag kunde stå ensam i kyrkan i köla mörkret, men i mitt hjärta var ljust, ty där bodde min24

gud, och där fanns inte längre plats för barnslig-sorg eller känslan af mina oförrätter eller något utanför mig, af det som var det mänskliga lifvet. Närmandet till Gud aflägsnar en från människorna, men då kunde jag naturligtvis inte förstå det.

Jag började läsa andaktsböckerna,, — alla som funnos, och under det jag läste, fylldes mitt hjärta med den milda klangen af det gudomliga ordets skönhet, sinnet insöp begärligt dess söta vätska och fann däri en källa till tacksamma tårar. Jag-brukade gå till kyrkan före alla andra, falla på knä framför bilden af den heliga Treenigheten och gråta lätta, undergifna tårar, utan tanke, utan bön, — jag hade ingenting att bedja Gud om, utan bugade mig nästan oegennyttigt i stoftet för honom.

Jag minns, hvad Larion sade:

»Ber du med läpparne, så ber du till tomma rymden och inte till Gud. Gud ser till tankarne och inte till orden liksom människorna».

Men hos mig fanns det icke ens några tankar, jag endast låg på knä och liksom sjöng i tysthet en jublande sång, fröjdade mig åt, att jag inte stod ensam i världen, utan under Guds beskydd och i hans närhet.

Det var en härlig tid för mig, en tid af stilla, glad helgdagsstämning, Jag tyckte om att vara ensam i kyrkan och ha alldeles tyst omkring mig, då kände jag mig liksom upplyft och sväfvande på ett moln, från hvars höjd människorna och allt mänskligt försvann ur sikte för mig.

Men Vlasi störde mig, när han kom släpande med fötterna öfver stengolfvet, skälfvande som skuggan af ett träd i blåst och muttrande med sin tandlösa mun.

»Hvad tjänar det till, att jag går här och knogar, — är det något för mig, det! Jag är2Tj

själf en gud, herde för alla jordens kreatur, jaha! I morgon dag ger jag mig af ut på marken! Hvarför ha de stängt in mig liär, i kölden och mörkret? Är det något för mig, det?»

Hans hädelser oroade mig, ty då ansåg jag, att han förstörde templets renhet, och att Gud kränktes af att se honom i sitt hus.

Yid denna tid började man lägga märke till mitt fromma nit, och prästen antog alltid en särskildt snörflande ton, när han fick se mig, och välsignade mig, så att jag var tvungen att kyssa hans hand — den var alltid kall och svettig. Jag var afundsjuk på honom, för att han var så nära invigd i de gudomliga mysterierna, men tyckte inte om honom, utan kände mig endast rädd för honom.

Men Titov tittade allt skarpare på mig med sina små, glanslösa ögon, som liknade knappar. Allesammans bemötte de mig så varsamt, som om jag varit af glas, och lilla Olga frågade mig mer än en gång hviskande:

»Skall du bli präst?»

Hon var blyg för mig, äfven när jag visade mig vänlig mot henne och berättade henne historier ur de heliga böckerna. Om vinteraftnarne läste jag högt ur Helgonlegenderna. Ute rasade snö stormen öfver fältet, slog på väggarne, stönade och kved, färdig att frysa bort i kylan. Inne i stugan var det tyst och stilla, alla sutto orörliga, Titov med hufvudet nedböjdt, så att man inte såg hans ansikte, Nastasja med ögonen oafvändt stirrande på mig och lilla Olga halfslumrande. När-kölden knäppte till i väggarne, spratt hon till, såg upp och smålog stilla emot mig. Ibland, då det var något slavonskt ord, som hon icke förstått, frågade hon om det, — den mjuka stämman tonade genom rummet, så blef det åter tyst,2P.

och endast snöstormen kved klagande, där den flög öfver fältet, utan att finna tak öfver hufvudet.

De heliga martyrer, som stredo för Herran, och med sitt lefverne och sin död buro vittue om hans makt, voro de, som stodo mitt hjärta närmast; de fromma och välgörande, som gåfvo sin kärlek åt människorna, rörde mig också, men de som för Guds skull gingo från världen ut i öknar och grottor, pelarhelgonen och eremiterna, dem förstod jag inte, — djäfvulen var allt för stark för dem.

Larion hade förnekat djäfvulens tillvaro, men man måste erkänna den, det tvang en helgonens lefvernesbeskrifningar till, och utan djäfvulen var syndafallet oförklarligt. Larion betraktade Gud som världens ende Skapare, allsmäktig och oöf-vervinnerlig, — men hvar kom då det onda ifrån? Af helgonens lif framgick, att djäfvulen var upp-liofsmannen till allt ondt. Också jag erkände honom i denna egenskap, — Gud har skapat körsbäret, djäfvulen pestroten, Gud lärkan och djäfvulen ugglan.

Men hur det nu kom sig, så trodde jag inte på djäfvulen, fastän jag erkände hans tillvaro, och fruktade honom inte heller. Han tjänade mig som förklaring på det ondas existens, men på samma gång störde lian mig, genom att förringa Guds storhet. Jag bemödade mig att inte tänka på detta, men Titov förde mig beständigt in på tankar om synden och djäfvulens makt.

Bäst jag sitter och läser, säger han plötsligt utan att se upp:

»Hvart skall jag gå från ditt anlete, och hvart skall jag fly från din vrede?»

Hustrun suckar djupt ocli ser ännu ängsligare på mig, som om hon väntade något, Och Olga plirar med de blå ögonen och föreslår:27

»I skogen.»

Titov tar händerna ur fickorna och börjar snurra båda långfingrarna om hvarandra, medan det rycker i hans ögonbryn. Sedan gömmer han hastigt undan händerna och säger:

»Det var kung David, som frågade så, — hvart skall jag fly? Hm ja, — — fast han var kung, var han rädd. Djäfvulen var tydligen mycket starkare än han! Han var Guds smorde, men

Satan öfvervann honom--Hvart skall jag gå?

I djäfvulens klor går du — och det tjänar ingenting till att fråga! Så står det till! Det vill säga, att för oss trälar hjälper det inte att streta emot, då till och med kungarne komma dit.»

I den stilen talade han ofta, och fastän jag inte förstod hans ord, berörde de mig alltid obehagligt. När det blef så mycket prat om min fromhet, sade Titov till mig i bevekande ton:

»Bed för mig och hela min familj, Matvej! Jag ber dig enträget, — bed för oss! Må det bli betalningen för, att jag gett dig ett varmt och godt hem.»

Hvarför skulle jag neka? Min bön var utan innehåll, något liknande fågelns sång till solen, — så började jag då bedja för honom och hans hustru, men allra mest för Olga, som vuxit upp till en vacker flicka, stillsam och ömsint. Jag vände mig till Gud med orden från Davids psalmer, men också från alla andra böner jag kunde, och jag njöt af att för mig själf upprepa de långa, klingande orden, men så kom jag ihåg Titov och sade:

»Förbarma dig, Herre, för din stora barmhärtighets skull öfver din tjänare Georg —--»

och med ens blef jag alldeles afkyld invärtes, mitt ordförråd sinade ut, min klara glädje fördunklades, och jag liksom skämdes inför Gud!28

Och blundande för att inte se ansiktet på helgon -bilden, stod jag där, halft bedröfvad, halft förlägen. Detta oroade mig, — hur kunde det komma sig? Jag försökte begripa det, men kunde inte, och jag tyckte, det var synd, att min glädje skulle försvinna, liksom krossad i smulor vid beröringen med Titov.

Då folk lade märke till mig, började jag också lägga märke till dem.

När jag på helgdagarne kom ut på bygatan, tittade människorna nyfiket på mig, några hälsade allvarligt på mig; andra spefullt, men alla sågo de mig.

»Se där är ju vår förespråkare hos Gud!» sade de.

»Rätt som det är, blir du väl präst, Matvej!»

»Gör inte narr af honom, gossar, ban är ingen pop, han tar inte betaldt, för att tro på Gud!»

»Kan då inte en bonde bli präst kanhända?»

»Jo, alla komma de från oss, men inte göra de oss ett dugg nytta för det, inte!»

»Han är väl ingen bonde! Han är ju en förklädd herreman! — — »

Det var både smickrande och förolämpande, hvad de sade.

Jag var då i den sinnesstämningen, att jag ville lefva i frid med alla och önskade, att alla skulle vara vänliga emot mig, och dithän sträfvade jag, men det spefulla gycklet hindrade mig.

Isynnerhet förföljde mig Savelko Migun, — då han fick se mig, föll han på knä, bugade sig och utbrast i högtrafvande ton:

»Jag bugar mig till jorden, ers helighet! Var god och fäll en liten förbön för Savelko, be Gud upplysa mig om, hvilket Honom bäst täckes, — att jag låter bli att stjäla, eller att jag gör ett stort kap och offrar ett väldigt vaxljus åt Honom ?»29

De kringstående skrattade, och jag blef både ond och förbryllad öfver Savelkos hån.

Men han fortfor:

»Rättrogne, bugen er för den helige mannen! På kontoret skinnar ban bonden, ocli i kyrkan läser han böner, så att Gud inte hör, hur bonden vrålar.»

Jag var då sexton år gammal och hade kunnat klå honom gul och blå för dessa speglosor, men i stället försökte jag undvika honom, och det märkte han och lät mig aldrig vara i fred. Han diktade en visa, och oin söndagarne gick ban omkring i byn och sjöng:

Herremannen famnar flickan, Så att hon blir tjock och stor Och till en odräglig slyngel Oturn har att blifva mor. Men att själf sin unge föda Herremannen är för god, — På kontoret får han göda Sig med bondens svett och blod.

Visan var lång, och alla fingo sina snärtar i den, men mest Titov och jag. Ja, det gick ända därhän, att bara jag fick se Savelkos tofviga skägg och flintskalliga hufvud med mössan på sned, så skälfde jag i hela kroppen och

kände ett begär att kasta mig öfver honom och slita honom i stycken.

Men hur ung jag än var den tiden, så förstod jag att behärska mig, och fast ban gick efter mig och knäppte på strängarne, visade jag icke med en min, hur jag pinades, skyndade icke på stegen och låtsade icke höra.

Bad gjorde jag ändå ifrigare än förut, - jag kände, att jag icke hade något annat än bönen30

att försvara mig med, men nu utgjordes mina böner af klagovisor och bittra ord:

»Hvarför detta, Herre? Rår jag väl för, att mina föräldrar inte ville veta af mig, utan kastade ut mig som en kattunge i busksnåren?»

Någon annan skuld kunde jag inte finna hos mig, — människorna lefva så sammanblandade sinsemellan, livar och en har vant sig vid sitt göra och upphöjt vanan till lag, — hur skall man med ens kunna förstå, mot hvilken en främmande makt drifver en?

Men jag började i alla fall se mig omkring, ty jag fann min tillvaro allt olidligare.

Vår husbonde, Konstantin Nikolajevitsch Losev var rik och hade många egendomar och kom sällan till vår, — den ansågs olycklig i familjen, hans mor hade blifvit strypt där, hans farfar fallit af hästen ocli slagit ihjäl sig, och hans hustru rymt från honom. Två gånger såg jag Konstantin Nikolajevitsch, — en lång, fetlagd man i guldbågade glasögon och mössa med röd kant. Det sades, att han var en värdig tsarens tjänare och mycket lärd, — han skref böcker. Men båda gångerna skällde ban då ordentligt ut Titov ocli satte knyt-näfven under näsan på honom.

På Sokolje var Titov allsmäktig och allenarå-dande. Egendomen var icke stor, och det odlades inte mera säd än hvad som behöfdes för eget bruk, den öfriga jorden var utarrenderad åt bönderna, meu så kom order att upphäfva arrendet och så lin; — en fabrik hade öppnats icke långt därifrån.

Utom mig satt i en vrå af kontoret Ivan Ma-karovitsch Judin, en liten slö karl, som alltid var full. Han hade varit telegrafist, men blifvit bortkörd för fylleri. Han förde alla böckerna, skref brefven och kontrakten med bönderna och var så31

tystlåten, att det var rent af häpnadsväckande, — sade man något till honom, så nickade hau endast och fnittrade sakta, — någon enda gång kunde han säga:

»Jaha.»

Han var liten och mager, men hade ett rundt, plussigt ansikte, ögonen syntes nästan icke alls, hufvudet var flintskalligt, och han gick på tårna, ljudlöst och osäkert som en blind.

En helgdag gåfvo bönderna Judin mer brännvin än . han tålde vid, och då han dog och jag blef ensam på kontoret om allt, betalade Titov mig lön, fyrtio rubel om året, och hade Olga att hjälpa mig.

Redan förut hade jag sett, att bönderna gingo omkring kontoret som vargar kring vargsaxen, — de se den mycket väl, men de äro hungriga ocli lockbetet frestar, och så störta de sig i fördärfvet.

När jag blef ensam på kontoret och alla böcker och kontrakt lågo öppna för mig, så såg jag naturligtvis geuast äfven med mitt ringa förstånd, att allt på egendomen var ett enda rofferi, bönderna voro alldeles invärfda i skulder och arbetade icke för sig själfva, utan för Titov. Jag kan inte säga, att jag blef förvånad, eller att jag skämdes. Och fastän jag nu förstod, hvarför Savelko skällde på mig, så tyckte jag icke, att han hade rätt, det var ju inte jag, som hittat på plundringen.

Jag såg, att Titov inte var renhårig gentemot godsherren, utan stoppade i sin egen ficka allt hvad ban kom åt. Redan förut liade jag uppträdt morskt emot honom, ty jag förstod, att han behöfde mig för något, och nu tänkte jag: han behöfver mig, för att jag skall skydda honom för Gud, den tjufven!

Käre son kallade han mig nu för tiden och32

hans hustru likaså, de klädde och födde mig väl. och jag tackade dem förstås, men jag kände mig inte dragen till

dem, och mitt hjärta förblef kallt för deras vänlighet. Men till Olga däremot slöt jag mig allt närmare, jag tyckte om hennes stilla småleende, hennes smekande röst och hennes kärlek till blommor.

Titov och hans hustru gingo alltid med sänkta hufvuden som bundna hästar och liksom dolde tjufnadens svåra synd i sin undergifna skygghet. Jag tyckte inte om, att Titov alltid gömde undan sina händer, det bragte en på onda tankar, — kanske hade hans händer strypt någon, kanske voro de fläckade med blod.

Och alltid tiggde de mig, både ban och hon:

»Bed för oss syndare, Motja!»

En gång kunde jag inte låta bli att säga:

»Äro ni då så mycket syndigare än andra?»

Nastasja suckade och gick sin väg, men han själf vände sig bort, utan att svara.

Hemma var ban alltid tankfull, talade sällan med hustrun och dottern och aldrig om annat än husliga angelägenheter. Han okvädade aldrig bönderna, men behandlade dem högdraget, ocli det var värre än några okvädinsord. Aldrig gaf ban heller efter för dem, utan hvad han sagt, det stod han vid, som om han vore fastvuxen i jorden.

»Ni borde ge efter för dem en smula!» sade jag till honom en gång.

Men han svarade:

»Aldrig, man skall inte ge efter ett jota för någon, då störtar man sig själf!»

En annan gång tvang han mig att räkna orätt, och då sade jag:

»Det går inte an.» »Hvarför inte?»»Det är en synd.»

»Det är ju inte du, som tvingar mig att synda, utan jag dig. Skrif som jag befaller dig, af dig begär man inte räkenskap, du är endast min liand! Din rättskaffenhet lider iute härpå, det behöfver du inte vara rädd för! Men på tio rubel i månaden kan hvarken jag eller någon annan lefva ordentligt, det bör du förstå!»

»Nu kan det vara nog!» sade jag. »Allt detta måste det bli ett slut på. Om ni inte upphör med edra orättfärdigheter, så skall jag för hvar gång tala om alltsammans ute i byn.»

Han drog upp mustascherna till näsan och axlarne till öronen, visade tänderna och spärrade upp de runda ögonen. Yi mätte hvarandra med blickarna.

Så frågade han sakta;

»Är det säkert?»

»Ja!»

Titov skrattade till, — det lät, som om han kastat en handfull kopparslantar på golfvet, — och sade:

»Godt, du rättfärdige! Det är för resten så jag vill ha det, — jag är utledsen på att fiska till mig en kopek här och en kopek där. Tjuf-varne ha tröttnat på handtverket och börja lefva ett ärligt lif!»

Och han gick ut, slående igen dörren efter sig, så att fönsterrutorna skallrade.

Det föreföll mig, som om Titov från ocli med denna dag blifvit litet mindre stor på sig, men jag vet icke säkert. I alla händelser upphörde han att ansätta mig.

Han var mycket sparsam, och fastän han icke nekade sig själf någonting, kände han nogsamt penningars värde. Han var lika lysten på god mat som på kvinnor, och mäktig som ban var,

vågade ingen bondhustru säga nej till honom, och det begagnade han sig af. De unga flickorna vågade han sig

icke på, men det fanns väl ingen hustru i byn, som inte åtminstone cn gång varit hans älskarinna.

Också mig försökte ban flere gånger egga härtill. »Hvarför pålägger du dig tvång, Matvej?» frågade han. »Att taga en kvinna är ju bara som att ge en allmosa! Hvar enda hustru tycker om att bli smekt, och de äkta männen här äro klena och trötta, så dem ha de ingenting godt af. Du är ju en kraftig och vacker gosse, det kostar ju dig ingenting att smeka en kvinna? Och det skulle du själf ha nöje af — —»

Alla sina gemenheter närmade ban sig på smygvägar, den lumpne uslingen. En gång frågade han mig: »Hvad tror du, Matvej — har den rättfärdige stor makt hos Gud?»

Jag tyckte inte om hans frågor. »Det vet jag inte», svarade jag. Han funderade en stund och började på nytt: »Jo, ser du, — Gud förde ju Lot ur Sodom och räddade Noach, medan tusenden omkommo genom eld ocli vatten. Men ändå är det sagdt, — du skall icke dräpa! Ibland så kommer det för mig, att det just var, för att det fanns rättfärdige ibland dem, som tusentals människor för-gingos. Gud såg, att det trots hans stränga lagar lyckades några att föra ett rättfärdigt lif. Men om det inte hade funnits en enda rättfärdig i Sodom, skulle kanske Herran ha sett, att det inte var möjligt, för någon att lyda hans lag, och då skulle han kanske ha mildrat den, utan att förgöra en massa människor. Det heter om honom, att han är god och barmhärtig, men hvad märks det på?»Jag förstod inte då, att denne man ville lia frihet att synda, men hans ord retade mig.

»Ni hädar!» sade jag. »Ni fruktar Gud, men ni älskar honom inte!»

Han tog händerna ur fickorna och slängde dem på ryggen, samt blef alldeles grå i ansiktet, — det syntes, att han var arg.

»Om det är så eller inte, vet jag inte!» svarade han, »men det förefaller mig, som om ni rättfärdige tjänade Gud till måttstock för andras synder. Funnes inte ni, så skulle Han kanske bli mindre sträng i sitt fördömande af synden!»

En lång tid efter detta samtal tycktes han icke alls lägga märke till mig, och hos mig började uppspira en aggande fientlighet emot honom — han blef mig ännu olidligare än Savelko.

Då jag på kvällen i min bön påminde mig hans namn, flammade min själ upp i vrede, och det var kanske då jag uttalade min första mänskliga bön.

»Jag önskar inte, Herre, din barmhärtighet för tjufven, — om straff åt honom ber jag! Låt honom inte ostraffadt bestjäla fattigman!»

Och så brinnande bad jag om straff åt honom, att jag till och med själf fasade för hans öde.

Kort därefter hade jag en sammandrabbning med Migun, — han kom in på kontoret för att be om bast, och jag var ensam där.

Jag frågade:

»Hvarför gör du dig jämt lustig öfver mig, Säv el?»

Han visade tänderna och borrade sina hvassa ögon i mitt ansikte.

»Å, mitt ärende är inte så viktigt, jag har bara kommit för att be om litgt bast.»

Benen darrade under mig, och händerna knöto3 f,

sig konvulsiviskt, — jag tog honom i strupen och ruskade honom.

»Hvad har jag gjort dig?»

Han blef inte rädd, inte heller ond, utan tog endast min hand och förde den bort från sin hals, som om han varit starkare än jag i stället för tvärtom.

»När man stryper en människa, så har hon svårt för att tala,» sade han.

»Rör mig inte, jag har varit ute för så mycket hugg och slag, att dina kan jag vara af med. Och slåss skall du inte

göra, då bryter du ju mot alla tio buden.»

Han talade lugnt, skämtande och obesväradt.

»Hvad vill du mig?» skrek jag.

»Jag vill ha bast.»

Jag såg, att i en ordstrid skulle jag draga det kortaste strået, och min ilska hade också gått öfver, — jag kände mig endast sårad och illa till mods.

»Ni äro ena vilddjur allesammans», sade jag. »Hur kan man göra narr af en människa för att han blifvit öfvergifven af sin föräldrar?»

Men han bombarderade mig alltjämt med speglosor.

»Ge dig inte ut för tiggare, då ska' vi mätta dig med sanning, — du äter stulet bröd, men inte för det att du är blind — —»

»Du ljuger», utbrast jag, »jag arbetar för brödet -— —»

»Ja, utan arbete kan man inte ens stjäla en höna, det är en känd sak!»

Han såg pä mig med ett djäfvulskt hån i ögonen och sade i klagande ton:

»Ack, Matvej, som barn var du en hygglig själ! Men sedan du blef så där skriftlärd och gudfruktig, så bygger du, som alla denna jordens37

tjufvar, guds lag på den ledsamma omständigheten, att inte alla näfvar äro lika långfingrade!»

Jag kastade ut honom från kontoret och ville inte förstå hans speglosor, ty jag ansåg, att så rätt, som jag tjänade Gud, voro också mina åsikter rättare än andra människors. Jag började känna mig ensam och ledsen, stundom också modlös.

Att beklaga mig öfver människorna, därtill nedlät jag mig dock icke, vare sig af stolthet, eller därför att jag icke var någon farisé, om jag också var dum. Då jag låg på knä framför Gudsmoderns bild och blickade upp i hennes ansikte och på de mot himlen sträckta händerna, medan den hämtande lågan i min lilla lampa kastade en lätt, mjuk skugga öfver helgonbilden, lade sig denna skugga iskall öfver mitt hjärta, och mellan mig och Gud kom något osynligt, ofattbart, som tryckte ned mig i stoftet. Jag förlorade bönens glädje, blef dyster och nedstämd och visade mig till och med ovänlig mot Olga.

Hon däremot blickade allt väuligare på mig, — jag var nu aderton år gammal, en ståtlig yngling med rödblondt lockigt hår och hvit hy. Jag längtade att närma mig henne och kände mig på samma gång blyg därför, ty jag var då ännu ren i könsligt afseende. Kvinnorna i byn gjorde narr af mig härför, och jag tyckte ibland, att också Olga log litet elakt. Men mer än en gång hade jag redan fråssat i tanken:

»Hon skall bli min hustru!»

Hela dagarne satt jag tyst bredvid henne på kontoret, hon frågade mig om något rörande göro-målen, jag svarade — det var hela vårt samspråk.

Hon var smal och hvit som en ungbjörk, med blåa, tankfulla ögon, men vacker och luftig i sin stilla sorgsen het, hvars orsak jag inte förstod.38

En gång frågade hon:

»Hvarför har du blifvit så dyster af dig, Matvej ?»

Aldrig hade jag talat om mig själf med någon och hade icke tänkt på det, ville det icke, men nu belt plötsligt öppnade jag mitt hjärta och utgöt alla mina bekymmer för henne. Talade om min blygsel öfver att ha blifvit öfvergifven af inina föräldrar och det åtlöje, för hvilket jag var utsatt, om min själs ensamhet och fattigdom ocli 0111 hennes far, — allt talade jag om. Jag beklagade mig inte, vände endast ut och in på mina tankar, — en

massa sådana hade hopats hos mig, och alla voro de lumpet skräp. Det retade mig, att de voro så lumpna.

»Det är bäst jag går i kloster!» sade jag.

Hon såg ledsen ut, sänkte hufvudet ocli svarade ingenting. Jag tyckte om, att hon blef ledsen, men hennes tystnad bedröfvade mig. Men tre dagar senare sade hon sakta till mig:

»Du skall inte fästa så mycket vikt vid andra människor, hvar och en lefver bara för sig själf, har du inte sett det? Det förstås, att du nu står ensam i världen, men när du skaffar dig familj, så behöfver du ingen annan, — då kan du lefva som alla andra inom dina fyra väggar, i ditt eget hem. Och döm inte min pappa så strängt, jag ser nog, att ban inte är omtyckt, men hvarför ban skulle vara sämre än andra, det vet jag inte! Hvar märks väl någon kärlek?»

Hennes ord tröstade mig. Jag handlar alltid efter min första impuls, och så gjorde jag också nu.

»Vill du gifta dig med mig?» frågade jag.

Hon vände sig bort och hviskade:

»Ja — —»39

Så var det afgjordt. Dagen därpå sade jag åt Titov, att så och så var det.

Han småskrattade, strök sina mustascher och började lägga mig på sträckbänk.

»För att bli min son har du inte behöft gå några krokvägar, Matvej, — man skulle kunna tro, att det är så förordnadt af Gud, och jag har ingenting däremot! Du är en allvarlig, blygsam och kraftig gosse, gudfruktig och, utan smicker sagdt, en riktig skatt i alla afseenden. Men för att kunna draga sig fram här i världen, måste man förstå sig på att göra affärer, och du är klen i allt, som rör affärsverksamheten. Det är en sak. En annan sak är, att du om två år måste gå ut som soldat. Om du hade samlat några pengar, så där en femhundra rubel, skulle man kunna köpa dig fri från soldattjänsten, det skulle nog jag styra om — — Men har du inga pengar, måste du gå ut, och då får Olga sitta här, hvarken gift eller änka —»

Så sargade han mitt hjärta med sina dumma ord, det ryckte i hans mustascher, och det glittrade grönaktigt i hans ögon. Framför mig reste sig soldattjänstens vidriga spöke, — hur skulle jag kunna bli soldat? Bara det att nödgas bo i kasern tillsammans med en massa andra, var inte något för mig, och därtill superiet, okvädins-orden, örfilarne! I det yrket är allt emot en, det visste jag. Jag kände mig belt nedtryckt.

»Då blir jag munk», sade jag — —

»Det är för sent nu», skrattade Titov. »Munk blir man inte med detsamma, och noviser taga de! Nej, Matvej, det går inte att muta ödet annat än med pengar!»

Då säger jag till honom:

»Kan inte ni ge mig pengar, ni har ju så mycket!»40

»Aha!» säger han. »Det var ju en god idé af dig! Men månne det är lika bra för mig? Föreställ dig, att jag kanske köpt mina pengar med en stor synd, att jag kanske för dem sålt min själ åt djäfvulen? Medan jag vältrade mig i synd, lefde du rättfärdigt, och det vill du göra fortfarande, men på mina synders bekostnad? Det är lätt nog för den rättfärdige att komma in i himmelriket, om syndaren bär honom på sin rygg! Men jag är inte hågad att tjäna dig till häst. Synda då hellre själf, — Gud förlåter dig nog, eftersom du förut tjänat honom så nitiskt!»

Det var, som om Titov med ens vuxit, som om han blifvit ett par alnar längre än jag, medan jag låg och kröp i stoftet vid hans fötter. Jag förstod, att han gjorde narr af mig, och afbröt samtalet, men på kvällen talade jag om för Olga, hvad hennes far sagt. Tårarne glänste i hennes ögon, och en liten blåaktig åder nedanför hennes öra började darra, — jag kände denna darrning ända in i mitt bjärta. Därpå sade Olga småleende: »Det går inte, som vi vilja — —» »Jo, det skall gå!» sade jag. Jag sade det utan att tänka på det, men det var, som om jag med detta gifvit mitt ord både åt henne och mig själf, ett ord, som icke fick brytas.

Från och med denna dag blef jag oredlig, ett mörkt skede af mitt lif började, och jag snodde hufvudyr rundt

omkring liksom en dufva i rökmolnen vid en eldsvåda. Det gjorde mig ondt om Olga, jag älskade henne och ville ha henne till hustru, men först och främst såg jag, att Titov i något var starkare ocli envisare än jag, och det var outhärdligt för min stolthet. Jag föraktade hans tjufaktighet och bela lians mörka själ, men41

plötsligt upptäckte jag, att i denna själ fanns en makt, som behärskade mig.

Det blef kändt i byn, att min förlofning gått om intet, — flickorna skrattade, gummorna skällde, Savelko hittade på nya speglosor, och allt detta gjorde mig ännu mer hufvudyr, fördunklade min själ, så att där blef kolmörkt.

Jag försökte bedja, men Titov stod liksom bakom mig och flåsade mig i nacken, och därför bad jag oformligt och hädiskt, fröjdade mig icke åt Herran, utan tänkte på mina egna angelägenheter, — liur jag skulle bära mig åt.

»Hjälp mig, Herre», sade jag, »och lär mig, så att jag inte går vilse från dina vägar och icke besudlar min själ i synden! Du är mäktig och barmhärtig, bevara Din tjänare från det onda, och gif honom styrka i kampen med frestelserna, så att jag icke blir besegrad af den lede fiendens list och inte tviflar på styrkan af Din kärlek till Din tjänare.»

Så drog jag ner Gud från hans outsägliga härligheters höjd till rollen af försvarare af mina små usla intressen, och efter att ha förnedrat Gud, sänkte jag mig också själf till intighetens gräns.

Olga smälte bort af sorg dag för dag som ett vaxljus. Jag sökte föreställa mig, hur hon skulle lefva tillsammans med en annan man, men kunde inte tänka mig någon annan än mig själf vid hennes sida.

När man älskar, skapar man den älskade efter sin afbild, ocli därför ansåg jag, att den unga flickan förstod mig, .tänkte mina tankar och var lika nödvändig för mig, som jag var för mig själf. Hennes mor blef ännu mera melankolisk, såg på mig med tårar i ögonen, suckade och teg, och Titov gömde sina fula händer och kretsade likaledes tigande omkring mig likt en korp öfver en42

döende hund, för att slå ner på den, just som den gifvit upp andan. En hel månad hade förgått, och jag stod alltjämt kvar på samma fläck, som om jag kommit till branten af en afgrund och icke visste, hvart jag skulle vända mig. Beklämd och illa till mods kände jag mig.

En dag kom Titov in på kontoret och sade till mig i dämpad ton:

»Seså, Matvej, här yppar sig nu för dig ett utmärkt tillfälle, — grip det i flykten, om du vill lefva som människa.»

Det gick ut på det, att bönderna skulle förlora mycket, egendomen vinna något litet och Titov förtjäna omkring två hundra rubel.

Han förklarade saken för mig och frågade därpå:

»Nå törs du inte?»

Om ban frågat på annat sätt, skulle jag kanske inte gett mig i hans klor, men dessa ord förargade mig.

»Hvarför skulle jag inte töras?» sade jag. »Det behöfs det ju inte något mod till, bara en viss dosis gemenhet. För all del, låt oss stjäla!»

Han skrattade, den uslingen, och frågade:

»Och synden då?»

»Mina synder svarar jag själf för.»

»Nå, godt!» säger ban. »Då skall det heller inte dröja länge, innan du firar bröllop.»

På det viset fångade han mig i fällan, mitt dumma nöt.

Ocli så började det. Jag var inte dum i fråga om affärer och liar alltid varit mycket djärf af mig. Tillsammans började vi plundra bönderna, — det var, som om vi spelat schack, — gjorde han ett drag, så gjorde jag genast ett ändå värre. Båda tego vi och sneglade endast på hvarandra, han med ett grönglittrande löje i blicken, jag med43

ilska. Han hade mig i sitt våld, men fast jag förlorat allt mitt åt honom, kunde jag inte ens i fråga om ett skurkstreck ge honom försteget. Jag vägde falskt, då jag skulle taga emot linet, stoppade pliktpengarne för otillåtligt begagnande af gräsbete i min egen ficka, och pressade på allt sätt slantar ur bönderna, men jag räknade icke pengarne och behöll dem inte, alltsammans gick till Titov, — fast inte gjorde det saken lättare hvarken för mig eller bönderna.

Jag var, med ett ord sagdt, som förryckt hela denna tid, tungt och kallt var det i mitt hjärta, j Kom jag att tänka på Gud, var det, som om tanken bränt mig, och mer än en gång öfverhopade jag honom med förebråelser.

»Hvarför hindrar Du inte med Din styrka mig från att falla, hvarför har Du pålagt mig en pröfning, som jag inte kan bära, ser Du då inte, Herre, att min själ går under?»

Det var stunder, då till och med Olga blef mig främmande, då jag såg på henne och fientligt tänkte:

»För din skull, olyckliga, har jag sålt min själ!»

Men efteråt blygdes jag inför henne öfver denna tanke, och då blef jag så öm och vänlig mot henne, som jag förmådde.

Men, förstån I, det var inte af medömkan med mig själf eller andra som jag pinades och skar tänderna, utan af den stora förödmjukelsen, att jag inte kunnat besegra Titov och underkastat mig hans vilja. Då jag påminde mig, hvad ban sagt om de rättfärdige, var det, som om jag frusit till is. Och han tycktes förstå allt detta.

Han triumferade. Så säger han:

»Ja, din hycklare, du får väl lof att tänka på en eremitkula åt dig, — att bo hos oss blir för44

trångt för dig ocli hustru din, ty ni komma förstås att få barn!»

Hycklare kallade lian mig. Jag teg.

Och allt oftare började han kalla mig så, men hans dotter blef allt ömmare och kärleksfullare emot mig, — hon förstod visst, hur svårt jag hade det.

Titov gick och bockade sig för Losevs förvaltare och tiggde en jordlapp, och han fick en liten vacker tomt strax bortom själfva gården, där han började bygga en stuga åt oss, medan jag alltjämt fortsatte med mina utpressningar och bedrägerier. Det gick raskt undan, fickan fylldes, stugan växte och glittrade i solen som en förgylld liten korg åt Olga. Den stod redan under tak, nu skulle spisen muras, till hösten kunde man Hytta in i den.

Men så en kväll hade jag varit i Jakimovka och tagit böndernas boskap i mät, och då jag kom ur skogen fram till byn, fick jag i solnedgången se min stuga brinna som ett stearinljus.

Först trodde jag, att det var ett gyckelspel af solen, som omvärfde den med sina röda strålar, men så såg jag folk rusa dit och hörde elden spraka och träet knastra.

Mitt hjärta flammade upp i vrede, jag kände det, som om Gud varit min fiende, och hade jag haft en sten i handen, skulle jag slungat den mot himlen. Jag stod där och såg min stulna förtjänst gå upp i rök och aska, kände mig liksom själf förtäras af lågorna och sade:

»Vill Du visa mig, att jag för stoft och aska störtat min själ i fördärfvet, - är det det Du vill? Jag tror det inte, det är inte Din vilja, att det brinner, det är bönderna, som satt eld på den af hat mot mig och Titov! Det är inte, för att jag inte skulle vara värd Din vrede, som jag inte tror4r,

på den, utan för att en slik vrede inte skulle vara värdig Dig! Du ville inte ge mig Din hjälp i nödens stund mot frestelsen, det är Du som är skyldig, och inte jag! Jag gick in i synden som i mörk skog, den har vuxit mig öfver hufvudet, och hvar skall jag finna frihet ifrån den?»

Dessa dumma ord hvarken tröstade mig eller urskuldade något, men de väckte en slags hätsk envishet till lif hos mig.

Min stuga brann upp, innan min upphetsning-slocknade, — jag stod alltjämt i skogsbrynet, lutad mot ett träd, och trätte med Gud, och Olgas hvita, tårdränkta ansikte skymtade framför mig.

Jag sade helt fräckt till Gud som till en jämlike:

»Om Du är stark, så är jag också stark, — så måste det vara, om det finns någon rättvisa till.»

Elden slocknade, det blef tyst och mörkt, men i mörkret flammade ännu eldtungorna upp igen ibland, som när ett litet barn, trött på att gråta, sakta snyftar till emellanåt. Natten var mulen, ån blänkte som en krokig knif, tappad på fältet, och jag ville taga upp denna knif och svänga den, så att det hven öfver jorden.

Vid midnatt kom jag fram till byn — vid gårdsporten stod Olga med sin far ocli väntade på mig.

»Hvar har du varit?» frågade Titov.

»Jag har stått uppe på backen och sett på eldsvådan.»

»Hvarför sprang du inte dit och släckte?»

»Är jag då en undergörare, som bara behöfver spotta på elden, för att den skall slockna--.»

Olgas ögon voro röda af gråt, och själf var hon alldeles sotig och nedrökt, - jag tyckte, det var-löjligt att se det.

»Har du varit med och arbetat?» frågade jag.4G

Hon brast i gråt.

Titov sade dystert.

»Jag vet inte, hvad vi ska' göra ...»

»Först ocli främst måste vi bygga!» sade jag.

En sådan lialsstarrig envishet hade då fått makt med 111ig, att jag var färdig att med det samma släpa fram bräder och resa bjälklag och föra hela arbetet till slut med en gång, ty fastän jag bestred Guds vilja, måste jag säkert veta, om han gjort detta emot mig eller ej.

Och så började tjufveriet på nytt. Hvilka knep hittade jag inte på! Förut om nätterna kunde jag ligga och be till Gud, så att jag inte hade någon känsla af mig själf, men nu låg jag bara och tänkte på, hur jag skulle kunna stoppa ännu en stulen rubel i fickan. Allting gick ut på detta, och nu är det mig motbjudande och vidrigt att veta, att många då för tiden gräto för min skull, att jag tog maten ur munnen på en hel mängd, och att små barn kanske svulto ihjäl genom min vinningslystnad. På samma gång är det nästan löjligt att tänka på, liur dum och sniken jag var!

Helgonbilderna sågo icke längre på mig med sorgsna och goda ögon som förut, utan sneglade lurande på mig liksom Olgas far. En gång snattade jag till och med ett femtikopeksstycke från starostens skrifpulpet, — därhän hade det gått med mig.

Och en gång hände mig något särskildt märkvärdigt, — Olga kom fram till mig, lade sina lätta händer på mina axlar och sade:

»Gud signe dig, Matvej, jag älskar dig mer än allt i världen.»

Förunderligt enkelt sade hon dessa ljusskim-rande ord, som när ett litet barn säger mamma. Som genom ett trolleri kände jag en plötslig kraft genomströmma mig, och från denna stundM

blef bon mig outsägligt kär. Det var första gången hon sade, att hon älskade mig, och för första gången omfamnade jag henne då och kysste henne, så att allt försvann för mig och jag själf upphörde att finnas till, så som jag känt det under den tid, då jag bad så lidelsefullt.

Vid Mariæ Förbönsfest var vår stuga färdig, — en smula brokig hade den blifvit, därigenom, att några af timmerstockarne voro nedrökta och svedda. Snart ställde vi också till bröllop, då min svärfar söp sig full och

skrattade hela tiden, som om han gjort ett godt kap eller spelat någon ett spratt, medan min svärmor bara såg på oss och teg och ömsom grät och log.

Titov gastade:

»Ah, lipa inte! Tänk bara en sådan måg vi fått oss! En rättfärdig inför Herranom!»

Och så svor han af alla krafter.

Gästerna voro ortens honoratiores, prästen naturligtvis, stanovojen, två kretsföreståndare och ännu några andra storkaxar, ocli utanför hade byns befolkning samlat sig. Ibland dem utmärkte sig särskildt Migun, alltid lika oförbränneligt munter, där han gick och klinkade på balalajkan.

Jag satt vid fönstret, och Savelkos gälla stämma trängde till mina öron, fastän han inte tordes skämta alltför högljudt. Han sjöng;

»Ack, om ni åte er sjuka och doge, det vore för

väl!

Och ack, om ni allesammans snart söpe er riktigt ihjäl!»

Hans speglosor roade mig då, fastän jag inte hade någon tanke för honom, ty Olga smög sig intill mig och hviskade:

»Om det ändå snart toge slut, allt det här ätandet och drickandet!»4-8

Det kväljde henne att se deras glupskhet, och jag tyckte också, det var motbjudande.

Då vi riktigt blifvit man och hustru, gräto vi båda två, — vi sutto på sängen och omfamnade hvarandra och gräto och skrattade i vår stora och oväntade glädje. Vi sofvo inte en blund, utan bara kysstes och språkade om, hur vi skulle inrätta vårt lif, — för att kunna se hvarandra tände vi ljuset.

Hon sade till mig, i det hon slog sina mjuka armar omkring mig:

»Vi skola lefva så, att alla hålla af oss! Det är godt att få vara hos dig, Matvej!»

Vi voro bägge två som rusiga af lycka, och jag sade till henne:

»Måtte Gud krossa mig, om du någonsin genom mitt förvållande får gråta andra tårar, Olga!»

Och hon sade:

»Jag tar emot hvad som helst af dig, jag skall vara dig mor och syster, du min ende vän!»

Vårt lif förflöt som i en salig yra. Mitt arbete skötte jag, som det föll sig, såg ingenting omkring mig och ville ingenting se, skyndade mig alltid hem, så fort jag kunde, och var ute och gick med min hustru på fälten eller i skogen.

Jag påminde mig gamla tider och skaffade hem fåglar, vår stuga var ljus och glad, öfverallt på väggarne hängde burar, fåglarne sjöngo. Min stillsamma lilla hustru lärde sig hålla af dem, och när jag kom hem, talade hon om för mig, hvad blåmesen gjort, och hur domherren sjungit.

Om kvällarne läste jag i Helgonlegenderna, men för det mesta berättade jag om min barndom, om Larion och Savelko, hur de sjöngo och talade om Gud, om den h alffånige Ylasi, som nu var död ja, jag talade om allt, hvad jag visste, och det19

visade sig, att jag visste ganska mycket om människor, fåglar och fiskar.

Hur stor min lycka var, kan icke skildras i ord, och människan förstår icke heller att berätta om sina fröjder, — hon är inte van vid det, ty fröjderna äro sällsynta och snart öfvergående.

Vi gingo i kyrkan, min hustru och jag, knä-föllo bredvid hvarandra i en vrå och bådo tillsammans. Mina böner riktade jag till Gud med tacksamt lofprisande, men också med stolthet, — jag hade en känsla, som om jag

öfvervunnit Guds makt, som om jag mot hans vilja tvungit Gud att skänka mig lycka. Han hade gett vika för mig, och därför prisade jag honom: »Du har gjort väl, Herre, du har handlat rättvist, som sig borde!»

Ack, tiggaraktiga afgudadyrkan!

Vintern gick omärkligt som en enda solskensdag, så talade Olga om för mig. att lion var hafvande, och det blef en ny glädje för oss. Min svärfar harklade sig dystert, svärmor såg medlidsamt på min hustru och hade alltid något att liviska med henne om. Jag funderade på att börja en ny verksamhet, skaffa mig bikupor, staka ut en trädgård och sysselsätta mig med fågelfångst, — allt saker, som voro oskadliga för andra människor.

Så en dag sade Titov till mig, helt mörk i hågen:

»Du har sockrat in dig allt för tidigt, Matvej, — akta dig, att du inte surnar. I sommar föds ett barn åt dig, — har du glömt det?»

Jag hade länge velat säga honom sanningen, så som jag då förstod den, och sade därför:

»Så många synder som jag måste göra, har jag gjort, jag har ställt mig i jämbredd med er, som ni ville, — men sjunka lägre än ni, det gör jag ej!»

»Jag förstår inte», sade lian, »hvad du vill bevisa ined det! Jag säger dig belt enkelt, att sjuttitvå rubel 0111 året inte är några pengar för en familj, och min dotters hemgift tillåter jag dig inte att äta upp! Tänk dig för! All din klokhet är bara hätskhet mot mig, därför att jag är slugare än du, och hvarken du eller jag har någon nytta af den. Ett helgon kan hvem som helst vara, till dess djäfvulen tar honom.»

Det var svårt att inte slå honom sönder ocli samman, men jag behärskade mig för Olgas skull.

När det blef kändt i byn, att jag inte kom om sams med min svärfar, började folket se mig med vänligare blickar. Själf hade jag genom min lycka blifvit mildare till sinnes, och Olga var också godhjärtad, — jag ville afbetala litet af min skuld till bönderna, och småningom började jag så vidt möjligt se igenom fingrarna med dem och hjälpa dem. Men så där på landsbygden lefver man som i ett, glashus, alla se, om man så bara knäpper med fingrarna, och Titov blef arg:

»Vill du återigen muta Gud?» frågade han.

Jag beslöt att lämna kontoret och sade till min hustru:

»Sex rubel i månaden — och mer — kan jag taga in på fåglar!»

Hon blef ledsen.

»Gör som du vill, bara vi inte bli utfattiga! Det är synd om pappa», sade hon, »ban vill dig väl och har belastat sin själ med mycken synd för vår skull — — —»

»Ja, jag vet det, vännen min! Hans välgärningar sitta här som en klump under nionde ref-' benet!»

Och dagen därpå sade jag till min svärfar, att jag skulle gå min väg. Han fnittrar och frågar;51

»För att bli soldat?»

Där hade jag det! Jag förstod, att det var lätt för honom att spela mig det elaka sprattet, — han hade öfverallt förbindelser — bönderna kröpo för honom, och att göra mig till soldat valbara som att kasta en sten i vattnet. Sin dotter hade han intet, något förbarmande med, ty också han spelade ett djärft spel med Gud.

Och den ena snaran efter den andra snodde sig om mina händer, — min hustru började gråta i smyg, hennes ögon voro alltid röda, och då jag frågade henne:

»Hvad är det åt dig, Olga?» svarade hon: »Jag-mår inte bra.»

Jag kom ihåg mitt löfte till henne och kände mig besvärad och skamsen. Hade jag varit ensam, skulle jag ha tagit

steget ut, men det gjorde mig ondt om den kvinna, jag älskade. Hade inte hon varit, skulle jag blifvit soldat, om också endast för att komma ifrån Titov.

I slutet af juni föddes en gosse åt oss, ocli åter fick dumheten makt med mig för en tid. Förlossningen var svår, Olga skrek, så att jag trodde hjärtat skulle brista på mig. Titov stod skälfvande i bela kroppen och svartblå i ansiktet ute på gården och muttrade:

»Dör hon, så är bela mitt lif förgäfves, Gud förbarme sig — — Får du en gång barn, Matvcj, så skall du kanske förstå min sorg och mitt lif, och

upphöra att leta efter synder hos andra-----»

I denna stund tyckte jag synd om honom. Jag gick själf ut på gården och tänkte:

»Åter hotar du mig, Herre, åter höjer du din hand emot mig. Hvarför hjälper du inte i stället människan att bättra sig och draga sig undan från det onda! Eller snålar du på, din barmhär-52

tighet, och det är inte i godheten din styrka ligger?»

När jag nu påminde mig dessa ord, så skäms jag för min dumhet.

Efter barnets födsel undergick min hustru en förändring, — hennes stämma blef starkare, bela hennes kropp liksom rätade upp sig, och mot mig ställde hon sig som i försvarsattityd. Hon blef inte precis snål, men hon började räkna bitarne, gaf mera sällan allmosor och kom ihåg, hur mycket den och den bland bönderna var skyldig oss. Om också skulden bara gällde fem kopek, så glömde hon det icke. I början trodde jag, att detta skulle gå öfver igen, jag hade då redan börjat handla med fåglar och for två gånger i månaden in till staden med mina burar. Fem rubel och mer kunde jag förtjäna för hvar gång. Vi hade en ko, ett tiotal höns, — hvad behöfde vi mera?

Men Olgas ögon glänste missbelåtet. Och hade jag med mig en present åt henne från staden, beklagade hon sig:

»Hvad skulle det tjäna till? Du hade hellre kunnat spara pengarne.»

Jag fann detta tråkigt och började därför allt ifrigare ägna mig åt fågeljakten. Jag går ut i skogen och lägger ut snaran, hänger mössan på ett träd och lägger mig själf på marken, hvisslande och funderande. Inom mig är lugnt och stilla, jag känner inte längtan efter något. En tanke födes, snuddar vid hjärtat och sjunker ner i det okända som en stor sten i en sjö, efterlämnande liksom denna en ringformig rörelse, en slags andaktsfull stämning i själen.

I dessa stunder var Gud för mig den klara lnmlen, det blånande fjärran, den guldbroderad© höstliga skogen eller det silfverglittrande vinter-templet, floden, fälten och holmarne, stjärnorna och blommorna, — allt vackert är gudomligt, allt gudomligt är befryndadt med ens egen själ. Men då man kommer ihåg människorna, spritter hjärtat till som en i sömnen skrämd fågel och stirrar tviflande på tillvaron, — hur skall Guds skönhet kunna smälta samman med det mörka, fattiga människolifvet? Den ljuse Guden är någonstädes långt borta i sin makt och härlighet, och på sitt håll äro människorna i sitt bekymmersamma och sorgliga lif. Hvarför äro Guds barn förgänglighetens offer och hungrande och förödmjukade, och förtrampade, liksom maskar i smutsen, hvarför tillåter Gud detta? Hvad kan han lia för fröjd af att se sina skapade varelsers förnedring? Hvar finnas de människor, som se Gud och känna hans skönhet? Människans själ är förblindad af den svarta dagliga nöden. Mättnaden anses för en fröjd och rikedomen för en lycka, människorna söka friheten att synda, men äga icke friheten från synd. Och hvar hos dem finns den faderliga kärlekens kraft, hvar den gudomliga skönheten? Lefver Gud? Ocli hvar finns det gudomliga?

En sådan fråga sveper med ens in sinnet som i en svart rök, och där blir kallt och tomt som på fältet vintertid. Då tordes jag icke kläda dessa tankar i ord, men jag kände deras makt och var rädd, likt ett litet barn inför en mörk afgrund. Då rusade jag upp, samlade in min fångst och skyndade mig hem, sjungande hela vägen för att komma ifrån min maktlösa fruktan.

Folk började göra narr af mig, — fågelfängare åtnjuta ingen särdeles aktning ute på landsbygden, och äfven Olga drog djupa suckar, i det hon tydligen också fann min sysselsättning förnedrande. Min svärfar höll förmaningstal till mig, men jag teg54

och afvaktade liösten, — jag hade som en känsla af, att jag skulle slippa undan soldattjänsten.

Min hustru blef åter med barn, och samtidigt började hon liksom sörja öfver något.

»Hvad är det åt dig, Olga?»

I början gjorde hon undanflykter, — det var ingenting, sade hon, men en dag omfamnade hon 111ig och brast i gråt.

»Jag skall dö», sade hon, »jag skall dö i barnsäng!»

Jag visste, att kvinnor ofta säga så, men blef i alla fall rädd. Jag försökte trösta henne, men hon hörde icke på mig.

»Du kommer återigen att bli ensam», sade hon,

»utan någon som håller af dig--Du är så

ofördragsam och morsk i allt — — jag ber dig för barnens skull, var inte så stor på dig, alla äro vi skyldiga inför Gud, och du har inte rätt--»

Ofta talade hon till mig i den tonen, och jag blef belt utom mig af medömkan med henne och oro för hennes skull. Med min svärfar hade jag för ögonblicket slutit en slags fred, och det begagnade han sig genast af till sin fördel, — skrif under här, Matvej, skrif inte där. Tungt vägande förevändningar voro den öfverhängande faran att bli utskrifven som soldat och det andra barnets förestående födelse.

Rekryterna började redan ströfva omkring i byn och ropade på mig, och då jag sade nej, slogo de sönder fönsterrutorna.

På utsatt dag begaf jag mig till staden för att draga lott. Olga tordes inte fara hemifrån, utan min svärfar ledsagade mig och talade under bela vägen om, hur mycken möda han gjort sig för min skull och hur mycket pengar han gett ut, och hur bra han ställt allting.

»Kanske har ni gjort er besvär förgäfves», sade jag.55

Så blef det också, — min lott föll ut bland de sista. Titov kunde först inte tro på min tur och skrattade sedan bistert.

»Sannerligen tycks du inte ha Gud på din sida!»

Jag teg, men var mera glad, än jag kunde säga, — för mig betydde detta frihet från allt, som tyngde mitt sinne, först och främst från min kära svärfar. Hemma blef det stor glädje, Olga på en gång grät och skrattade och berömde och smekte mig, som om jag slagit ihjäl en björn.

»Gud vare lofvad», sade hon, »nu kan jag dö lugn!»

Jag skrattade åt henne, men blef själf ängslig, ty jag kände, att hon trodde på sin död, och förstod att denna tro är olycksbringande, — den förstör lifskraften hos människan.

Tre dagar därefter började förlossningsarbetet. I två dygn led hon förfärliga plågor, och på det tredje dygnet dog hon, efter att ha nedkommit med ett dödfödt foster, dog, som lion intalat sig, min dyra älskade.

Hennes begrafning minns jag icke, ty under en tid var jag både blind och döf.

Titov väckte mig — det skedde på Olgas graf. Jag ser honom ännu stå där lutad öfver mig, se mig in i ansiktet och säga:

»Ja, Matvej, för andra gången träffas vi nu bland de döda; här föddes vår vänskap, här skulle den åter kunna

befästas — — —»

Jag ser mig omkring, som om jag för första gången kommit hit till jorden, — regnet droppar, dimman sveper sig kring de nakna träden och korsen på grafvarne. Allt är utplundradt, klädt i kyla och fukt, och man kan inte andas, ty regnet och dimman ha liksom uppslukat all luft.

Jag säger till Titov :56

»Hvad vill du? Gå din väg!»

»Jag vill att du skall förstå unn sorg. Kanske att det också är för din skull, för att jag hindrat dig från att lefva efter din vilja, som Herran straffat mig med min dotters död — — —»

Marken var alldeles uppblött och förvandlad till en klibbig sörja, som fastnade vid fötterna.

Jag grep tag i honom, kastade omkull honom som en mjölsäck och skrek:

»Var förbannad, din skurk!»

Och nu började för mig en tid, då jag var som tokig och inte hade en redig tanke i min hjärna

— jag kunde inte hålla upp hufvudet, utan var som slungad till marken af en vredgad hand och låg där maktlöst utsträckt. Mitt sinne sved af agg mot Gud, — efter en blick på helgonbilderna skyndade jag därifrån så fort som möjligt,

— — gräla på dem ville jag, men icke göra bot. Jag visste, att jag borde ödmjukt frambära min ånger, att jag borde säga:

»Tung är din hand, Herre, men rättvis, och stor din vrede, men välgörande.»

Men jag kunde inte med godt samvete säga dessa ord, förbryllad slets jag mellan olika tankar och kunde inte finna rätt på 111ig själf.

Jag tänkte:

»Kanske drabbade mig detta slag, för att jag i hemlighet tviflade på din tillvaro?»

Så skrämde mig detta, och jag försökte urskulda mig:

»Det var inte på din tillvaro, utan endast på din barmhärtighet, som jag tviflade, ty det förefaller mig, som om alla människor blifvit utkastade af dig utan hjälp och utan ledning.»

Och allt detta glödde och brände olidligt i sinnet. Jag kunde inte sofva, ingenting göra, om nätterna reds jag af maran, jag såg ständigt Olga för mig,kände mig ängslig och betryckt och hade ingen kraft att lefva.

Jag beslöt att hänga mig.

Det var på natten, jag låg och kastade mig i sängen fullt påklädd, för mitt minne stod Olga, ren och oskyldig, hennes blå ögon lyste med en varm glöd och ropade mig. Månen blickade in genom fönstret, på golfvet lågo de ljusa gångmattorna, — de gjorde det ännu mörkare i mitt sinne. Jag rusade upp, tog en repstump ur fågelnätet, slog in en spik i takbjälken, gjorde en ränn-snara och ställde en stol inunder. Jag tog af mig rocken, slet bort skjortkragen och fick plötsligt se ett litet otydligt ansikte skymta fram på väggen. Jag var färdig att skrika till af fasa, men så förstod jag, att det var mitt eget ansikte i Olgas runda spegel. Jag såg närmare på det, — virrig och beklagansvärd såg jag ut, med tofvigt hår, infallna kinder, hvass näsa och halföppen mun, som om jag legat i själtåget, och ögonen blickade som ur fjärran med ett pinadt, förtvifladt uttryck.

Det gjorde mig ondt att se ett mänskligt anlete så ha mist all sin fägring, och jag satte mig på bänken ocli grät öfver mig själf som ett barn, som fått bannor. Men sedan jag väl fått gråta, skämdes jag öfver rännsnaran som ett tomt gyckel, slet förargad sönder den och slängde den i en vrå. Döden är ju också en gåta, och jag sökte lösningen på lifvet.

Hvad skulle jag göra? Ännu några dagar gingo, men så tyckte jag, att jag längtade efter frid, — jag måste tvinga

mig till ånger, bita ihop tänderna och gå till prästen.

Det var en söndagseftermiddag jag gick till honom, ban satt med prästfrun och deras fyra barn vid bordet och drack te, och på hans svarta5$

ansikte glänste svettdropparne som fiskfjäll. Jag blef vänligt mottagen.

»Sitt ner ocb drick litet te —--»

I rummet var varmt ocb ljust, och allt därinne var rent och snyggt, — jag kom ihåg, hur vårdslöst prästen brukade förrätta gudstjänsten och tänkte:

»Det här är hans tempel!»

Jag hade inte den rätta ödmjukheten.

»Hur är det, Matvej, sörjer du mycket?» frågar prästen.

»Ja», säger jag, »mycket — —»

»Jaja — —. Det blir nog bäst, att du låter läsa en själamässa. Visar bon sig för dig i drömmen?»

»Ja», säger jag.

»Du måste låta läsa en själamässa!»

Jag tiger. Jag kan inte tala i prästfruns närvaro, jag tyckte just inte om henne, — hon var så bred och fyllig, med ett stort, tjockt ansikte, flåsade jämt och hela kroppen guppade upp och ner på henne som en gungfly. Procentade gjorde hon också.

»Bed flitigt!» förmanade prästen. »Och sörj inte, — det är mot Herrans vilja, han vet, hvad ban gör — — — »

»Vet han det verkligen?» frågar jag.

»Hvad för slag? Aj, aj, unge man», säger ban. »Jag vet nog, att du är högfärdig mot människor, men fördrista dig inte att visa din högfärd också mot Guds lag, då blir du hundrafaldt hårdare slagen. Det är visst den Larionska surdegen, som går igen hos dig! Han förföll genom sin dryckenskap till kätteri, glöm inte det!»

Nu blandade sig prästfrun i saken.

»Larion borde ha blifvit inspärrad i kloster, ban, och far var alldeles för snäll, som inte klagade på honom.»59

»Det är inte sant», sade jag, »lian klagade, men inte öfver lians åsikter, utan öfver vårdslöshet i tjänsten, och det har lille far själf gjort sig skyldig till.»

Så började vi gräla, — först förebrådde mig prästen, för att jag var fräck, och talade ord, som jag kände till lika väl som han, ja, förvrängde dem till och med till min stora förargelse, men sedan togo sig både ban och prästfrun belt enkelt för att okväda mig.

»Både du och svärfar din äro ett par röfvare», sade de. »Ni ha bestulit kyrkan. — Sumpängs-lotten har sedan långt tillbaka varit kyrklig betesmark, men ni har tagit den ifrån oss, och därför har Gud nu straffat er — —»

»Det är mycket sant>, svarade jag, »Sump-ängslotten har med orätt blifvit er fråntagen, men ni ha själfva tagit den från bönderna.»

Därmed steg jag upp och ville gå.

»Vänta!» skrek prästen. »Och pengarna för själamässan?»

»Det behöfs inte», sade jag.

Och jag gick min väg, i det jag tänkte:

»Dit bragte du inte din själ, Matvej!»

Tre dagar därefter dog min lille gosse, Sascha, han tog råttgift för socker, slickade det i sig och dog genast. Det förvånade mig icke en gång, jag hade blifvit liksom kall och slö för allting.

Jag funderade på att bege mig in till staden. Där fanns en protopop, som var en gudfruktig man och mycket lärd, — ban hade ifrigt tvistat med raskolnikerna i trosfrågor och hade rykte om sig att vara en profet. Jag förklarade för min svärfar, att jag ämnade ge mig af, men lämnade stugan och allt, som var mitt, åt honom, mot det att han gaf mig hundra rubel för alltihop.

»På det viset är det omöjligt», sade ban. »SkrifCO

i stället en växel på tre hundra rubel åt mig att betalas om ett halft år.»

Jag skref den, tog ut mitt pass ocli gaf mig af. Jag gick med flit till fots, — kanske skulle under vägen min sinnesoro lägga sig. Men fastän jag gick för att göra bot, tänkte jag inte på Gud, jag kände mig halft ängslig, halft förorättad, alla mina tankar gingo kors och tvärs, utan något sammanhang, och himlen var mörk och otydlig för mig.

Det var endast med stor möda, som jag kom till protopopen, man ville inte släppa in mig. De besökande togos emot af en slags tjänsteande, en ling spenslig adonis, som körde af mig fyra gånger.

»Jag är sekreteraren», sade ban, »och du måste ge mig tre rubel.»

»Jag ger dig inte tre kopek en gång», sade jag.

»Då släpper jag inte in dig!»

»Då går jag in själf.»

Han såg, att jag inte skulle ge med mig.

»Kom», sade ban, »det där sade jag ju bara på skämt, du är så löjlig!»

Och så förde ban mig in i ett litet rum, och där på en soffa i en vrå satt en liten gråhårig gubbe i grön kåpa ocli hostade, med utmärgladt ansikte och ett par stränga, djupt liggande ögon.

»Nå», tänkte jag, »den där skall väl kunna säga mig något!»

»Hvarför har du kommit hit?» frågar han.

»Jag har en sådan oro i själen, far lille», säger jag.

Sekreteraren, som står bakom mig, hviskar:

»Ers högvördighet, skall du säga!»

»Befall er tjänare att gå ut», säger jag, »det besvärar mig att tala i hans närvaro — — —»

Protopopen tittade på mig, tuggade med läpparne och sade:

»Gå ut, Alexej! Nå, säg mig, hvad du har gjort?»61

»Jag tviflar på Guds barmhärtighet», sade jag. Han tryckte handen mot pannan, såg på mig och mumlade i sjungande ton:

»Hvad för slag? Hvad vill det säga? Å du, din idiot!»

Jag hade inte tid att bli förolämpad och kände mig inte heller så, ty det är ju en vana hos våra öfverordnade att okväda folk, och det göra de inte så mycket af elakhet som af dumhet, Därför sade jag bara: »Hör mig, ers högvördighet — — —» Ocli jag tänkte sätta mig på en stol, men då började gubben vifta med armarne och skrek:

»Stig upp! stig upp! På knä för mig måste du falla, fördömde!»

»Hvarför på knä?» frågade jag. »Om jag är skyldig, så är det inte mot er, utan mot Gud!» Han blef ändå mera

uppbragt: »Vet du inte, hvem jag är då? Hvad är jag för dig? Och hvad är jag inför Gud?»

Att gräla med honom om sådant strunt, skämdes jag för. Falla på knä kunde jag väl göra, men lian hötte åt mig med lingret och hväste:

»Jag skall lära dig att visa vördnad mot prästerskapet!»

Lusten att samtala med honom började gå öfver hos mig, — innan den alldeles försvunnit, skyndade jag mig därför att tala, och snart hade jag helt och hållet glömt honom. För första gången uttalade jag högt mina tankar, häpnade själf öfver mina ord och blef ytterligare uppeldad af dem. Plötsligt fick jag höra, hur gubben skrek till: »Tig, olycklige!»

Det var, som om jag stött pannan mot en mur midt i språnget. Han stod öfver mig och hviskade, skakande sina knutna händer:

»Förstår du väl dina egna ord, förryckta kreatur,(52

känner du hela vidden af din fördömelse? Du ljuger, din kättare, det är inte för att göra bot, som du kommit, utan du är hitsänd af djäfvulen att fresta mig!»

Det var inte vrede, utan fruktan, som jag läste i hans ansikte. Skägget darrade, och de mot mig utsträckta händerna skälfde sakta.

Jag blef också rädd.

»För all del, ers högvördighet», utbrast jag, »jag tror ju på Gud!»

»Du ljuger, din förvillade hund!»

Och ban började hota mig med Guds vrede och hämnd, i det han talade med låg stämma och darrade i hela kroppen, så att kåpan liksom höt i gröna rännilar ifrån honom. Gud reste sig för mig hotande och bister, med mörk uppsyn, med vrede i hjärtat, njugg på barmhärtighet och grym som Jehova, den grå forntidens Gud.

Jag sade till protopopen:

»Ni förfaller ju själf till kätteri, — är väl detta den kristne Guden? Hvar har ni gjort af Kristus? Hvarför gör ni honom endast till en domare öfver människorna i stället för till deras vän och hjälpare ?»

Men då grep han mig i håret, ruskade mig och hviskade snyftande:

»Förbannade, hvad är du för en? Man måste öfverlämna dig till polisen, skicka dig i fängelse, i kloster, till Sibirien — — —»

Då återfick jag min besinning. Det är ju klart, att om en person tillkallar polisen för att understödja sin Gud, så har hvarken ban själf eller hans Gud någon makt och ännu mindre någon skönhet.

Jag reste mig upp från min knäböjande' ställning och sade:

»Släpp mig — — —»63

Gubben vacklade några steg tillbaka och flämtade :

»Hvad vill du göra?»

»Jag vill gå min väg», sade jag. »Jag har ingenting att lära hos er, edra ord äro döda, och ni dödar också Gud med dem.»

Han började åter orda om polisen, men det var mig alldeles likgiltigt. —

»Guds ära», sade jag, »tjäna änglarne, och icke polisen, men om ni tror annorlunda, så handla efter er tro.»

Han rusade emot mig, alldeles grön i ansiktet.

»Alexej», skrek ban, »kör ut honom!»

Sagde Alexej kastade mig ytterst nitiskt ut på gatan.

Det var på kvällen, i två timmar hade jag talat med protopopen. På gatorna var mörkt och otrefligt. Öfverallt en massa folk, prat och skratt — det var under julhelgen. Jag gick där och kände mig maktlös och kränkt, tittade på människorna och hade lust att ropa åt dem:

»Hvad äro ni så glada för, godt folk? Akta er, man håller på att lemlästa Gud för er!»

Jag gick, som om jag varit drucken, och visste inte, hvart jag skulle taga vägen. Tillbaka till gästgifvargården ville jag inte gå, där var det så bråkigt, idel fulla människor. Jag vandrade bort åt utkanten af staden, där några små hus stodo och tittade utåt fältet med sina gula fönsterrutor, medan blåsten hven och yrde ner snö öfver dem. Jag längtade efter en sup, ville dricka mig full, men — i ensamheten. Främmande kände jag mig för alla och brottslig mot alla.

»Jag undrar», tänkte jag, »om jag går längs med fältet, hvart jag då kommer?»

Plötsligt kommer en kvinna utrusande ur en port i bara klädningen, endast med en schal öfver sig, tittar mig rätt in i ansiktet och frågar;64

»Hvad heter du?»

Jag förstår, att hon vill veta sin tillkommandes namn*) och svarar:

»Det säger jag inte, ty jag är en olycklig män-uiska.»

Hon skrattar.

»Midt i julhelgen?»

Men jag är inte i lynne att skämta.

»Hör nu, lilius här någon krog i närheten», frågar jag, x där jag skulle kunna gå in och värma mig litet?»

Hon ser forskande på mig och svarar vänligt:

»Där borta är en krog, men om du vill, kan du komma in till mig, så skall jag bjuda dig på te!»

Jag tänkte mig inte för, utan följde ofrivilligt med henne. Nu står jag inne i rummet, på väggen brinner en lampa, under helgonbilderna sitter en tjock gumma och tuggar på något, på bordet står samovåren, varmt och hemtrefligt är det. Kvinnan bjuder mig plats vid bordet, hon är ung, rödblommig och högbarmad. Gumman i vrån tittar på mig och smuttar ur sin kopp. Hon har ett stort, visset ansikte, som det tycks, utan ögon. Jag känner mig generad, — hvarför gick jag med? Hvad äro dessa kvinnor för ena?

Jag frågar den unga:

»Hvad sysselsätta ni er med?»

»Yi knyppla spetsar.»

Från hyllan hänga verkligen också knippen af knyppelpinnar.

Men så med ens log hon utmanande och sade rätt i synen på mig:

»Och dessutom går jag och slår på gatorna!»

Gumman fnittrade fett och belåtet.

*) Bland do unga flickorna i Ryssland råder skrocket att fråga förste bäste obekant, hvad lian heter, för att så-medelst få veta namnet på sin blifvande man.

Öfvers, aum.67

»Usch, hvad dn Är oblyg af dip;, Tnnlwi!

Om icke gumman ungt delta, nkulln Jag ini-förstått Tatjanas ord, men nu för*tod jiig <l< in <>< Ii blef förlägen.

Det var första gin igen i milt lil |»y, såg en gatsliuka på så nftrn liftll, ocl» jag Iim,<I< naturligtvis en dålig tanke om dorn.

Tatjana skrattade.

»Titta, Petrovna, han rodnar jul»

Jag blef arg, — nu hade jag just råkat trefligt ut! Från botgöringen hade jag kommit rätt in i fördömelsen!

Jag säger åt flickan:

»Brukar man väl skryta med slikt!»

Hon svarar fräckt:

»Jag skryter med det!»

Gumman börjar åter smutta på sin kopp.

»Tatjana då!»

Men jag vet inte, hvad jag skall säga, och kan inte hitta på något sätt att komma därifrån. Jag sitter där bara och tiger. Blåsten slår mot rutorna, samovaren puttrar, och Tatjana tar sig för att reta mig.

»Oj, hvad det är varmt!»

Och därmed knäpper hon upp de öfversta knapparne i klädningslifvet. Hon har ett vackert ansikte och något fängslande i ögonen, fast do äro fräcka. Gumman sätter fram på bordet en butelj körsbärslikör.

>Jag skall taga mig en sup», tänker jag, »betala och gå min väg.»

Tatjana frågar mig belt djärft:

-Hvad går du och sörjer öfver?

Jag hann inte betänka mig, ufiin Mvaradc:

>Min hustru är död./

Då frågade hon på nytt, ine.ii nu hc|l niiKIii

>Ar det långe sedan?»

»Bara fem veckor.

En bikt.66

Hon knäppte igen sin kofta och blef med ens som en annan, bättre varelse. Det tyckte jag så mycket om, jag såg tyst på henne och sade för mig själf: tack! Hur nedstämd jag än var, så var jag ju ung och hade blifvit vaa vid kvinnligt umgänge genom mitt tvååriga äktenskap.

Gumman sade flåsande:

»Hustru din är död, — än sedan? Du är ung, och på flickor är ingen brist.»

Då befallde henne Tatjana i sträng ton:

»Gå du in och lägg dig och sof, Petrovna! Jag skall själf följa vår gäst ut och stänga porten.» Och då gumman gått, frågade hon mig vänligt och allvarligt:

»Har ni inga släktingar?»

»Nej, inga alls.»

iOch inga kamrater?»

»Inte det heller.»

»Hvad tänker ni göra?»

»Det vet jag inte.»

Hon tänkte efter en stund och reste sig.

»Hör på», sade hon, »det märks, att ni är alldeles upprifven och förstörd, och jag vill inte råda er att gå ut ensam. Ni följde med mig vid första ordet jag sade, och på det viset skulle ni kunna råka in i något, som ni inte sedan kan reda er ur, — det är ju en stad, det här! Stanna hos mig i natt, där är sängen, lägg er och Gud vare med er! Om ni är generad att göra det gratis, så betala Petrovna så mycket ni har lust. Och om jag är er till besvär, så säg ifrån utan krus, — då går jag min väg — — —»

Jag tyckte om både hennes ord och hennes blick och, gripen af en slags underlig munterhet, skrattade jag till och utbrast:

»Jojo, protopop!»

Tatjana undrade, hvad jag menade.67

»Hvad för en protopop?»

Nu blef jag alldeles olycklig af förlägenhet.

»Å, det är bara ett talesätt af mig», sade jag. — »Det vill säga, — inte precis ett talesätt heller, men jag brukar ibland drömma om en protopop — —»

»Ja, adjö då!» sade hon.

»Nej», invände jag, »gå inte, är ni snäll, utan sitt ner, ifall ni inte tycker det är besvärligt att prata med mig!»

Hon satte sig småleende.

»Nej, tvärtom, hvad skulle det vara för besvär?»

Hon bjöd mig på likör eller te och frågade, om jag inte ville ha något att äta. Hennes allvarliga vänlighet lockade fram tårar i mina ögon, och mitt hjärta fröjdades som en tidig flyttfågel åt vårsolen.

»Förlåt min uppriktighet», sade jag, »men jag skulle vilja veta, om ni talade sanning om er själf nyss, eller om ni ville göra er lustig öfver mig.»

Hon rynkade ögonbrynen och svarade:

»Det är sant, jag är en sådan. Än sedan?»

»Det är första gången i mitt lif jag ser en sådan flicka, — och jag skäms.»

»Hvad skäms ni för? Jag är ju inte naken.»

Och hon skrattade, sakta och smekande.

»Jag skäms inte öfver er», sade jag, »utan öfver mig själf och min dumhet!»

Och jag berättade henne utan omsvep mina tankar angående allt hvad gatslinkor heter.

Hon lyssnade lugnt och uppmärksamt.

»Bland oss finns många olika sorter», sade hon, »det finns de, som äro ännu sämre än hvad ni sagt. Ni är nog mycket lättrogen af er!»

Det var underligt att tänka sig, att en sådan flicka kunde sälja sig, och jag frågade henne på nytt:68

»Hvarför gör ni det, — af nöd?»

»Allra först», sade hon, »var det en vacker gosse, som bedrog mig, så tog jag en annan för att förarga honom, och sedan var gärdet uppgifvet. — Nu händer det också ibland, att man måste hålla till godo med ett manfolk för

brödbitens skull — —»

Hon sade detta helt enkelt ocli man kunde inte spåra någon klagan i hennes ord.

»Går ni i kyrkan då?»

Nu ryckte bon till och blef alldeles röd i ansiktet.

»Vägen till kyrkan», sade hon, »är inte förbjuden för någon!»

Jag förstod, att jag sårat henne, och skyndade mig att säga:

»Ni missförstår mig! Jag har läst evangeliet och minns nog både Maria Magdalena och synderskan, med hvilken fariseerna ville sätta Kristus på prof! Hvad jag ville fråga er, var, om ni inte hyser agg till Gud för ert lif, om ni inte tviflar på hans godhet?»

Hon rynkade fundersamt ögonbrynen och frågade undrande:

»Jag inser inte, hvad Gud har med det att göra?»

»Inte?» sade jag. »Han är ju vår herde och fader, i hans mäktiga hand ligga människornas öden!»

Men lion sade:

»Jag gör ju ingen förnär, hvarför skulle jag då vara brottslig? Och att jag lefver litet snuskigt, hvem tar skada af det? Bara jag själf!»

Jag känner, att det ligger något sant och godt och varmt i hvad hon säger, men jag kan inte förstå det.

»För mina synder är jag själf ansvarig!» fort-69

satte hon, i det hon småleende lutade sig fram emot mig. »Och jag tycker inte att min synd är så stor, fast det kanske är illa att säga så, men det är rena sanningen! I kyrkan går jag gärna, den är nybyggd och ljus och så vacker och treflig! Och de sjunga så vackert där, — ibland blir man så rörd, att man rent af gråter. I kyrkan hvilar man liksom ut från alla bekymmer och allt bråk — — —»

Hon teg ett ögonblick och tillade:

»Det är förstås också en annan sak, som drar en dit, — man träffar herrar!»

Hon gjorde mig så häpen, att svetten rent af trängde fram vid tinningarna på mig, men jag förstod, hur fast och harmoniskt allt hängde ihop det ena med det andra hos henne.

»Älskade ni er hustru mycket högt?» frågade hon.

»Ja», svarade jag, »och mest af allt tyckte jag om hennes ljufva enkelhet.»

Och så började jag berätta för henne om mitt andliga bekymmer, — om bur förorättad jag tyckte mig vara af Gud, som först tillåtit mig att synda och sedan orättvist straffat mig med Olgas död. Än bleknade hon och rynkade ögonbrynen, än brunno hennes kinder af en het rodnad och ögonen glödde, och det eggade mig ytterligare.

För första gången i mitt lif lät jag min tanke genomlöpa bela cirkeln af det mänskliga lifvet, sådant jag sett det, — det stod för mig osammanhängande, söndertrasadt, nedstänkt af smuts, i all sin ondska och maktlöshet, uppfylldt af skrik, stönanden och klagovisor.

»Hvar finns här det gudomliga?» utbrastjag. »Människorna förtrampa hvarandra, suga blodet ur hvarandra, öfverallt råder det djuriska slagsmålet om brödbiten, — hvart har det gudomliga tagit vägen?70

Hvart godheten och kärleken, styrkan och skön-heten|? Låt vara att jag är ung, men jag föddes ju inte blind, — hvar är Kristus, Guds son, hvem har trampat ner de blommor, som såddes af hans rena hjärta, hvem har stulit visheten af hans kärlek?»

Och jag berättade för henne om protopopen, hur han skrämde mig med den svarte guden och ville kalla polisen

till hjälp åt sin gud. Tatjana skrattade, och jag hade också roligt åt protopopen, som var så lik en grön gräshoppa — gräshoppan går ju på och gnisslar och hoppar, som om hon därmed skulle få någonting uträttadt, men tycks ändå inte själf tro på, att det skall bli något af.

Men efter att ha skrattat, blef hon plötsligt allvarsam, den snälla flickan

»Allt begrep jag inte , sade hon, »men somligt var rent af hemskt att höra, ni har allt för dristiga tankar om Gud!»

»Ser jag inte Gud, så är det omöjligt för mig att lefva», sade jag.

»Ja», sade hon, »men ni vill ju liksom ge er i slagsmål med Gud, hur kan man bära sig åt på det viset? Men att lifvet är tungt för människorna, det är sant, och jag undrar också ibland, hvarför det är så? Vet ni hvad? Här finns i närheten ett nunnekloster, och i det bor en gammal eremitnunna, som är mycket vis af sig och talar så vackert om Gud, — ni borde gå till henne!»

»Det skall jag göra. Jag skall nu gå öfverallt, till alla rättfärdige, — jag måste finna lugn!»

»Men nu är jag sömnig, och ni skall också gå och lägga er», sade hon och räckte mig handen.

Jag tog den, skakade den och sade ur djupet af mitt hjärta:

»Tack skall ni ha! Hur mycket ni gifvit mig, vet jag inte, och hvad det är värdt kan jag ännu71

inte uppskatta, men jag känner, att ni är en god människa, tack skall ni ha!»

»För all del», mumlade hon helt förlägen och rodnade. »Jag är så glad, om ni känner det något lättare!»

Och jag såg, att hon verkligen var glad. Hvad betydde jag för henne? Men hon var glad öfver, att hon i någon mån kunnat lugna en medmänniska.

Jag släckte ljuset, lade mig och tänkte:

»Så fick jag ändå helt oförmodadt litet med af helgdagsstämningen!»

Ty om jag också icke kände mig lättare om hjärtat, så var det likväl något nytt och välgörande, som smugit sig in där. Jag såg för mig Tatjanas ögon med deras än eggande, än allvarliga uttryck, såg det mänskliga mer än det kvinnliga i dem och tänkte på henne med en ren glädje, — att kunna tänka så om en människa, är det inte helgdagsstämning?

Jag beslöt, att jag dagen därpå skulle ge henne en guldring med blå sten. Men så glömde jag det och köpte ingen. Tretton år ha förflutit sedan dess, men för hvar gång jag kommer ihåg Tatjana, ångrar jag alltid, att jag inte köpte ringen åt henne.

På morgonen knackade hon på dörren.

»Det är tid att stiga upp!»

Yi möttes igen som gamla vänner och satte oss att dricka te, och hon öfvertalade mig alltjämt, att jag skulle gå till den gamla eremitnunnan, tog löfte af mig att göra det. Så togo vi ett hjärtligt farväl af hvarandra, och hon följde mig ner på gatan.

I staden var jag lika ensam som i en ödemark. Till klostret var det trettiotre verst, dem tillryggalade jag som ett intet, och redan72

dagen därpå åhörde jag gudstjänsten i klosterkyrkan.

Rundt omkring synas nunnornas svarta massa

— det ser ut, som om ett berg sprungit sönder och strött alla sina skärfvor öfver kyrkgolfvet. Klostret är rikt, systrarna många, och alla äro de fylliga, med tjocka, mjuka, hvita ansikten, liksom knådade af deg. Prästen förrättar gudstjänsten oklanderligt, fastän kortfattadt och är också välfödd och kraftig, med en grof basröst. Kören är utsökt, idel unga och vackra systrar, som sjunga gudomligt. Vaxljusen gråta hvita tårar, och deras lågor flämta

af medömkan med människorna.

»Min själ till ditt tempel, till ditt heliga tempel trängtar —» förkunna ödmjukt de ungdomliga rösterna.

Enligt min vana upprepar jag orden för mig själf och ser mig omkring för att försöka gissa mig till hvem som är eremitnunnan. Någon andakt finns dock inte hos mig, och då jag märker det, blir jag helt bestört, det är ju inte för ro skull jag kommit. Men inom mig är tomt, jag-kan omöjligt samla mig, allt är splittradt, tankarna jaga hvarandra, Jag ser några tärda ansikten, — gamla, halfdöda gummor, som stirra på helgonbilderna och röra på läpparne, utan att ett ljud höres.

Jag lämnar gudstjänsten och går omkring kyrkan,

— det är en klar dag, solen gnistrar på snön, i träden kvittra talgoxarne och skaka rimfrosten från grenarne. Jag går fram till trädgården och ser ut i det vida fjärran, — klostret ligger på en höjd, och nedanför utbreder sig moder jorden, rikt klädd i snödrifvornas blå silfverskrud. Små byar ligga melankoliskt här och där, skogen skäres midt itu af floden, vägarne ringla sig som tappade73

band, och öfver alltsammans strör solen sina sneda vinterstrålar. Det är tyst, stilla och skönt.

En stund senare stod jag i moder Fevronias cell. Jag ser framför mig en liten gumma med ögon utan ögonbryn, som oupphörligt tåras, och i ansiktets alla rynkor skälfver hela tiden ett vänligt småleende. Hon talar lågmäldt, nästan hviskande och i sjungande ton.

»At inte äpplen före augustifastan, min son», säger hon, »vänta, tills den käre Guden låtit dem växa, så att kärnorna äro svarta i dem!»

Jag undrar, hvarför hon säger detta?

»Vörda din fader och moder», säger hon.

»Jag har hvarken far eller mor», säger jag.

»Bed då för deras själar —»

»Men de äro kanske ännu i lifvet?»

Hon tittar på mig och ler jämmerligt, i det hon torkar tårarne ur ögonen. Så ruskar hon på hufvudet och börjar på nytt i samma sjungande ton:

»God är Gud Fader, rättvis mot alla, åt alla ger han af sin frikostighet.»

»Det har jag tviflat på», inföll jag.

Jag såg, att hon blef förskräckt, hon lät armarne sjunka, teg och blinkade med ögonen. Så hämtade hon sig igen och började sakta sjunga:

»Kom ihåg, att bönen har vingar och är snabbare än alla fåglar och alltid når fram till Herrans tron. Till häst har ingen ridit in i himmelriket..»

Jag förstår, att Gud för henne är en förnäm herre, snäll och god och beskedlig, men något rättesnöre för honom har hon icke. Och så talar hon oupphörligt i liknelser, och dem begriper jag inte, och det förargar mig.

Jag bugade mig för henne och gick.

»Så där dela de sönder Gud i bitar åt sig», tänkte jag, »hvar och en efter sitt behof, hos den ene är han beskedlig, hos den andre skräck-74

injagande, och prästerna ha lejt honom till dräng och betala honom med rökelse, för att han göder dem. Endast Larion hade en hel och ofattbar Gud.»

Nunnorna forslade bort snö på kälkar och fnittrade, när de gingo förbi, men jag kände mig beklämd och visste inte, hvad jag skulle taga mig till. Jag gick utanför klosterporten, - samma tystnad. Snön glittrade, de

rimfrostklädda träden rörde sig icke, allt var som försänkt i begrundan, både himlen och jorden, och blickade vänligt på det tysta klostret. Jag var rent af rädd, att jag skulle störa stillheten med något ljud.

Fram mot aftonen började kyrkklockorna ringa. De kallade så mildt och vackert, men jag hade inte lust att gå i kyrkan. Det kändes, som om små spikar blifvit inslagua i hufvudet.

Och så med ens beslöt jag att gå i kloster, helst ett där klosterregeln var så sträng som möjligt, lefva där ensam i en cell, tänka och läsa, — kanske skulle i ensamheten mitt upprifna sinne återfå kraft och styrka.

En vecka senare stod jag i Savatjejevska eremitklostret inför abboten. Han gjorde ett godt intryck på mig, — en ståtlig, gråhårig man, flintskallig, rödblommig och kraftig, men med allvarlig uppsyn och lofvande ögon.

»Hvarför flyr du från världen, min son?» frågade han.

Jag förklarade, att jag var sjuk till själen genom min hustrus död, men något mer kunde jag inte säga, det var något, som hindrade mig.

Han strök sitt skägg, såg skarpt på mig och frågade på nytt:

»Kan du ge någon penninggåfva?»

»Jag har omkring hundra rubel», svarade jag.

»Ge hit dem då! Gå nu till främlingshärbärget,75

morgon efter högmässan skall jag tala vidare med dig.»

Härbärget förestods af fader Nifont, och honom också tyckte jag om.

»Vårt kloster är enkelt», sade han, »och uppfylldt af det sanna broderskapet, alla arbeta lika för Gud, det är inte som på andra ställen! Här skall du finna hvila och ro för din själ, här skall du bli frisk igen.»

På en dag hade jag redan besett hela klostret, — förut måtte det ha stått midt i skogen, men sedan hade man huggit ut rundt omkring, här och där utanför inhägnaden stucko ännu stubbar upp, och på ömse sidor om trädgården sträckte sig skogen i två svarta vingar, som inneslöto kyrkan med dess blå kupoler och de hvita klosterbygg-ningarna. Midt emot låg Blå sjöns isbelagda halfmåne — nio verst från ena ändan till den andra och fyra midt öfver — och på andra sidan om sjön såg man Kudejarofs tre kyrkor, Nikols gyllene kupol i Tolokontsef, och på denna sida, bredvid klostret, de Kudejarofska nybyggena, tjugutre gårdar. Rundt det hela den väldiga skogen.

Allt var så vackert, en stilla frid sänkte sig öfver mitt sinne. Här skulle jag samtala med Herran, öppna för honom de dolda djupen i min själ och med ödmjuk ihärdighet be honom visa mig vägen till kunskapen om hans lagar.

På aftonen ägde vespergudstjänst rum, — den förrättades med strängt iakttagande af formerna, men sången lät illa, inga vackra röster.

Jag bad.

»Herre, förlåt, om jag tänkt för dristigt om dig, det har inte skett af otro, utan af kärlek och trängtan, som du väl vet, Allvetande!»

Plötsligt tittade den framför stående munken sig om på mig och smålog, — jag hade tydligen76

högt hviskat mina botfärdiga ord. Han smålog — och aldrig, hvarken förr eller senare, har jag sett en så vacker man. Jag makade mig fram, så att jag kom i jämnbredd med honom och kunde betrakta hans undersköna ansikte, hvitt som skum med svart, gråsprängdt skägg. Han hade stora, fuktigt glanslösa ögon med en högdragen blick, var lång och välväxt. Näsan var en smula böjd som på en falk, och hela gestalten hade en förnäm prägel. Han gjorde ett sådant intryck på mig, att jag till och med drömde om honom på natten.

Tidigt på morgonen väcktes jag af Nifont.

»Fader abboten har pålagt dig», sade han, »att tjäna ett profår, och du skall gå till bagarstugan med denne

fromme broder, som skall vara din läromästare! Och här har du klosterdräkten!»

Jag iklädde mig munkdräkten, den passade mig nog, men allt var nött och smutsigt, och på den ena stöfveln felades sulan.

Jag såg på min läromästare — ban var bredaxlad och klumpig, pannan och kinderna voro fulla af finnar och vårtor, bevuxna med tofsar af grå hårstrån, så att hela ansiktet såg ut, som om det varit klädt med fårull. Han skulle förefallit löjlig, om inte den väldiga pannan varit betäckt af djupa fåror, läpparne strängt hoppressade, och de små ögonen dystra.

»Raska på litet!» befallde han.

Rösten var skroflig och lät som en sprucken klocka.

Nifont sade småleende:

»Han kallas broder Micha! Gån med Gud!»

Vi kommo ut på gården, det var mörkt, och Micha sn af våde öfver något — han svor eftertryckligt och frågade sedan:

»Kan du knåda deg?»

»Jag har sett, hur kvinnfolken göra», sade jag.77

Då röt han till:

»Kvinnfolken! Alltid och öfverallt tänka ni då på kvinnfolk? Genom dem har världen blifvit fördömd, kom det ihåg!»

»Guds moder var kvinna», sade jag.

»Nå, än sedan?»

»Och det finns många heliga förespråkerskor hos Gud.»

»Prat! De språka dig till djäfvulen i helvetet!»

»Han tycks då taga saken på allvar», tänkte

jag-

Vi kommo in i bagax*stugan, och han tände upp eld. Där stodo två stora tråg öfvertäckta med säckar, och en lång mjöllår, på golfvet låg en säck med rågmjöl, i de andra var hvetemjöl. Smutsigt och nedsöladt var det öfverallt, fullt med spindelväf var och dam. Micha ryckte säckarne från det ena tråget, kastade dem på golfvet och kommenderade:

»Lär dig nu! Där står surdegen! Ser du blå-sorna? Det betyder, att den är färdig, att den har gått upp!»

Han tog en mjölsäck, som om det varit en barnunge, slängde upp den på kanten af tråget, skar upp den med en knif och skrek, som om elden varit lös:

»Slå på fyra ämbar vatten! Knåda!»

Och han var redan alldeles hvit som ett träd i rimfrost. Jag kastade af mig kåpan och vek upp ärmarna.

Men han sade:

»Det där tar inte! Tag af dig stöflarna, med fötterna måste det vara!»

»Men jag har inte varit i badstun på länge —» invände jag.

»Hvem frågar dig om det?»

»Jag kan väl inte med smutsiga fötter. . .»;78

Då röt han:

»Är det jag, som är din läromästare eller du min?»

Han hade en stor mun med starka tänder och ett par långa armar, som han hotande svängde.

»Nå, fan må taga dig!» tänkte jag.

Jag torkade af fötterna med en våt trasa, klef upp i tråget och började stampa, under det min läromästare for rundt i bagarstugan och skrek:

»Jag skall väl taga sturskheten ur dig, din fördömde hund, jag skall lära dig den sanna ödmjukheten !»

När jag knådat degen i det ena tråget, så var den i det andra färdig och skulle arbetas med händerna. Jag var ung och stark, men inte van vid arbetet, och mjölet kröp in i näsan, munnen, ögonen och öronen på mig. Jag kunde ingenting se, och svetten dröp af mig ända ner i tråget.

»Finns här inte en trasa att torka sig med?» frågade jag,

Micha blef ond.

»Skall det kanske vara sammetshanddukar åt herrn? I tvåhundratrettitvå år har klostret stått här och bara väntat på, att du skulle komma med dina nya ordningar!

Jag kunde inte låta bli att skratta.

»Det är inte för min egen skull», sade jag. »Men folk skall ju äta brödet.»

Han kom rätt emot sig, borstande sig som en igelkott och darrande i hela kroppen och bölade:

»Torka dig på säcken, om du är så granntyckt af dig! Men din fräckhet skall jag minsann anmäla för fader abboten.»

Mannen förvånade mig till den grad, att jag inte en gång kunde bli ond. Han arbetade som en hel karl, lyfte en fempundssäck så lätt, som79

om det varit en örngåttskudde, brummade, svor och dref oupphörligt på mig:

»Raska på, hör du!»

Jag stretade, så att det gick rundt i hufvudet på mig.

De första dagarne af mitt novisskap voro mycket mödosamma för mig. Bagarstugan låg i källarvåningen under refektoriet, den hade ett lågt hvalftak och ett euda tillbommadt fönster, ondt om luft är där, och mjöldammet står som en tjock sky, i hvilken Micha traskar af och an som en fastkedjad björn, svagt belyst af eldskenet från ugnen, — en mara är det och icke ett arbete. Och hela tiden bara vi båda, — endast sällan blir någon straffad med den botgöringen att hjälpa oss. Till gudstjänsten i kyrkan har jag aldrig tid att gå. Micha undervisar mig hvarenda dag — binder mig liksom med starka rep, han ångar af ilska mot hela världen, och jag blir invärtes liksom betäckt med ett tjockt lager af sot, då jag insuper hans ord.

»Människorna finnas inte mera till för dig», säger han, »de fortplanta synden där ute i världen, men du har lämnat världen. Men om du kroppsligt stött den ifrån dig, så måste du också i tanken gå därifrån, glömma den. Börjar du tänka på människorna, så minns du också genast kvinnan, och genom henne har världen störtats i syndens mörker och hålles fjättrad där i evighet.»

Om jag då bara försöker öppna munnen, skriker han genast:

»Tig! Lyssna med uppmärksamhet och vördnad till den, som är äldre och mera erfaren än du! Jag vet, att du alltid jollrar något om Gudsmodern ! Men hvarför led väl Kristus korsets död, om inte för att kvinnan blifvit född oren och okysk, och för att han själf under sin lefnad var80

alldeles för efterlåten mot dem, det liderliga följet! Han skulle ha kastat den samaritanska kvinnan i brunnen i

stället för att samtala med henne, och slungat stenen i pannan på äktenskapsbry-terskan, så hade världen nu varit frälst!»

»Så tänker då inte kyrkan!»

»Tig, säger jag dig ännu en gång! Hvad vet du om, hvad kyrkan tänker eller inte tänker? Kyrkan ligger helt och hållet i händerna på det hvita prästerskapet, dessa bedragare och sprättar, som självfva gå i sidenkåpor, sydda som kvinnokjortlar. Kättare äro de hvarenda en, kadriljer kunna de dansa, men inte skrifva kyrkliga förordningar! Kan väl en gift man tänka rent på de himmelska tingen? Nej, det har han inte kraft till, ty han fortsätter att öfva äktenskapets stora synd, för hvilken människorna drefvos af Herran ut ur paradiset! Genom denna synd ha vi alla blifvit störtade i evigt elände och dömda till tandagnisslan och helvetets pina och förblindade, så att vi inte kunna se Guds ansikte i evigheters evighet! Ett prästerskap, som själf flätar syndens snara genom att föda barn med kvinnor, håller härigenom världen kvar på undergångens väg, och för att urskulda sitt öfverträ-dande af lagen, förfalska de lögnaktigt alla lagar!»

Han makade ihop väggarna allt trängre omkring mig, sänkte ner taket öfver mitt hufvud, — jag var nära att kväfvas i dammet af hans ord.

»Men Gud sade ju själf», invände jag, »våren fruktsamme och föröken eder!»

Min läromästare blef rent af blå i ansiktet, stampade med fötterna och tjöt.

»Sade han, sade han, vet du, hvad han sade, ditt nöt? Han sade, — våren fruktsamme, föröken eder ocli uppfyllen jorden, jag ger er i djäfvulens våld och må ni vara fördömda nu och81

alltid och i evigheters evighet, — det var, hvad han sade. Men de där bedragarne ha förvrängt Guds förbannelse och gjort det till hans lag i stället! Begriper du uselheten och falskheten?»

Han stod öfver mig som ett berg och förmörkade allt rundt omkring mig. Tro honom kunde jag inte, men vederlägga hans irrläror var jag inte heller i stånd till, — jag tappade alldeles hufvudet under påtryckningen af hans lidelse. Om jag citerade ett ställe ur Skriften, citerade han tre och vanställde min tanke. Skriften är en brokig blomsteräng, vill man ha röda blommor, finns där röda, önskar man hvita, blomma där sådana också. Slagen tiger jag, och han triumferar, ögonen glöda som på en varg. Och hela tiden arbeta vi för brinnande lifvet, jag knådar degen, han rullar ut den, skjuter in brödkakorna i ugnen, tar ut dem igen gräddade, och jag lägger upp dem på hyllorna, i det jag bränner fingrarna på mig. -Jag är nersmetad med deg, öfversållad af mjöl, blind och döf och så trött, att jag har svårt att fatta.

Ibland komma andra munkar till oss, göra anspelningar på något, som jag inte förstår, och skratta. Micha skäller ilsket på alla och kör ut dem ur bagarstugan, och jag är som kokt och vid dåligt humör och finner det tråkigt tillsammans med Michajlo, jag tycker inte om honom, jag är rädd för honom.

Ett par gånger frågade han mig: »Brukar du drömma om nakna kvinnor?» »Nej, aldrig», svarade jag. »Du ljuger! Hvarför ljuger du?» Uppbragt visar han tänderna, hotar mig med knytnäfven och skriker: »Ditt lögnaktiga svin!»

En bikt.

682

Jag kan bara förvåna mig öfver honom. Man arbetar som en slaf från klockan tre på morgonen till tio på kvällen, så att det värker i alla leder, när man väl kommer i säng, — och så skulle man drömma om nakna kvinnor!

En dag gick jag in i förrådskammaren efter jäst — midt emot bagarstugan i källarvåningen var ett mörkt förrådsrum — och då fick jag se, att dörren stod på glänt, och att en lykta brann där inne. Jag öppnade dörren, och där låg Micha på magen på golfvet och stönade:

»Tag ifrån mig, jag ber dig, Herre! Tag ifrån mig — — Gör mig fri.»

Jag gick förstås genast igen, men förstod inte, hvad det var åt honom.

Om kvinnorna talade han alltid med stor hätskhet och använde de mest råa och cyniska uttryck om allt som rörde kvinnokönet, spottade föraktfullt, men krökte på samma gång lystet fingrarna och förde dem genom luften, som om han i tankarna slet och ref en kvinnokropp i stycken. Det plågade mig olidligt att höra detta. Jag kom ihåg min hustru och våra lyckliga tårar under vår första äktenskapliga natt, vår rörda, tysta häpnad inför hvarandra ocli vår stora glädje.

»Ar detta då inte din sköna gåfva till människan, Herre?»

Jag kom ihåg Tatjanas goclhjärtenhet och enkelhet och var färdig att gråta af harm på kvinnornas vägnar. Och jag tänkte:

»När fader abboten kallar mig till sig, skall jag säga honom allt!»

Men han kallade mig inte. Dagarne gingo som blinda på en smal stig genom skogen, knuffande hvarandra, men abboten kallade mig inte till sig. Det blef mörkt för mig.83

Vid denna tid — jag var då tjugutvå år gammal — syntes mina första gråa hår.

Jag längtade att få tala med den vackre munken, men jag såg honom sällan och endast flyktigt, — hans stolta anlete skymtade förbi och drog med sig min längtan som en osynlig skugga.

Jag frågade Michajlo om honom.

»Jaså, den?» skrek Micha. »Jo, den är ett äkta kreatur, må du tro! Han spelade så att han blef bortkörd ur officerskåren, och hade sådana fruntimmershistorier för sig, att ban inte heller fick stanna vid prästhögskolan! Lärd, ja gudbevars! Han kom ju in i högskolan, efter att ha varit officer! I Tschudoboklostret spelade han alla munkarne kaputt och kom då hit, skänkte klostret en summa af sjutusenfemhundra rubel och jord dessutom och köpte sig därigenom stora förmåner, jaha! Här spelar han också kort, — abboten, fader munskänken, skattmästaren och han spela! En slinka kommer till honom också, och han har en enskild cell, där han kan lefva, som han lyster! Riktigt snuskigt!»

Jag trodde det inte, jag kunde inte tro det.

En gång bad jag munskänken, fader Isidor, att skaffa mig ett samtal med abboten.

»Hvad skall du tala med honom om?»

»Om religionen», sade jag.

»Hvad är det med den då?»

»Jag har åtskilligt att fråga honom om».

Han såg öfverlägset ner på mig, — han var ett belt hufvud längre än jag, mager och knotig, med kloka, spefulla ögon, krokig näsa och långt, spetsigt skägg.

»Säg uppriktigt, är köttet dig öfvermäktigt?»

Han kunde draga åt skogen med sitt kött!

Fast jag egentligen inte hade lust till det, sadeSi

jag honom ändå i korthet några af mina tvifvel. Han rynkade ögonbrynen och smålog.

»Mot detta, min son, är bönen ett läkemedel, bönen skall böta krämporna i din själ! Men — i betraktande af din arbetsamhet och äfven ovanligheten af din begäran, — skall jag anmäla saken för fader abboten. Vänta här!»

Ordet ovanlig förvånade mig, jag anade däri en tomhet, som var fiendtlig mot mig.

Och då jag så blef kallad till fader abboten, såg han skarpt på mig, då jag bugade mig, och sade i befallande ton:

»Fader Isidor har meddelat mig din önskan att disputera med mig om religionen — — —» »Nej, tvista vill jag inte — — - » sade jag. »Afbryt inte en gammal man! Så fort två stycken resonnera om ett och samma föremål, är

det i sig själft en tvist, och hvarje fråga är en förförelse af tanken, — så framt saken inte rör det dagliga lifvet, de löpande ärendena. Vi lefva här i broderligt arbete, vi sträfva att uppehålla kroppen, på det att den där för en tid boende själen skall kunna svinga sig upp till Gud och bedja om hans barmhärtighet för världens synder. Hos oss är hufvudsaken inte att filosofera, utan att arbeta, och det är inte vishet vi eftersträfva, utan själens enfald. Dina tvister med broder Michajlo äro mig bekanta, och jag kan inte gilla dem! Tygla dristigheten af dina tankar, på det att du icke må falla i frestelse, ty den otyglade och af religionen icke fjättrade tanken är djäfvulens skarpaste vapen. Förnuftet är af köttet, och detta är af djäfvulen, men själens kraft är en bråkdel af Guds ande, och uppenbarelsen kommer till den rättfärdige genom bön och betraktelse. Broder Michajlo, din läromästare, är sträng och butter, men en sann Guds stridsman och älskad af alla85

här för sin arbetsamhet. Jag måste pålägga dig en botgöring, — sedan du slutat ditt dagliga arbete, skall du i vänstra altargången framför krucifixet tre gånger hvar natt under nio nätter läsa lofsången till Kristi ära. Efteråt skola vi också kalla dig att samtala med asketmunken Mardari, — när och hur många gånger skall du sedan få veta. Du har ju varit skrifvare på ett gårds-kontor? Gack i frid, jag skall tänka på dig. Du har ju inga anhöriga? Gå, jag skall bedja för dig! Hoppas det bästa!»

Jag vände tillbaka till bagarstugan och vägde detta tal i mitt sinne — det vägde alltför lätt!

Låt vara att förnuftet far vill i sina efterforskningar, men att lefva som ett enfaldigt får är väl knappast värdigt och riktigt för en människa. Och betraktelsen i bön uppfattade jag vid denna tid som ett fördjupande i min själs innersta, där alla rötter äro lagda, och därifrån tanken sträfvar att växa upp som ett fruktträd. Något fiendtligt mot mig själf och obegripligt fann jag inte i mitt sinne, men jag hade en känsla af något obegripligt hos Gud och något fiendtligt hos yttervärlden, det vill säga, utom mig. Och att broder Michajlo var så omtyckt, det var då en ren osanning, — fastän jag stod främmande för alla och aldrig blandade mig in i samtalen, såg jag mycket väl, att både lekmannabröderna och noviserna föraktade Michail och voro rädda för honom.

Jag såg också, att klostret sköttes som ett landtbruk, — det sålde skog, utarrenderade jord åt bönderna, och likaså fisket i sjön, det hade en kvarn, en stor fruktträdgård, köksträdgårdar, sålde äpplen, bär och grönsaker. I stallet funnos aderton hästar, bröderna voro ett halft hundratal, alla kraftiga och arbetsföra, endast några få gubbar, mest bara för syns skull, för att kunna visa för86

de vallfärdande. Munkarne söpo både brännvin och hade historier för sig med fruntimmer, de yngre gjorde utflykter om nätterna till nybyggar-gårdarne i närheten, de äldre togo emot kvinnor i sin cell, för att skura golfvet, som det hette, och de kvinuliga pilgrimerna föraktade de naturligtvis inte heller. Nå, allt det där rörde ju inte mig, jag ville inte fördöma dem för det och såg just ingen synd i det, men lögnen var mig förhatlig. Där funnos många noviser, men proftiden var så svår, àtt de flesta inte höllo ut, utan rymde sin väg. Under de två år, jag vistades i klostret, löpte elfva stycken sin kos efter en eller två månaders novisskap, så svårt var det!

Naturligtvis funnos där också åtskilliga lockbeten för pilgrimer, — de fjättrar, som burits af den redan hädangångne helige botgöraren Josaf, hjälpte mot gikt i knäna, och hans kalott botade hufvudvärk, om man satte den på sig. Vidare fanns i skogen en iskall källa, hvars vatten man endast behöfde hälla öfver sig för att bli kurerad för alla slags sjukdomar. Bilden af Gudsmoderns himmelsfärd gjorde underverk till förmån för de troende, och den helige botgöraren Mardari profeterade om tillkommande ting och hade tröstens ord för mänskliga sorger och bekymmer. Allt var, som det skulle vara, ocli på våren, i maj, strömmade folk till oss i massa.

Efter samtalet med abboten liade jag också lust att bege mig till ett annat kloster, där det var fattigare, enklare och inte så mycket arbete, utan där munkarne stodo närmare sin uppgift, — att söka känna och förstå världens synder, men det inträffade åtskilliga omständigheter, som höllo mig kvar.

Jag blef plötsligt god vän med en annan novis, Grischa, som var sysselsatt på klosterkon-87

toret. Jag hade redan länge lagt märke till honom, — en ung man med immiga glasögon och obetydligt utseende, som alltid gick bland bröderna med brådskande och ljudlösa steg, krokig och med nedböjdt hufvud, som om han

inte ville se något annat än vägen framför sig.

Dagen efter mitt samtal med abboten kom denne Grischa in i bagarstugan — Michail hade gått för att afge sin rapport för fader skattmästaren — hälsade lågmäldt och frågade:

»Har ni varit hos abboten, broder?»

»Ja.»

»Talades ni vid?»

»Nej.»

»Körde han ut er?»

»Hvarför tror ni det?»

Han blef förlägen, rättade på glasögonen och sade:

»Ursäkta, för Guds skull!»

»Har han kanske kört ut er?»

Han nickade bekräftande.

Han satte sig på mjöllåren, kröp ihop med hälarne stödda mot lårens kant och hostade torrt, under det jag berättade honom, hvad abboten sagt. Och plötsligt rusade ban upp, rätade sig som en resårfjäder och utbrast högt och hetsigt:

»Hvarför kallas detta ställe en ort för själens frälsning, då också här allting är byggdt på pengar, då vi lefva för pengar liksom ute i världen? Jag flydde hit från handelsboden, från köpenskapens synd, och också här möter den mig, — hvart skall jag nu fly?»

Darrande i hela kroppen berättar han brådskande sin historia, — han är son till en handlande, som har bagarbod, har gått igenom handelsskolan och sedan haft plats i faderns bod.

»Med struntsaker skulle jag väl kunnat handla», säger han, »men att sälja bröd skämdes jag för!88

Brödet är oundgängligt för alla, och de ena få inte roffa det åt sig för att pressa åt sig vinst af de andras behof! Far ville tvinga mig, och själf tvingades han af snikenheten. Jag hade en syster, som gick på gymnasiet, en glad, hurtig flicka, som umgicks med studenter och läste böcker, och så sade far med ens åt henne: Du får sluta att läsa, Lisaveta, jag har funnit en fästman åt dig! Hon grät och skrek och ville inte, men han drog henne i hårflätan och behandlade henne så illa, att hon till sist underkastade sig, min lilla syster. Fästmannen var son till en mäkta rik tehandlare, en stor och grof, sned pojke, rå och obildad, och som jämt skräflade öfver sin rikedom. Lisa var mot honom som en liten råtta mot en stor hund, och han var henne på allt sätt motbjudande. Men far sade, att hon var en dum toka, han hade ju bodar i eu mängd städer längs med Volga. Nå, så blefvo de vigda, och under bröllopsmiddagen gick hon in i sitt rum och sköt sig med en pistol midt i bröstet. Hon var ännu vid lif, då jag fann henne, och då sade hon: »Farväl, Grischa, jag vill så gärna lefva, men det är omöjligt, — han är så förskräcklig, jag kan inte, kan inte!»

Jag mindes, att han talade så fort, så fort, som om han ville fly undan det förflutna, och jag hör på och stirrar in i ugnen. Luckan liknar ett gammalt, blindt ansikte, det svarta gapet, fullt af lågornas slickande tungor, tuggar, och veden sprakar och hväser. Jag ser i elden Grischas lilla syster, och jag undrar bittert, hvarför människorna tvinga och förgöra hvarandra.

Och Grischas ord falla tätt som höstens torra löf.

»Far blef som förryckt, stampade i marken och skrek, att hon vanhedrat sina föräldrar och störtat89

sin själ i fördärfvet! Och först efter begrafningen, sedan han sett, att hela Kasan följde Lisa och beströdde hennes graf med blommor, återkom han till besinning. »Om alla människor taga hennes parti», sade han, »så betyder det,

att jag burit mig åt som skurk mot dotter min.»

Grischa gråter och torkar sina glasögon, men hans händer darra.

»Jag hade redan före all denna bedröfvelse tänkt gå i kloster, men nu bad jag far, att han skulle låta mig gå. Han både svor och slog mig, men jag sade bestämdt ifrån: jag vill icke vara handelsman, låt mig gå. Uppskrämd af Lisas död, gaf han mig friheten, och nu har jag under fyra år varit i tre kloster, men öfverallt är det samma köpenskap, ingenstädes finnes plats för min själ. De köpslå med jorden och med Guds ord, med honung och med underverk — jag kan inte längre se det!»

Hans historia väckte min själ igen, — under min vistelse i klostret hade jag tänkt så litet, uttröttad som jag var af arbetet, de upproriska tankarne hade slumrat in — och med ens flammade alltsammans upp igen.

Jag frågade Grischa:

»Hvar är vår Gud? Rundt omkring oss finns ingenting annat än själfrådig och förryckt mänsklig dumhet, än en småaktig bedräglighet, som alstrar stora olyckor - hvar är Gud?»

Men nu kom Michajlo och skilde oss åt.

Från och med denna dag började Grischa ofta titta in till mig, jag meddelade honom mina tankar, och han förskräcktes och rådde mig till ödmjukhet.

»Hvarför hemsökas människorna af så mycket sorger?» säger jag.

»För sina synders skull», svarar han. Och för honom kom allt från Gud — hungersnöd, elds-90

vådor, dödande olyckshändelser, förstörelsebrin-gande öfversvämningar, — allt!

»Ar Gud kanske den, som utsår olyckor öfver jorden?» frågar jag.

»Kom ihåg Job, olycklige!» hviskar ban.

»Job har jag inte med att göra», säger jag. »I hans ställe skulle jag sagt till Gud: skräm mig inte, utan svara klart och tydligt, — hvar går vägen till dig? Ty jag är en son af din kraft och skapad af dig efter ditt beläte, — förneka inte dig själf genom att stöta ditt barn ifrån dig!»

Grischa grät öfver mina fräcka dumheter och omfamnade mig.

»Käre broder», hviskade han, »jag rädes ända till fasa för din skull! Dina ord äro af djäfvulen!»

»Jag tror inte på djäfvulen, — om Gud är allsmäktig — —»

Det upprörde honom ändå mer, — han var så renhjärtad och ömsint, jag kunde inte anuat än hålla af honom.

Jag höll då på med min botgöring. När jag-slutat arbetet, går jag till kyrkan, där broder Nikodim öppnar dörrarne för mig ocli stänger in mig, fyllande templets tystnad med det döfva skramlet af järn. Jag väntar vid dörren, tills slamret dött bort, går sedan sakta fram till krucifixet och sätter mig på golfvet framför det, — jag liar inte kraft att stå, bela kroppen värker af arbetet, och att läsa den ålagda bönen har jag ingen lust. Jag sitter där med armarne omkring knäna, ser mig omkring med sömniga ögon och tänker på Grischa och mig själf. Det är sommar nu, och nätterna äro tryckande varma, men härinne råder en sval skymning, här och hvar glimta lamporna, och små, blåaktiga lågor skjuta uppåt, som om de ville flyga upp i kupolen och ändå högre91

.. upp till sommarhimlens stjärnor. Det sakta prasslet af vekarne höres, det ljuder i olika tonarter, och i min halfslummer tycker jag, att osynliga väsen bo i helgedomen och hemlighetsfullt samtala i lampornas matta skimmer. I den varma tystnaden och halfskymningen runka helgonbilderna tankfullt sina ansikten, som om också de grubblade på någon olöst gåta. De genomskinliga skuggorna, som sakta beröra mitt ansikte, föra med sig en söt doft af olja och cypress och rökelse. Guldet och mässingen få en mjukare och mildare glans, silfret glittrar varmt och vänligt, och allt smälter samman till en bred ström af storslagna, sväfvande drömmar. Likt ett tätt, doftande moln sväfvar templet fram i det svaga, otydliga mumlet af mina böner. Jag svindlar i skuggornas dans,

och en vänlig slummer lyfter mig upp, från golfvet.

Men innan det ringer till morgonmässan, kommer den tystlåtne broder Nikodim fram till mig, väcker mig sakta genom att vidröra mitt hufvud och säger:

»Gå med Gud!»

»Förlåt mig», säger jag, »jag somnade nu igen.»

Jag stiger upp och går med raglande steg, och Nikodim stödjer mig och säger knappt hörbart:

»Gud förlåte dig, min son!»

Nikodim var en liten, oansenlig gubbe, som gömde sitt ansikte för alla och kallade alla son.

En gång frågade jag honom:

»Har du aflagt tysthetslöfte, Nikodimuschka?»

»Nej», svarade ban, »jag tiger bara ändå.» Och ban suckade. »Om jag visste, hvad jag skulle säga, skulle jag nog tala!»

»Och hvarför har du dragit dig undan från världen?»

»Just för den skull.»92

Jag började utfråga honom vidare, men ban svarade inte, såg endast ibland på mig med en skuldmedveten blick och sade sakta:

»Jag vet inte, min son!»

Då tänkte jag:

»Kanske har ban också sökt svar —- — —»

Och jag fick åter lust att rymma från klostret.

Men så kom där en ny munsjör — liksom en boll, som studsat in öfver planket — en liten munter och rask krabat. Han hade runda ögon som en uggla, krokig näsa, ljusa lockar, mjukt skäggfjun och tänder, som glänste i ett ständigt småleende. Han roade alla munkarne med sina skämtsamma infall, berättade gärna oanständiga historier, förde in fruntimmer i klostret om nätterna, söp omåttligt med brännvin och var märkvärdigt behändig i allt.

Jag tittade på honom och frågade: ,

»Hvad söker du i klostret?»

»Jag? Matbiten!»

»Ditt bröd kan du väl förtjäna med arbete?»

»Det är ett straff, som Gud pålagt bönderna», sacle ban, »men jag är småborgare och har till på köpet under två år tjänstgjort vid kammarrätten, så att jag anser mig som ett slags öfverhets-person.»

Jag började studera denne gyckelmakare också, — jag hade ett behof af att se alla de olika driffjädrar, som sätta människorna i rörelse. När jag blef mera van vid mitt arbete, började Michajlo skolka och försvann oupphörligt, hvart han nu tog vägen, och fast det var besvärligt för mig att vara ensam, var det trefligare, — nu kunde folk fritt komma in i bagarstugan och prata med mig.

Allra oftast voro vi tre tillsammans, — Grischa, jag och den muntre Serafim. Grischa tog vid sig och fäktade med armarne öfver min ogudaktighet,93

men Serafim hvisslade, skakade sina lockar och smålog.

Så en gång frågade jag honom:

»Nå, Serafim, din landstrykare, tror du på Gud?»

»Kom och fråga mig om tretti år», svarade han. »Lefver jag, tills jag blir sexti år, så vet jag förmodligen, om jag tror eller ej, men nu begriper jag inte allt det där och har ingen lust att ljuga.»

Och så börjar han berätta om hafvet, — han talar om det som om ett stort under, med märkvärdiga ord, sakta och högljudt, med fruktan och kärlek, lian flammar af fröjd och strålar som en stjärna. Vi lyssna tysta till honom och känna oss nästan sorgsna vid skildringen af denna storartade, lefvande skönhet.

»Hafvet , säger han eldigt, »är jordens blå öga, som stirrar upp i himlen och betraktar de öfver-jordiska rymderna, och i dess våta djup, som är känsligt som människosjälen, speglar sig stjärnornas lek och solarnes hemliga lopp. Och om man länge sett på det upprörda hafvet, så förefaller också himlen som en aflägsen ocean och stjärnorna som de gyllne öarna däri.»

Grischa lyssnar bleknande till honom och säger sorgset med ett stilla leende, liknande en reflex af månen:

»Och inför allt detta sköna och hemlighetsfulla göra vi ingenting annat än köpslå, o Gud!»

Eller också talar Serafim om Kaukasus, — skildrar för oss ett dystert och härligt land, en sagolik trakt, där helvetet och paradiset famna hvarandra och slutit fred, stoltserande i broderlig endräkt öfver sin skönhet.

»Att se Kaukasus», säger Serafim, »är att se jordens verkliga anlete, där barnasjälens snöhvita94

renhet och den djäfvulska klokskapens stolta hån sammansmälta till ett leende, fullt af harmoni. Kaukasus är en pröfvosten för människans styrka,

— clen svage känner sig betryckt och skälfver i ängslan för jordens krafter, men den starke genomströmmas af ännu större styrka, och reser sig hög och stolt likt ett berg, som sträcker sin diamanttopp ända upp i de himmelska öknarnes djup, där denna topp är blixtarnes tron.»

Grischa suckar och frågar sakta:

»Hvem skall visa människosjälen dess väg? Skall den gå till världen eller bort ifrån den? Hvad skall man antaga och hvad förkasta?»

Serafim skrattar tanklöst och gladt:

»Inte förminskas eller förökas solens kraft af att du bligar på himlen, Grischa lille, det skall du inte oroa dig för!»

Jag både förstår Serafim och förstår honom inte. Förargad frågar jag:

»Nå, men människorna, hvad anser du om dem? Hvad äro de till för?»

Han rycker på axlarna och ler.

»Människorna? Det finns af alla sorter liksom blommorna på marken. För clen blinde är också solen svart. Och den, som ej med sig själf är nöjd, har inte heller af Gud någon fröjd. Och för resten är människorna ännu så unga af sig

— som Sascha bara är fyra år, ban än ej herre heta får!»

Han hade liksom Savelko alltid munnen full med ordspråk och strödde dem omkring sig som äppleträdet sina blommor. Så fort man ställde en allvarlig fråga på honom, kastade han genast en massa ord öfver den, liksom man döljer ett barns likkista under kransar och grönt. Han retade mig med sin behändighet att sno undan, jag blef ond, men ban bara skrattade, den satan.95

Ibland säger jag till honom i förargelsen: »Du går ju bara och drifver, din odåga, och äter andras bröd gratis!»

»Ja, här i landet», svarade han, »får ju den svälta, som äter sitt eget bröd. Bonden säden sår, men han den ej äta får. Och att jag inte tycker om att arbeta, det är sant! Men jag ser ju alltid, att af arbetet blir man trött, men inte mätt, och att den som sofver, han äter. För resten, Matvej, kan du gärna kalla tjufven för bror, ty du går också i andras skor!»

Han narrade en alltid att skratta, när man grälade med honom. Hans enkelhet gjorde, att man fäste sig vid honom, och aldrig gjorde han sig till, utan sade rent ut:

»Jag är ju bara ett litet kryp och gör ingen för när med det, att jag tigger mig en brödbit och äter upp den.»

Jag såg, att han var af samma sinnesart som Savelko, och jag undrade, hur sådana människor kunde bevara sitt ljusa lynne och sin glädtighet genom lifvets stormar.

Serafim var mot Grischa som en klar vårdag mot en höstafton, men de slöto sig närmare till hvarandra än till mig. Detta sårade mig en smula. Snart gåfvo de sig också af tillsammans, Grischa beslöt att vandra till Olonets, och Serafim sade: »Jag följer med honom, hvilar ut där en vecka och ger mig så af till Kaukasus igen. Du borde också gå med oss, Matvej, — får du röra på dig, så finner du lättare, hvad du söker. Eller också förlorar du det — och det är lika bra! Gud gräfver man inte upp ur marken!»

Men jag kunde inte följa med dem, — just då besökte jag dagligen botgöraren Mardari, och han intresserade mig på det högsta.96

Men med stor sorg såg jag dem gå, min stilla afton och min klara dag!

Den helige botgöraren Mardari lefde i en jordkula invid kyrkväggen bakom altaret. I gamla tider hade denna grop varit ett hemligt förvaringsrum, där man gömde undan klostrets skatter för röfvare, och dit en underjordisk gäng ledde direkt från altaret. Sedan ref man stenhvalfvet öfver gropen och betäckte den i stället med tjocka bräder, samt byggde däröfver en liten cell med ett fönster i taket. Och i golfvet gjordes ett galler, omgifvet af en balustrad, genom hvilket pilgrimerna kunde betrakta botgöraren. I ena hörnet af cellen var en fallucka, och därifrån förde en vindeltrappa, som gjorde en yr i hufvudet, ner till Mardari. Gropen var djup, tolf trappsteg var det till golfvet, och af ljus trängde endast en strimma dit in, men den nådde aldrig till botten, utan liksom upplöstes och flöt bort i det fuktiga mörkret.

Man måste länge och ihärdigt stirra ner genom gallret för att i det mörka djupet urskilja ett ändå mörkare föremål, som såg ut som en stor sten eller en jordhög, — det var botgöraren, som satt där orörlig.

När man kom ner där, betog den fuktiga värmen en andedräkten, och under de första minuterna såg man ingenting. Sedan framträdde ur dunklet en mörk likkista, och i den satt en liten, krokryggig gubbe i en svart kåpa med hvita kors, dödskallar, käppar och spjut, som skrynklig och trasig svepte sig kring hans utmärglade kropp. I en vrå gömde sig en rund järnugn, och från den kröp ett skorstensrör upp, liknande en tjock mask, och på tegelstensväggen växte gröna mögelfläckar. En ljusstrimma skar genom mörkret som ett hvitt svärd.

Sittande på ett läger af tilltrampad hyfvelspån,97

vaggade botgöraren ljudlöst fram och tillbaka likt en skugga, händerna lågo på knäna, fingrande på rosenkransen, hufvudet var sänkt mot bröstet, och ryggen var böjd som en vippstång.

Jag minns, att när jag kom ner till honom, så föll jag på knä och teg. Han teg också länge, och allt omkring var som mättadt af den döda tystnaden. Hans ansikte kunde jag inte se, endast den mörka spetsen af en hvass näsa.

Så hviskar han knappt hörbart: »Nå — — —»

Men jag kan inte tala, min strupe är som hop-snörd af medömkan med en människa, som blifvit lagd lefvande i grafven.

Efter att ha väntat en stund, frågar han åter:

»Hvad vill du? — — tala — — —»

Och han vänder ansiktet emot mig, — det är mörkt, och jag ser inga ögon i det, endast ett par hvita ögonbryn och ett skägg, som ser ut som mögel på det orörliga, af mörkret utplånade ansiktet. Jag hör prasslet af hans ord.

»Du vill tvista och disputera. Hvarför tvista? Gud måste man undergifvet tjäna. Hur kan man väl tvista med Gud. Gud skall man bara älska.»

»Jag älskar honom», säger jag.

»Nå, se där! Han straffar dig, men du ser det liksom inte. Du skall säga, — ära vare Gud! Och säg det alltid. Ingenting annat.»

Han hade synbarligen svårt att tala, antingen af svaghet eller af ovana — orden hade knappast något lif i sig, och rösten lät som dallrandet af en döende fågels vingar.

Jag kunde icke fråga honom om något, jag tyckte det var synd att störa honom i hans väntan på döden, och stod därför orörlig, liksom rädd att skrämma upp någonting. Uppifrån trängde ljudet af klockorna, och jag längtade otåligt att

se upp mot himlen, men mörkret tryckte tungt på min nacke, och jag kunde inte röra mig.

»Du skall bedja», sade ban. »Och jag skall också bedja för dig.»

Så tystnade ban åter. Och en ängslig fruktan lopp igenom mig och spred en iskyla i mitt bröst,

Efter en stund hviskade ban:

»Är du här ännu?»

»Ja.»

»Jag kan inte se dig. Nå, gå med Gud! Och tvista inte!»

Jag gick helt sakta min väg. När jag kom upp på jorden igen och inandades den rena luften, blef jag som rusig af glädje, och det gick rundt för mig. Jag var alldeles våt, som om jag varit i en källare. Och ban, Mardarij, hade setat där nu i fyra år.

Fem gånger hade jag blifvit befalld att besöka honom, men jag teg alltjämt. Jag kunde inte tala. När jag kom ner till honom, lyssnade ban och frågade med en stämma, som tycktes ljuda från andra sidan grafven:

»Hvem kom? Du som var här i går?»

»Ja, det är jag.»

Då börjar ban i afbrutna hviskningar:

»Du skall inte kränka Gud. Hvad är det du vill? Ingenting göres dig ju behof. Brödbiten kanske. Men att kränka Gud är en synd. Det är af djäfvulen. Djäflarne, de lägga snaror för alla. Jag känner dem, jag. De äro kränkta, djäflarne. Och elaka. Elaka, för att de blifvit kränkta. Därför skall man inte heller bli kränkt, då liknar man djäflarne. Om de kränka dig, så säg: Kristus frälse eder! Och gå så din väg. Låt dem fara. De äro förgänglighet, allesammans. Hufvudsaken är du själf. Låt dem inte taga din själ. Göm den, så att de inte kunna taga den.*99

Så strör han sakta sina ord öfver mig likt askan af en aflägsen eldsvåda, och jag har intet behof af dem, och de väcka ingen rörelse hos mig. Det är, som om jag skulle drömma en obegriplig och ledsam dröm.

»Du tiger», säger han tankfullt, »det är bra. Låt dem bråka, som de vilja, och tig, du! Andra komma till mig, — de tala, de. De tala så mycket. Omöjligt att förstå, hvad de orera om. Om kvinnor och slikt. Hvad rör det mig? Om allt tala de — men hvad allt detta är, det begriper jag inte. Lär dig du att tiga. Jag skulle inte heller vilja tala, men abboten befaller, — du måste trösta dem, säger han! Nå, må göra. Men själf skulle jag helst vilja tiga, Nå, Gud vare med dem alla! Från mig ha de tagit allt. Jag har endast bönen kvar. Att de plåga dig, det skall du inte fästa dig vid. Djäflar pina en alltid. Mig lia de också pinat — — — Min köttslige bror. Han slog mig. Och så hustru min. Hon gaf mig råttgift. Jag var visst för henne som en råtta. Allt stulo de ifrån mig. De sade, att jag anlagt mordbrand i byn. In i elden ville de kasta mig — — I fängelse har jag också setat ---Allt har jag pröfvat

--Så blef jag dömd--fick sitta inne igen

---Nå, Gud vare med dem! Jag har förlåtit

dem alla, Fastän jag var oskyldig, förlät jag dem

--Det var för min egen skull. Oförrätterna

lågo som ett berg öfver mig. Jag kunde inte andas. Men så fort jag förlåtit, försvann berget. Djäflarne blefvo arga och drogo sin kos. Förlåt du också alla. Jag har inte mer behof af något.

Du skall inte heller ha det--»

Vid mitt fjärde besök bad han mig:

»Tag med dig åt mig en brödkant, som jag kan

få suga på! Jag är så kraftlös —--förlåt mig

för Kristi skull.»Jag tyckte så synd om honom, att det värkte i hjärtat, och under det jag lyssnade till hans osammanhängande tal, tänkte jag:

»Hvarför behöfs detta, Herre? Hvarför?»

Men han prasslar med sin förtorkade tunga:

»Mina benkotor värka. De värka natt och dag. Om jag får en brödkant att suga på, lindrar det kanske. När det bultar så där i benkotorna, hindrar det mig att bedja. Och bedja måste man oupphörligen. Också i sömnen. Annars kommer genast djäfvulen och påminner en. Påminner om hvad man hette, och hvar man bodde och allt möjligt. Han brukar sitta där borta på ugnen. Det gör honom ingenting, att den ibland är brännhet, ja, rödglödgad. Det är han van vid. Där sitter han midt emot mig, hopkrupen och liten och grå. Jag gör korstecknet mot honom, men tittar inte på honom. Han har tråkigt. Ibland kryper han på väggen som en spindel. Och ibland flaxar han som en grå trasa i luften. Han kan många konster, han. Tråkigt har han förstås tillsammans med gubben. Men de ha satt hit honom att vakta mig. Jag är inte heller ond på honom. Också djäfvulen blir tvingad mot sin vilja. Jag har vant mig vid honom. Stackare dig, säger jag, du har tråkigt. Och jag tittar inte åt honom. Han gör ju inte något ondt. Han bara påminner mig oupphörligt om hvad jag hette.»

Han lyfte upp hufvudet och sade tämligen högt:

»Och jag hette Michajlo Petrov Vjäxirev!»

Så sjönk han åter ihop i sin kista och hviskade:

»Det var djäfvulen, som sade det! Är du här, bror lille? Gå med Gud!»

Jag var gråtfärdig af vrede den dagen, — hvarför skulle denne gubbe pinas? Hvad fanns det för skönhet i hans gärning? Jag begrep ingenting. Hela dagen och lång tid efteråt kunde jag inte101

få honom ur tankarne, — det var, som om en djäfvul också suttit och retat mig med att göra löjliga grimaser!

När jag sista gången gick till honom, hade jag stoppat fickorna fulla med mjukt bröd, — gjorde det förargad och ilsken på alla människor. Och då jag gaf honom det, hviskade han:

»Oj, oj! Alldeles varmt! Å--å--»

Han stökade i sin kista, så att hyvelspånen knastrade under honom, gömde undan brödet och hviskade bela tiden:

»A — — å--å--»

Och mörkret och möglet på väggarna och allt omkring tycktes röra sig och sakta stönande upprepa:

»A--å — — å--»

Endast fyra gånger i veckan intog han någon föda, och han var naturligtvis hungrig.

Under detta sista besök talade han icke alls med mig, utan endast smackade och sög i sig brödet, — några tänder hade han tydligen inte mera.

Efter att ha stått där en stund, sade jag:

»Förlåt mig för Kristi skull, fader Mardarij, nu går jag och kommer inte mera igen! Tag emot mitt tack!»

»Ja, ja», svarade han brådskande, »tack skall du ha, tack! Säg ingenting åt munkarne. Om brödet, förstår du. De skulle taga det ifrån mig. Munkarne äro afundsjuka, de. Djäflarne känna nog dem också. Djäflarne känna till allt. Ha tand för tunga, du!»

Kort därefter sjuknade han och dog. Han fick en ståtlig begrafning, — biskopen kom från staden med hela prästerskapet och höll dödsmässan.

Sedan hörde jag, att en liten blå låga, som102

tändes af sig själf, om nätterna fladdrade öfver den helige botgörarens graf.

Hvad allt detta är ömkligt. Och en sådan skam för människorna!

Inte långt efteråt inträdde en plötslig vändning i mitt lif.

Ännu medan Grischa var kvar, råkade jag ut för en förarglig historia, — jag kom en dag in i förrådsrummet och fick då se Michajlo ligga där på säckarne och hålla på med onani. Jag kände en outsäglig vämjelse, jag kom ihåg hans cyniska uttalanden om kvinnor och hans hatfullhet, spottade åt honom och rusade tillbaka in i bagarstugan, darrande af vrede och blygsel. Han efter mig, föll på knä och tiggde och bad, att jag skulle tiga.

»Du pinas också om nätterna», skrek ban, »det vet jag! Djäfvulens makt är stor-——»

»Du ljuger», sade jag, »gå åt helvetet med dig, ditt ruttna svin! Du bakar ju bröd, din hund!»

Jag svor och okvädade honom, jag kunde inte styra mig. Om han inte besudlat alla kvinnor med sina smutsiga ord, skulle jag inte brytt mig om honom.

Men han kröp alltjämt för mina fötter och bad, att jag skulle tiga.

»Brukar man väl tala om slikt?» sade jag. »Det skäms man ju för! Men jag vill inte mera arbeta tillsammans med dig! Du får säga till,att jag blir flyttad till en annan sysselsättning--»

Det liöll jag också fast vid.

Vid denna tid voro människorna ännu icke lefvande och synliga för mig — jag sträfvade då endast efter att hålla mig undan ifrån dem.

Michajlo sjuknade och kom på sjukhuset, och jag fick två medhjälpare och arbetade som förman i tre veckors tid, men då kallade mig fader mun-tftü

skunken plötsligt till sig och sade, att Michajlo nu var frisk igen, men inte ville arbeta tillsammans med mig för mitt trotsiga lynnes skull, utan därför skulle jag tills vidare bryta upp stubbar i skogen. Detta ansågs som ett straff.

»Hvarför skall jag straffas?» frågade jag.

Just då kom den vackre munken, fader Antoni, in på kontoret, men stannade blygsamt afsides och hörde på.

Fader munskänken förklarade för mig:

»Jo, just för ditt trotsiga lynnes skull och för dina oförskämda omdömen om bröderna, — vid dina år och i din ställning är det dumt och otillständigt och måste bestraffas! Fader abboten sade i sin godhjärtenhet, att du borde flyttas till kontoret, till ett lättare arbete, men hvart det skulle leda — — —»

Så höll han på både länge och väl, snörflande och likgiltigt, och jag såg, att han å ämbetets vägnar trasslade ihop orden, det ena med det andra. Och fader Antoni lutade sig mot bänken och betraktade mig, i det han strök sitt skägg och log med sina vackra ögon, som om han gjorde narr af mig. Jag ville visa honom mitt sinnelag och sade därför till fader munskänken:

»Någon upphöjelse söker jag inte, men någon förnedring vill jag inte heller underkasta mig, ty det har jag inte gjort mig förtjänt af, som ni mycket väl vet, utan jag vill ha rättvisa!»

Fader munskänken rodnade ocli stötte stafven i golfvet.

»Tig, förvägne!»

Fader Antoni lutade sig ned mot hans öra och sade något.

»Det är omöjligt!» sade fader munskänken. »Han måste taga emot straffet utan knot!»104

Antoni ryckte på axlarne ocb vände sig till mig, — han hade en djup, varm basröst:

»Underkasta dig, Matvej!»

Han besegrade mig med tre ord och en enda vänlig blick. Jag bugade mig till jorden för fader munskänken, bugade mig också för honom och frågade sedan den förre, när jag skulle bege mig ut i skogen.

»Om tre dar», blef svaret, »och dessa tre dar skall du tillbringa i arresten!»

Hade inte Antoni varit närvarande, skulle jag troligen slagit fader munskänken sönder ocli samman. Men hans ord uppfattades af mig som en anspelning på möjligheten af ett närmande oss emellan, och för detta skulle jag då varit färdig att låta hugga handen af mig, om så skulle vara.

Jag fördes till arresten — en håla under kontoret, där man hvarken kunde stå eller sitta, endast ligga. På golfvet låg halm, som var alldeles våt af fukten. Tyst var där som i grafven, inte ens råttor funnos, och så mörkt, att man inte såg handen för ansiktet.

Jag satt där och teg. Och allt inom mig teg också, som öfvergjutet med bly, jag kände mig tung som en sten och kall som is. Jag bet ihop tänderna, liksom för att på detta sätt hålla tillbaka tankarne, men de fattade eld och brände mig som glödande kol. Jag skulle velat bita sönder något, men hade ingenting att bita i. Jag grep mig med bägge händerna i håret, ruskade af och an som kläppen i en klocka och skrek och tjöt invärtes:

»Hvar är din sanning, Herre? Leka icke de laglöse med den, trampa icke de starke den under fötterna i den ondskefulla berusningen af sin makt? Hvad är jag inför dig? Laglöshetens offer eller väktaren af din skönhet och sanning?»tor,

Jag tänker på, hur klosterlifvet är inrättadt, — som ett vidrigt gäckeri står det för mig. Hvarför kallas munkarne för Guds tjänare, hvarigenom äro de heligare än världens barn? Jag känner till böndernas lif på landsbygden, deras tunga, sträfsamma svälttillvaro! De äro långt från Gud, — de supa, slåss, stjäla och synda på allt möjligt sätt, men de äro ju också okunniga om hans vägar, de ha hvarken kraft eller tid att söka efter sanningen, hvar och en af dem är bunden vid sin torfva, fjättrad vid sin stuga med den starka boja, som heter rädslan för hungersnöden. Hvad kan man väl begära af dem? Men här lefva människorna fria och välfödda, här ligga visa böcker uppslagna för dem, men hvilka af dem tjäna Gud? Endast de klena och blodfattiga, sådana som Grischa, för de öfriga är Gud endast en tillflykt i synden och en lögnens källa.

Jag tänker på munkarnes otäcka lystnad efter kvinnor och alla deras köttsliga begärelser, deras lättja och fråsseri och deras gräl vid delningen af kollektbössan, då de üsket kraxa mot hvarandra som korpar på en kyrkogård. Grischa talade om för mig, att hur mycket än bönderna arbeta åt klostret, bli deras skulder till det allt större och större.

Och jag tänker på mig själf, — här har jag nu redan så länge gått och pinats, men hvad har jag förvärfvat för min själ? Endast sår och skråmor. Hvarmed har jag riktat min intelligens? Endast ined kännedomen om alla möjliga uselheter och med afsky för människorna.

Rundt omkring råder tystnad. Inte ens klockornas klang når mig, jag har ingenting att mäta tiden med, för mig finns hvarken dag eller natt. Hur kan man våga taga solens ljus från en människa ?lofi

Det fuktigä mörkret trycker mig, själen förbrinner däri utan att ge något ljus åt min väg, ocb den för hjärtat så

kära tron på Guds rättvisa och allseende upplöses och smälter bort. Men som en klar stjärna lyser framför mig fader An-tonis ansikte, och alla mina tankar, alla mina känslor kretsa kring honom som nattfjärilar kring ett ljus. Med honom talar jag, till honom frambär jag mina klagomål, honom frågar jag och ser i mörkret två strålar från ett par vänliga ögon. Dessa tre dagar kostade mig dyrt, jag kom ut ur arresten med bländade ögon, yr ocli besynnerlig i hufvudet och utan att kunna stå på benen. Men bröderna skrattade:

»Nå, hur har det andliga badet bekommit dig?» På kvällen kallade abboten mig till sig, befallde mig falla på knä och höll ett långt tal.

»Det är sagdt, — syndarens tänder skall jag

sönderslå och böja hans nacke till jorden---»

Jag teg ocli behärskade mig. Den fredsstiftande Antoni stod framför mig och förseglade mina vredgade läppar med sin vänliga blick. Och med ens blef abboten mildare stämd. »Man sätter värde på dig, din dumma tok», sade han, »man har lagt märke till din arbetsamhet och hyser aktning för din intelligens. Och nu ämnar jag till och med föreslå dig två olika novistjänster att välja emellan, — vill du komma på kontoret eller bli uppassare åt fader Antoni?»

Det sköt som en varm våg igenom mig, jag flämtade af glädje och kunde knappast få fram:

»Låt mig få bli uppassare--»

Han gjorde en grimas, funderade och såg pröfvande på mig.

»Om du väljer kontoret», sade han, »så skall jag befria dig från skogsarbetet, men blir du upp-passare, får du taga det på köpet.»107

»Jag vill bli uppassare.»

Han frågade i sträng ton:

»Hvarför det, dumbom? Att vara pä kontoret är ju både lättare och mera hedrande!»

Men jag stod fast vid mitt beslut.

Han böjde ner hufvudet och funderade.

»Du skall få din vilja fram», sade han slutligen. »Du är en besynnerlig kurre, man får lof att ha ögonen på dig-- Hvem vet, hvad det är fölen eld, som brinner inom dig, hvem kan veta det? Gack i frid!»

Jag begaf mig ut i skogen.

Det var vår då, en kylig april.

Det var ett mödosamt arbete, ty skogen var uråldrig, och rötterna gingo djupt och voro vidt utgrenade. Det var att gräfva och hugga, allt hvad man orkade, sedan skulle hästen försöka rycka loss stubben, men fast han drog af alla krafter, lyckades han endast slita af seldonen. Redan vid middagstiden värkte det i alla leder, och hästen stod där skälfvande och skumbetäckt och såg på mig med sina runda ögon, som om ban ville säga:

»Jag kan inte, bror lille, det är så svårt!»

Jag strök honom och klappade honom på halsen.

»Jag ser det!» sade jag. Och så var det att hugga och gräfva på nytt, och hästen såg på, riste på sig och ruskade på hufvudet. Hästarne äro kloka djur, — jag tror, att de se det meningslösa i all mänsklig verksamhet.

Yid denna tid hade jag ett sammanträffande med Michail, och det höll på att sluta illa för oss båda. Jag gick en dag efter middagsmåltiden till arbetet och hade redan hunnit fram till skogen, då han kom rusande efter mig med en påk i handen, förgrymmadt utseende och flåsande som en björn, — hvad var på färde?108

Jag stannar och väntar. Men utan att säga ett ord, kastar ban sig öfver mig med käppen i högsta hugg. Jag hukar

mig ner i tid, borrar in hufvudet i hans måge, slår omkull honom, sätter mig på hans bröst, rycker ifrån honom påken och frågar:

»Hvad menar du med det här?» Han vrider sig under mig och hväser: »Ge dig af härifrån klostret — — —» »Hvarför det?»

»Jag kan inte se dig, jag slår ihjäl dig, gå din väg!»

Hans ögon äro blodsprängda, tårarne tränga fram ur dem, också liksom blodröda, och fradgan står om läpparna. Han sliter sönder mina kläder, nyper och klöser mig och vill bara komma åt ansiktet. Jag pressar ett ögonblick till honom med hela min tyngd, stiger därpå upp från bröstet på honom och säger:

»Du är iklädd den heliga munkdräkten och bär ändå en sådan ondska inom dig, ditt kreatur! Och hvarför?»

Han sitter i smutsen och upprepar envist: »Gå din väg! Störta inte min själ i fördärf -vet!--»

Jag begriper ingenting. Sedan gissar jag, hur det förhåller sig, och frågar honom sakta:

»Kanske tror du, Micha, att jag talat om för någon om din sorgliga last? Men jag har inte sagt ett ord om det, det kan jag försäkra dig!»

Han steg raglande upp, slog armarne om ett träd, stirrade på mig bakom stammen med vilda blickar och skrek:

»Du kunde gärna ha talat om det för bela världen, så skulle det varit lättare för mig. Inför människorna kan man ångra sig, och de förlåta en, men du, din skurk, du föraktar alla, och jag109

vill inte ha dig att tacka för något, din sturske kättare. Drag åt fanders med dig, och fresta mig inte till en blodsynd!»

»Nå ja, ge dig af själf», sade jag, »om det är så nödvändigt för dig, men jag går inte, så mycket du vet det!»

Han kastade sig åter öfver mig, och vi föllo båda två omkull i smutsen, kraflande som grodor. Jag var mycket starkare än han och reste mig snart upp igen, men han låg kvar och grät, stackaren,

»Hör på, Michajlo», sade jag, »jag skall ge mig af härifrån om en tid, men nu kan jag inte! Det är inte af envishet, utan det är ett inre behof hos mig, jag måste stanna här!»

»Gå till djäfvulen, din fader!» stönade han och skar tänderna.

Jag gick ifrån honom, men några dar därefter fick han befallning att flytta till klostrets härbärge i staden, och jag såg honom inte mera.

Jag slutade mitt skogsarbete och stod nyklädd från topp till tå hos fader Antoni. Från första dagen till den sista minns jag detta skede af mitt lif, allt, ända till orden, som om det blifvit inbrändt i min hjärna.

Han förde mig in i sin cell och undervisade mig lugnt och utförligt om, hur och när jag skulle passa upp honom. Det ena rummet hade skåp rundt omkring väggarne, och de voro fulla med andliga och världsliga böcker.

»Det här är mitt bönrum!» sade han.

Midt i rummet stod ett stort bord, vid fönstret en mjuk länstol, på ena sidan en soffa, betäckt med,en dyrbar matta, och framför bordet en hög-ryggad stol, klädd med pressadt läder. Det andra rummet var hans sofrum ,— en bred säng, ett klädskåp, ett tvättställ med en stor spegel och en massa små borstar, kammar och flaskor, och i väggarne110

på det tredje rummet, som var otrefligt och tomt, voro två lörmskåp infogade — i det ena stodo vinbuteljer ocli kallrätter, i det andra en teservis, bakverk, sylt och alla möjliga sötsaker.

Sedan vi slutat denna öfversikt, förde han 111ig in i biblioteket och sade:

»Sitt ner! Nu ser du, hur jag lefver. Det är inte som en munk, hvad?»

»Nej», sade jag, »det är mot klosterregeln.»

»Ja, du som kritiserar allt, kommer nog också att kritisera mig», sade han.

Och han log högdraget, som uppifrån ett klocktorn. Jag älskade honom för hans vackra ansikte, men detta småleende tyckte jag inte om.

»Om jag kommer att kritisera er, vet jag inte», sade jag, »men jag vill ovillkorligen söka förstå er.»

Han skrattade sakta och retsamt.

»Du är ju ett oäkta barn?»

»Ja.»

»Du liar bra blod!» sade ban.

»Hvad menas med ett bra blod?» frågade jag.

Han skrattade igen och svarade långsamt och tydligt:

»Ett bra blod är den materia, af hvilken man skapar en stolt själ!»

Det var en klar dag, solen sken in genom fönstret, och Antoni satt midt i dess strålar. Plötsligt sträckte en oväntad tanke upp sitt hufvud likt en orm och stack mig i hjärtat, — jag ryckte till, som om jag bränt mig, for upp från stolen och stirrade på munken. Han steg också upp och tog en dolk från bordet, som ban böljade leka med, i det ban frågade:

»Hvad är det åt dig?»

»Är ni kanske min far?» frågade jag.111

Hans ansikte förvreds plötsligt, och blef stelt och blåblekt, liksom uthugget ur is, han slöt ögonen till hälften, och glansen i dem slocknade. Så sade ban sakta:

»Knappast! Hvar är du född? När? Ilur gammal är du? Hvem var din mor?»

Och då jag berättade honom, hur jag blifvit utlagd och upphittad, smålog ban och lade dolken på bordet.

»Vid den tiden var jag inte där på trakten», sade ban.

Jag kände mig förlägen och nedslagen, — som om jag bedt om en allmosa ocli icke fått den.

»Nå, om jag också vore din far», frågade ban, »hvad vore det mera med det?»

»Ingenting», sade jag.

»Det tänker jag också. Du och jag vistas nu på en ort, där det inte finns några köttsliga blodsband, utan endast andliga. Och å andra sidan äro vi alla utkastade hittebarn här på jorden, olycksbroder, delaktiga af samma olycksöde, som heter lifvet! Människan är en tillfällighet på jorden, vet du af det?»

Jag såg på lians ögon, att ban gjorde narr af mig. Förbryllad och betryckt af min för mig själf obegripliga fråga, skulle jag på något sätt vilja urskulda den eller bringa den i glömska. Men i stället gör jag en ännu värre fråga:

»Hvarför tog ni nyss dolken i er hand.»

Antoni såg på mig ocli skrattade sakta.

»Du är en dristig spörjare», sade han. »Jag tog den för att taga den, utan att veta hvarför. Jag tycker om den, den är så vacker!»

Och ban räckte mig dolken. Den var krökt och hvass, af stål inlagdt med guld och med silfver -handtag med en röd sten i.

»En arabisk dolk», förklarade ban för mig.112

»Jag skär upp böcker med den och lägger den om nätterna under hufvudkudden. Jag har rykte om mig att vara

rik, och folket häromkring äro fattiga, och min cell ligger litet afsides.»

Från dolken och Antonis händer utströmmade en stark, kryddaktig doft, som gjorde mig yr i hufvudet, som om jag vore rusig.

»Låt oss språka vidare», fortsatte Antoni med sin mörka och mjuka basröst. »Vet du af, att jag brukar taga emot fruntimmersbesök?»

»Jag har hört sägas det.»

»Det är inte sant, att hon är min syster. Hon är min älskarinna.»

»Hvarför säger ni mig allt detta?» frågade jag.

»För att du skall häpna med ens och låta bli att förvåna dig jämt och ständigt! Tycker du om världsliga böcker?»

»Jag har inte läst några.»

Han tog ur skåpet en liten bok i rödt skinnband, räckte mig den och befallde:

»Gå och ställ i ordning samovaren och läs den här!»

Jag öppnade boken och varseblef på första sidan en tafla, — en kvinna, som var naken till öfver knäna och en herre, som också höll på att kläda af sig i hennes närvaro.

»Det där vill jag inte läsa», sade jag.

Då tog han ett steg emot mig och sade strängt:

»Men om din andlige läromästare befaller dig det? Du vet, hvarför det är nödvändigt? ... Gå!» I flygelbyggningen, där han inhyst mig, satte jag mig på min säng, alldeles förstelnad af sorg och fasa. Jag kände mig, som om jag blifvit förgiftad, svag och darrande i hela kroppen. Jag visste inte, hvad jag skulle tänka, jag kunde inte begripa, hvarifrån den onödiga tanken kommit, att han skulle vara min far. Jag påminde mig,113

hvad han sagt om själen, att den alstrades af blodet, och om människan, att hon var en tillfällighet på jorden. Allt detta var ju uppenbart kätteri! Jag såg för mig hans vanställda ansikte vid min fråga. Jag öppnade boken, det berättades i den om en fransk kavaljer och en massa damer. Hvad hade jag med det att göra?

Han ringde på mig. Jag gick in. Han tog vänligt emot mig.

»Hur är det med samovåren?»

»Hvarför gaf ni mig den här boken?»

»För att du skulle veta, hurudan synden är.»

Jag blef belt glad, ty jag tyckte, att nu förstod jag hans afsikt, — han ville pröfva mig. Jag gjorde en djup bugning, gick ut, lät samo-våren koka upp och bar in den i rummet, där Antoni redan egenhändigt dukat tebordet, och då jag ville gå, sade han:

»Stanna, du skall dricka te med mig----»

Jag var honom tacksam, ty jag hade en brinnande längtan att kunna förstå.

»Berätta mig, hur du haft det», sade han, »och hvarför du kommit hit?»

Och jag började berätta om mig själf, i det jag inte dolde någonting, inte en enda hemlig tanke, som jag kunde påminna mig, och ban lyssnade med halfslutna ögon så uppmärksamt, att han till och med glömde bort att dricka sitt te. Genom fönstret bakom honom blickade kvällskymningen in, på den röda himlen tecknade trädens svarta grenar konturerna till sin historia, medan jag berättade min och såg på Antonis hvita händer, som han höll korslagda öfver bröstet. Då jag slutat, slog han i åt mig ett glas mörkt, sött vin.

»Drick!» sade ban. »Jag lade märke till dig redan den där gången, då du bad högt i kyrkan. Hjälper inte klostret?»

»Nej. Men nu har jag ett så starkt hopp till er, hjälp mig! Ni är en lärd man, ni måste ju veta allt.»

Han sade sakta utan att se pä mig:

»Jag vet bara en sak, — går du uppför ett berg, så gå ända till toppen, faller du, så fall ända till botten af afgrunden. Men själf följer jag inte denna regel, jag är för lat. Människan är en nolla, Matvej, men hvarför hon är det, det är obegripligt. Ty lifvet är skönt, och världen är lockande. Hur många njutningar ges det inte, men — människan är en nolla! Hvarför? Den gåtan kan jag inte lösa . . . Och jag vill inte ens tänka på den ...»

Det knackade på dörren, han spratt till ocli sade:

»Gå med Gud! Jag är trött och skall i mässan.»

Hade jag varit klok, skulle jag lämnat honom denna samma dag, så hade jag haft honom kvar som ett kärt minne. Men jag förstod inte betydelsen af hans ord.

Jag gick in till mig och lade mig,--under min

sida kände jag plötsligt den där boken. Jag tände ljus och började läsa af tacksamhet mot min läromästare. Jag läste om, hur en viss kavaljer lurade alla äkta män och om nätterna kröp in genom fönstret till deras fruar, och hur de äkta männen grepo honom och ville genomprygla honom med sina värjor, men han rymde ifrån dem. Alltsammans var mycket tråkigt och obegripligt. Det vill säga, jag förstod nog, att den unge herrn hade en massa fuffens för sig, men jag kunde inte inse, hvarför det skrifvits en bok härom, eller hvarför jag var tvungen att läsa en sådan smörja?

Och så undrade jag åter igen, hvarifrån jag fått den plötsliga misstanken, att Antoni var min far? Denna tanke frätte min själ, som rosten fräter115

järnet. Så somnade jag. I sömnen kände jag, att någon ruskade mig, jag spratt upp, och han stod öfver mig.

»Jag har ringt och ringt», sade han.

»Förlåt mig för Kristi skull», bad jag, »jag har arbetat så strängt.»

»Jag vet det.»

Men han sade inte — »Gud förlåte dig!»

»Jag går nu till fader abboten», sade han, »gör i ordning allt åt mig så, som jag visade dig. Aha! Du har läst den där boken? Det var synd, att du börjat den, det är inte något för dig, du hade rätt! Du skall ha en annan.»

Jag bäddade sängen, — fina lakan, ett mjukt täcke, allt rikt och präktigt och sådant, som jag inte sett förr, samt genomdränkt med en stark, sötaktig parfymdoft.

Jag började lefva i detta dimmiga rus som i en dröm, i hvilken jag inte såg något annat än Antoni, men också han var endast en skuggbild och en dubbel sådan. Han talade vänligt, men ögonen gjorde narr af mig. Sällan nämnde han Guds namn, — i stället för Gud sade han anden, i stället för djäfvulen naturen, men för mig förändrades icke meningen genom orden. Öfver munkarne och de kyrkliga ceremonierna gycklade han lätt.

Han drack mycket vin, men blef aldrig så rusig, att han raglade, — pannan fick endast en blå-blek färgskiftning, ögonen brunno af en mörk eld och de röda läpparne blefvo torra och spruckna. Ofta kom han från abboten vid midnatt och ändå senare, och då väckte han mig och befallde mig sätta fram vin. Sedan satt han där och drack och talade oafbrutet med sin djupa stämma, ibland ända till morgonmässan.

Jag hade svårt att förstå hans ord, och mycket har jag glömt, men jag minns, att i början skrämde118

de mig, som om de öppnat en afgrund och knuffat ner däri allt som existerade på jorden.

Ibland blef jag helt ängslig till mods af hans tal och var frestad att fråga honom:

»Är ni inte djäfvulen själf?»

Han var så svart och talade så befallande, och när han druckit, blefvo hans djupt liggande ögon ännu mer ogenomträngliga, det bleka ansiktet förvreds af ett leende, och de långa smala fingrarne lekte nervöst med det blåsvarta skägget. Det utströmmade som en kyla ifrån honom, och jag ryste.

Men som sagdt trodde jag inte på djäfvulen, ocli jag visste af Skriften, att djäfvulen är stark genom sitt högmod, att han alltid kämpar lidelsefullt och förstår att locka människorna i fördärf-vet, men fader Antoni lockade mig inte med något. Han klädde hela lifvet i grått, visade mig dess meningslöshet, och människorna voro för honom en skock besatta svin, som med olika hastighet iiisade mot undergången.

»Ni sade ju, att lifvet är skönt!» sade jag.

»Ja, om det erkänner mig, är det skönt!» svarade han och hånlog.

Det var endast detta hånleende, som stannade kvar hos mig af allt, hvad han sade. Det var, som om han sett på allt från någon vrå, där han setat bortkörd från allting och inte ens vidare ond öfver, att han blifvit bortkörd. Hans tanke var skarp och genomträngande och smidig som en orm, men den kunde inte underkufva mig, jag trodde inte på den, fastän jag ibland fägnade mig åt dess spänstighet och de höga luftsprång, människoförnuftet kan taga.

För öfrigt kunde han, om också sällan, bli ond.

»Jag är en adelsman», skrek han då, »ättling af en stor släkt, mina fäder och förfäder ha murat117

upp Ryssland, äro historiska personligheter, och så vågar en dräng, en lusig dräng, säga emot mig!»

»Det sköna går under, endast maskarne bli kvar, och midt ibland dem en enda person med ryktbara anor.»

Dylikt tal brydde jag mig inte om, — jag hade kanske också berömda anor, och egen kraft betydde mer än alla anor, och gårdagen kom aldrig tillbaka medan däremot morgondagen säkert skulle

Men han sitter i sin länstol utan en blodsdroppe i ansiktet och berättar:

»Nu ha de där munkarne klått mig på spel igen, Matvej. Hvad är en munk? En person, som vill dölja sin uselhet för människorna af fruktan för dess styrka. Eller en som är nedtryckt af sin svaghet och i ångest flyr från världen, för att inte världen skall uppsluka honom. Det är de bästa munkarne, de intressantaste, alla de andra äro bara stackars husvilla, jordens stoft, hennes dödfödda barn.»

»Och ni», frågar jag, »hvad är ni ibland dem?»

Väl tio gånger och mer hade jag gjort honom denna fråga som ett mothugg, men han svarade mig"alltid på samma sätt:

»Men du, — du är bara en tillfällig gäst både här och öfverallt och alltid.»

Också hans Gud var för mig en hemlighet. Jag försökte fråga honom om Gud, när han var nykter, men han svarade mig skrattande med de gängse talesätten ur Skriften, — för mig var Gud likväl förmer än Skriften. Då tog jag mig för att fråga den druckne, hur lian såg Gud?

Men icke ens som drucken lät Antoni öfverrumpla sig.

»Aha, du är slug, Matvej!» sade lian. »Slug och envis! Jag tycker synd om dig!»118

Och jag började också tycka synd om honom, ty jag såg, hur ensam han var, jag uppskattade hans rikedom på tankar af alla slag och beklagade, att de skulle gå förlorade utan nytta i hans cell.

Men på samma gång jag beklagade, ansatte jag honom allt envisare, och en gång sade han motvilligt:

»Det är med mig som med dig, — jag kan inte se Gud!»

»Jag ser honom visserligen inte», sade jag, »men jag har en känsla af honom och betviflar inte hans tillvaro, men hur skall man förstå de lagar, enligt hvilka han inrättat lifvet?»

»Lagarne kan du finna i kyrkohandboken!» inföll ban. »Men om du har en känsla af Gud, så gratulerar jag dig!»

Han slog i ett glas vin åt mig, skålade med mig och drack. Jag såg, att fast hans ansikte var allvarligt som på en död, så skrattade hans vackra herremansögon spefullt åt mig.

Detta att ban var herreman började rubba min förtjusning för honom, ty flere gånger bemötte han mig med ett öfversitteri, som blodigt sårade mig.

När ban var drucken, talade ban gärna om fruntimmer.

»Naturen fångar oss i tunga och förödmjukande bojor genom kvinnan, hennes fagraste lockmat, och funnes inte könskärleken, som uppslukar människosjälens bästa krafter, så skulle människan kunna uppnå odödlighet!»

Men som broder Micha vida oftare afhandlat detta ämne, var jag redan förut genomträngd af afsky för slika tankar, så mycket mer som Michail hotfullt förnekade kvinnan och älskade smäda119

henne, och fader Antoni bedömde henne känslolöst och tråkigt.

»Kommer du ihåg den där lilla boken, som jag gaf dig? Då du läste den, måste du ju se, hur listig och lögnaktig och fördärfvad kvinnan är till sitt väsen!»

Underligt och motbjudande är det att höra, när en man, född af kvinna och närd af hennes saft, smutskastar sin mor och trampar på henne, tar ifrån henne allt utom lasten, förnedrar henne till ett oskäligt kreatur.

Jag sade honom en gång något i den vägen, fastän mildare i form, inte så rakt på sak. Han blef ursinnig och skrek:

»Idiot! Är det kanske om min mor jag talar!»

»Hvarje kvinna är moder», sade jag.

»Somliga lefva bara liderligt hela sitt lif!» skrek ban på nytt.

»Ja, det finns folk, som äro puckelryggiga, men puckeln är inte en lag för alla.»

»Ut med dig, ditt nöt!»

Officern satt ännu kvar i honom.

Flera gånger drabbade vi våldsamt samman, jag blef allt mer och mer förargad öfver hans undvikande speglosor, när jag frågade honom om Gud, och en natt kastade jag mig öfver honom med hela min styrka.

Min karaktär försämrades vid denna tid, jag kände stor lifsleda och gick rundt Antoni som en utsvulten kring ett stängdt visthus, där doften af bröd tränger ut genom dörren, och just den natten hade han särskildt retat mig med sina tvetydiga förbehåll.

Jag tog dolken från bordet ocli sade:

»Säg mig allt, hvad ni tänker, annars sticker jag den här i mig och ställer till skandal!»

Han blef häftigt upprörd, ryckte dolken ifrån120

mig och tog i på ett sätt, som var honom alldeles olikt.

»Du borde egentligen straffas för det här», sadè ban, »men när det gäller en fanatiker, gör straffet ingen nytta!»

Och sedan sade ban, som om han slagit in spikar i hufvudet på mig:

»Jag skall säga dig en sak, — det enda som verkligen finns till är människan, allt det andra är bara åsikter. Din Gud är en dröm af din själ. Veta något kan man endast om sig själf, och inte ens det säkert.»

Hans ord vaja som för blåsten och göra det tomt och ödsligt inom mig. Han talade länge, och jag fick en känsla af, att hos denne man fanns det hvarken sorg eller glädje eller fruktan eller bitterhet eller stolthet. Det var som en gammal likpredikant, som sjunger dödsmässan öfver en graf — lian kan hvai'tenda ord utantill, men de röra icke

hans själ. Först injagade hans ord skräck hos mig, men sedan anade jag, att hans tvifvel voro så orubbliga, därför att de voro döda.

Genom det öppna fönstret tränga majnattens varma dofter, äppelträden likna unga flickor, som gå till nattvarden, stå där blåhvita i månens silfverskål. Väktaren kungör bönetimman, och kopparns tunga slag genljuda genom tystnaden, men mannen framför mig sitter med iskall uppsyn och vindar lugnt upp sitt blodlösa tal, och jag känner mig förorättad och sorgsen, — i stället för guld finner jag endast en värdelös foliebeläggning.

»Gå!» befaller mig Antoni.

Jag går ut i trädgården, men det ringer till morgonmässan och jag går då in i kyrkan, letar ut en mörk vrå åt mig och står där och tänker.

»Ja, hvarför skulle Gud finnas till för den, som är halfdöd?»121

Bröderna komma tågande i svarta klungor, som om månskenet slagit sönder nattmörkret i bitar, och försvinna i helgedomen under ett sakta sorl.

Från den stunden började något, som jag inte kunde förstå, — Antoni antog en ton- och högdragen ton emot mig, såg förargad ut och kallade mig inte mera till sig. Böckerna, som han gett mig att läsa, tog han allesammans ifrån mig. Bland dem var en rysk historia, som gjorde djupt intryck på mig, men jag hann inte läsa ut den. Jag grubblade öfver, hvarmed jag kunnat förtörna min herre, men kunde inte liuna något.

Men början af hans tal fastnade i mitt minne och låg kvar där liksom ofvanpå allt annat och utan att störa det.

»Gud är en dröm af din själ», upprepade jag för mig själf, men kände intet behof att söka vederlägga det, — det var endast som en flyktig tanke.

Snart infann sig också hans käresta, — det var sent en kväll. Jag fick höra Antoni ropa och skrika:

» Fort, samo våren!»

Och när jag kom in med den, fick jag se ett fruntimmer sitta på sottän, klädd i en yfvig, rosen-färgad klädning, liten som en docka och med ljust hår utslaget öfver axlarne, rosigt ansikte och blå ögon, — jag tyckte, hon såg blyg och melankolisk ut.

Medan jag dukade bordet, manade Antoni oupphörligt på mig:

»Seså, raska på, låt det gå undan bara!»

»Jaså, är du så het på gröten!» tänkte jag.

Denna kärlekshistoria intresserade mig, — det vill säga, jag tyckte om att se, att Antoni åtminstone var i stånd att vara kär, — fastän det ju inte är så krångligt. Själf var jag vid denna tid122

kall för sådant, och munkarnes liderlighet hade ändå mera aflägsnat mig ifrån det, men fader Antoni kunde ju knappast kallas för en munk, och hans flicka var vacker på sitt sätt, frisk och rosig som en ny leksak.

När jag morgonen därpå kommer in för att städa rummet, är han borta, har gått till abboten, men hon sitter i soffan med benen uppdragna under sig och en bok i handen, okammad och halfklädd. Hon frågar, hvad jag heter, jag säger det, hur länge jag varit där, jag säger det.

»Tycker du inte, det är tråkigt?»

»Nej», säger jag.

»Det var besynnerligt, — i fall det är sant!»

»Hvarför skulle det inte vara sant?»

»Du är så ung och vacker!»

»Är klostret då bara till för fulingar?»

Hon skrattar och drar fram sin ena nakna fot, som hon låter hänga ner från soffan, i det hon tittar på mig och bär sig en smula ohöfviskt åt, — visar de upp till axeln blottade armarne och knäpper inte igen klädningslifvet öfver bröstet.

»Det där har du ingenting för», tänker jag, »nakenheten kan du spara åt kärestan!»

Men hon frågar, den tokan:

»Göra inte kvinnorna dig förvirrad?»

»Jag träffar inga», säger jag, »och hvarigenom skulle de för resten kunna göra mig förvirrad?»

»Hvarigenom?» — hon skrattar. »Han frågar hvarigenom!»

Men Antoni står i dörren oeli frågar vredgadt:

»Hvad är det, Soja?»

»Å», utbrister hon, »ban där är så löjlig!»

Osh hon kvittrade och kvittrade, för att tala om, hur löjlig jag var. Men utan att höra på henne, befallde Antoni mig barskt:123

»Gå och tag reda på påsarne och lådorna där ute och bär en del af dem till abboten.»

Redan efter middagen samma dag voro de båda tämligen druckna, och på kvällen efter teet var kvinnspersonen alldeles full, och äfven Antoni var synbart mer berusad, än jag någonsin förut sett honom. Han skickade mig fram och tillbaka som en skottspole, — tag hit det där, bär bort det här, värm vinet, kyl af det. Jag gnodde som en upp-passare på en krog, och de generade sig allt mindre och mindre för mig, nådig fröken fann det varmt och klädde småningom af sig, och nådig herrn frågade mig plötsligt :

»Är hon inte vacker, Matvej?» »Jo bevars», sade jag. »Nej, du skall titta riktigt på henne!» Och hon skrattade, alldeles drucken. Jag ville gå, men Antoni skrek ursinnigt: »Hvart skall du taga vägen? Stanna! Soja, visa dig naken för honom.»

Jag trodde, att jag hört galet, men hon slet af sig den tunna nattrocken, hon hade på sig, och reste sig raglande upp. Jag såg på Antoni och han på mig, mitt hjärta bultade vredgadt, men jag tyckte på samma gång nästan synd oxu honom — svineriet misslädde honom så att säga, och dessutom skämdes jag på hennes vägnar. Och med ens skrek han: »Ut med dig, dräng!» Jag skrek tillbaka åt honom: »Dräng kan du vara själf!» Han rusade upp, så att buteljerna ramlade från bordet, glas och tallrikar gingo i bitar och en mörkröd ström forsade öfver golfvet. Jag gick ut i trädgården och lade mig. Det värkte i hjärtat, som om jag haft tandvärk i det. Allt var tyst, och jag hörde Antoni ropa:124

»Ut med dig!»

Och en gäll kvinnoröst svara:

»Våga dig inte, ditt nöt!»

Sedan spändes ett par hästar för ute på gården, och de frustade ovilligt och skrapade med hofvarne i marken. En dörr slogs igen, vagnshjulen skramlade och porten i planket gnisslade. Så kom Antoni ut i trädgården och ropade med dämpad stämma:

»Matvej! Hvar är du?»

Jag såg lians långa, svartklädda gestalt röra sig fram mellan äppelträden, gripa tag i grenarne och strö den doftande blomstersnön öfver marken, under det ban muttrade:

»Ditt nöt . . . ålioj!»

Och efter honom på marken kröp och ringlade sig hans svarta skugga.

Jag låg där i trädgården, tills det blef morgon, och på morgonen gick jag till fader Isidor.

»Ge mig mitt pass, jag vill gå min väg!»

Han blef så förvånad, att han rent af hoppade till.

»Hvarför det? Hvart då?»

»Ut i världen, men hvart, vet jag inte», sade jag-

Han ville fråga ut mig.

»Jag tänker ingenting förklara», sade jag.

Jag lämnade hans cell ocli satte mig utanför den på en bänk under en gammal gran, — satte mig där med flit, ty på denna bänk togo de, som blefvo bortkörda eller själfniant lämnade klostret, plats — som för att öppet förkunna detta. Bröderna tågade förbi mig ocli sneglade på mig, några spottade till och med. — Jag har glömt tala om, att det skvallrades om en kärlekshandel mellan Antoni och mig, noviserna afundades mig och125

munkarne min läromästare, och så förtalades vi bägge två.

Så tågade då bröderna då förbi, sägande:

»Aha, nu har han också blifvit bortkörd, Gud ske lof!»

Fader Asaf, en liten slug och elak gubbe, abbotens spion, som af kärlek till Kristus spelade rollen af narr i klostret, började öfverösa mig med de värsta smädelser, så att jag måste säga åt honom:

»Gå din väg, gubbe, annars tar jag dig i örat och leder bort dig!»

Hur fjollig han var, så begrep han mina ord.

Klostrets öfverhufvud kallade mig till sig och sade vänligt:

»Jag sade dig, Matvej, min son, att det hade varit bättre, om du hade tagit plats på kontoret, och det hade jag rätt i! Det ha alltid vi gamle. Hur skulle du med din motspänstighet kunna iakttaga den lydnad, som höfves en novis! Du har ju nu skamligt okvädat vår vördade fader Antoni.»

»Är det han, som sagt er det?»

»Hvem annars?»

»Sade han också, att han visade mig en naken kvinna ?»

Fader abboten gjorde med from fasa korstecknet öfver mig och slog ifrån sig med händerna.

»Hvad i Guds namn säger du! Hvad för en kvinna? Det var inte annat än en synvilla, skapad af djäfvulen att förföra dig! Aj, aj, aj! Tänk dig då för litet, — hur skulle en kvinna kunna komma in i ett munkkloster?»

Jag ville lugna honom.

»Hvem var det då, som i går bar till er portvinet, osten och kaviaren?» frågade jag.

Han blef ännu mer förbluffad.

»Gud hjälpe dig! Hur kan man hitta på sådana orimligheter?»m

Det var ju så, att man kunde gå från förståndet.

Vid middagstiden for jag öfver sjön, satte mig på stranden och såg på klostret, där jag i öfver två år knogat och trälat.

Skogen slog upp sina gröna vingar och visade klostret vid sin barm. Mot den yppiga grönskan aftecknade sig skarpt de krenelerade hvita murarna, de blå kupolerna på den gamla kyrkan, den förgyllda kupolen på den nya och strimmor af röda tak, korsen glittrade ocli kallade, ocli öfver dem genljöd himlens blå klocka af vårens glada

jubel, och solen strålade segerrikt.

I all denna skönhet, som fyllde sinnet med lifs-varm hänryckning, dolde sig en skara svarte män i långa kåpor och förnötte sina tomma dagar utan kärlek, utan fröjder, i smuts och meningslöst släp.

Jag greps af medömkan med dem alla och mig själf också, — var nära att gråta. Jag steg upp och gick vidare.

Det doftar af vällukter, hela jorden och allt lefvande på den sjunger, solen uppväcker blommor på fälten, de sträcka sig mot himlen och buga sig för solen, den unga grönskan på träden prasslar och hviskar, fåglarne kvittra, kärleken brinner öfver allt, — jorden är fruktsam och rusig af sin styrka!

Jag möter en bonde och hälsar på honom, men han nätt och jämt nickar tillbaka, jag möter en kvinna, hon drar sig åt sidan. Men jag längtar att få tala med människor, och jag skulle tala så vänligt med dem.

Den första natten af min frihet tillbragte jag i skogen, låg länge och blickade upp mot himlen, sjöng sakta och somnade till sist. Tidigt på morgonen väcktes jag af kylan och började åter gå, liksom på vingar, bela lifvet till mötes. Hvarje127

steg för mig allt längre bort, och jag är frestad att springa till världens ände.

Men de, som jag möter, snegla på mig, — tiggarmunkens svarta dräkt är bonden motbjudande och förhatlig. Och det är mig omöjligt att taga af den, — mitt pass är prolongeradt, men abboten har skrifvit på det och intygat, att jag var novis i Savvatjejevska klostret och lämnat det för att vallfärda till de heliga orterna.

Och så styrde jag då kosan till dessa platser tillsammans med de kringirrande skaror, som om helgdagarne fyllt också vårt kloster i hundratal. Bröderna bemötte dem likgiltigt eller fientligt, kallade dem snyltgäster och försökte lura ifrån dem alla deras slantar, körde dem till att förrätta grofsysslorna i klostret och sögo ut dem på allt möjligt sätt, allt under det de föraktade dem. Jag åter, som var upptagen af mitt arbete, hade sällan träffat dessa tillfälliga gäster och sökte inte heller några sammanträffanden, då jag ansåg mig ha en alldeles särskild åskådning, som stod öfver alla andras.

Men nu såg jag, hur på alla vägar och stigar gråa gestalter långsamt, men säkert knogade framåt med ränseln på ryggen, stafven i handen och hufvudet djupt nedböjdt, hur de gingo där, milda, tankfulla och tillitsfullt öppenhjärtiga. Här och där stöta de samman i hopar, titta sig om, bedja tyst och arbeta en smula, finns där en rättfärdig, samtala de hviskande med honom om ett eller annat, och skingras åter på vägarne, för att melankoliskt vandra till en annan plats.

De gå och gå, gamla och unga, kvinnor och barn, alla liksom kallade af en och samma röst, och jag har en känsla af en viss dragningskraft i denna vandring jorden rundt på alla dess stigar, — den tar mig fången, upprör mig, tyckes lofva128

något. Efter mitt förra orörliga lif är det mig helt sällsamt, detta oroliga, ödmjuka kringirrande.

Det är, som om jorden själf ryckt människan från sin barm och stöter bort henne med den befallande uppmaningen:

»Gå, fråga, lär dig!»

Och människan går lydigt, söker, ser, lyssnar och går och går sedan igen. Doft genljuder marken under sökarens steg och drifver honom vidare öfver Höder, berg, skogar och haf, allt längre bort, öfverallt, där ensliga kloster stå, utlofvande underverk, öfverallt där hoppet vinkar om något annat än detta bittra, besvärliga och tunga lif.

Den tysta oron hos dessa ensamma själar öfver-raskade mig och gjorde mig till människa, jag började forska efter hvad de sökte. Och det föreföll mig, som om alla rundt omkring A7pro lika oroliga och vacklande som jag själf. Många söka Gud liksom jag och veta icke, hvart de skola gå, och strö ut sin själ på vägarne under sitt sökande och gå endast vidare, därför att de icke ha kraft att stanna, flyga som agnar för vinden, lätta och värdelösa.

Somliga kunna icke besegra sin lättja, utan bära den med sig på ryggen, förödmjuka sig ständigt och lefva i lögn, andra åter äro gripna af åtrå att se allt, men de ha inte kraft att älska något.

Jag ser, att det finns mycket annat värdelöst pack, smutsiga bedragare, skamlösa snyltgäster, snikna som vargar, — många sådana ser jag, men allt detta är endast dammet, som hvirflar upp efter den stora skaran af oroliga sökare.

Och den drar mig oemotståndligt med sig.

Och rundt omkring den kretsa skrikande och glupska som fiskmåsar öfver floden åtskilliga be-129

vingade individer, som öfverraska mig genom sin enfald.

En gång träffade jag vid Bjäloosero en medelålders man, som var snyggt klädd och såg hurtig och välbärgad ut.

Han hade slagit sig ner i skuggan af några träd, hade bredvid sig en hög med trasor, en burk med något slags salfva och ett kopparfat och skrek:

»Rättrogne! Må hvar och en som har sår på sina fötter, komma hit, så skall jag böta honom! Jag badar honom gratis, på grund af ett löfte, som jag afgifvit för Herrans skull!»

Det var kyrkofest i Bjäloosero, och pilgrimer strömmade dit från alla håll, många kommo fram till honom, satte sig ocli lindade upp sina fot-lappar, och han tvättade deras fötter, strök salfva på deras sår och undervisade och förmanade dem:

»Aj, bror lille, så oförståndig du är! Din bastsko är alldeles för stor till foten, — hur kan man gå i en sådan?»

Mannen med den stora bastskon svarade sakta:

»Jag har fått den för Kristi skull!»

»Den som gaf dig den, han gjorde en Gudi välbehaglig gärning, men att du går i en sådan sko, det är bara din dumhet och räknas dig icke till förtjänst af Herranom!»

»Att en människa kan ha så god reda på Guds tycken ocli åsikter!» tänkte jag.

Så kom det fram till honom en kvinna, som haltade mycket illa.

»Aj, min gumma», skrek han, »det där är inte liktornar, som du har, utan syfilis, och det är en mycket smittsam sjukdom, mån I veta, rättrogne, hela familjer kunna gå under på den!»

Kvinnan blef förlägen, steg upp och gick sin väg med nedslagna ögon, och han skrek på nytt:

»Kommen hit, rättrogne, i den helige Cyrillus' namn!»

Och folk kom till honom, drogo suckande af sig skorna, och han tvättade deras fötter, och de sade till honom:

»Kristus löne dig!»

Men jag såg, att hans välbildade ansikte förvreds af krampryckningar, och att hans skickliga händer darrade. Snart stängde han sin lilla välgörenhetsaffär och försvann med hastiga steg.

På kvällen förde mig en munk ut till ett lider, och då jag där varseblef samme man, lade jag mig bredvid honom och började ett hviskande samtal:

»Hvarför tar ni nattkvarter tillsammans med oss fattiglappar, högtärade? Att döma af er dräkt är er plats på värdshuset.»

»Jag har afgifvit ett löfte», svarade han, »att under tre hela månader vistas midt ibland de sämst lottade här på jorden! Jag vill därmed inlägga mig en stor förtjänst hos Gud, skulle jag också bli uppäten af löss på kuppen! Jag gör ändå mera, jag kan nu en gång inte se sår, det kväljer mig, men hur motbjudande det än är, tvättar jag hvar dag de fattiga vandringsmännens fötter! Ju svårare Guds tjänande är, desto större blir hoppet om hans nåd!»

Jag miste all lust att tala med honom, låtsade sofva och tänkte:

»Hans offer åt sin Gud är då inte vidare fruktbringande !»

Höet under min granne prasslade, lian reste sig försiktigt upp på knä och började bedja, först tyst, men sedan urskilde jag de hviskande orden:

»Du helige metropolit Cyrillus, tala för syndaren hos Gud och bed Herran läka mina sår och skador, liksom ock jag läker människornas sår!131

Herre, du allseende, se i nåd till min möda och var barmhärtig emot mig! Mitt lif är i din hand, jag vet, att jag rasat i onda lidelser, men du har redan straffat mig nog, förkasta mig icke som en hund, och låt icke dina tjänare stöta mig ifrån sig, det ber jag dig, och tag emot min bön som en rökelse inför dig!»

Denne man förväxlade ju Gud med en läkare. Det blef mig vidrigt att höra, och jag stoppade fingrarna i öronen.

Men när han bett slut, tog ban fram mat ur sin ränsel och åt och smackade en lång stund som en gält.

Många dylika figurer såg jag. Om nätterna kröpo de inför sin Gud, men om dagarna trampade de obarmhärtigt på sina medmänniskors bröst. De förnedrade Gud till en täckmantel för sin egen uselhet, mutade honom och köpslogo med honom.

»Glöm inte, Herre, hur mycket jag gifvit dig!»

Snikenhetens blinda slafvar, som de äro, upphöja de denna till sin vanskapliga afgud, som de dyrka och bedja till:

»Herre! krossa oss icke med ditt raseri, straffa oss icke med din vrede!»

De gå och gå på jorden som spioner åt sin Gud och domare öfver sina medmänniskor, ha en skarp blick för alla försyndelser mot de kyrkliga ordningsreglerna, bråka och fjäska, anklaga och beklaga sig:

»Ve oss, tron hos människorna är slocknad!»

Det var särskildt en, som roade mig med sitt nit.

Han och jag gingo tillsammans från Perejaslavel till Rostof, ocli under hela vägen gastade han oupphörligt:

»Hvart har vår heliga kyrkordning tagit vägen?»

Han var en frisk, välfödd man, svartskäggig132

och rödblommig, hade godt om slantarna, och noj-sade med flickorna i natthärbergena.

»När jag såg fördärfvet bland människorna,» sade han, »och hur lagen öfverträddes, förlorade jag min själaro, öfverlämnade affären — ett tegelbruk — åt mina söner, och har nu i fyra års tid vandrat omkring och sett mig om öfver allt, och fasan bestormar mitt hjärta! Råttor har kommit in i den andliga sakristian, och under deras hvassa tänder falla lagens mässkåpor i sär, — folket har blifvit hätskt sinnadt mot kyrkan, och affalla från hennes sköte till uselt kätteri och sektväsen. Och hvad gör den för Gud stridande kyrkan mot detta? Den förökar sina ägodelar och skapar fiender åt sig! Kyrkan bör lefva i fattigdom liksom tiggaren Lasarus, på det att packet må se, att den af Kristus predikade fattigdomen är i sanning helig, och icke knomi eller förgripa sig på andras egendom! Hvad har väl kyrkan annars för uppgift, om icke att hålla packet i strama tyglar, — just det, ja!»

Dessa skriftlärde förstå icke att dölja sina tankar, då de se, hur föga lagen efterlefves, utan förråda utan blygsel sin hemlighet.

På Heliga Bergen uppträdde en köpman — en berömd pilgrim, som i de kyrkliga tidskrifterna skildrat sina vallfärder till de heliga orterna — och predikade för folket ödmjukhet, tålamod och saktmodighet.

Han talade varmt, grät till och med, bad och hotade, och folket åhörde honom tigande, med sänkta hufvuden.

Men då föll jag honom plötsligt i talet och frågade:

»Men om det är en uppenbar olaglighet, — skall man också tåla det?»

»Fördrag det, käre vän!» skrek han. »Manär skyldig att tåla och fördraga! Jesus Kristus själf fördrog ju allt för vår och vår frälsnings skull!»

»Men martyrerna och kyrkofäderna, sådana som Johannes Chrysostomus», sade jag, »hvarför lade de då inte baud på sig, utan dundrade mot självfva kungarne?»

Han blef förvirrad och så ursinnig, att han stampade i marken åt mig.

»Hvad pratar du, din fridstörare. Hvilka dundrade de mot? Jo, mot hedningarne!»

»Jaså», sade jag, »var drottning Eudoxia en hedning? Och Ivan den Förskräcklige?»

»Det är inte det, som det är frågan om!» skrek ban och fäktade med armarne, som frivillige vid släckandet af en eldsvåda. »Jag talar inte om kungarne, utan om folket! Folket är hufvudsaken ! Det är så snusförnuftigt af sig och vet icke, hvad fruktan vill säga! Det är ett vilddjur, som kyrkan måste tämja, — det är hennes uppgift!»

Men hur enkelt de än uttryckte sig, förstod jag inte då denna omsorg om folket, — jag förstod den icke, därför att jag var andligen blind och icke såg folket.

Efter min tvist med den ofvannämnde köpmannen kommo några personer till mig och sade med en min, som om de icke väntade sig något godt af mig:

»Här är en ung man, — skulle du inte vilja språka litet med honom?»

Och under vespern ställde vi till ett samtal med den där unge mannen vid en sjö i skogen. Han var alldeles svart, som svedd af blixten, med kortklippt, sträft hår, ett ansikte som bara bestod af skinn och ben, och i det ett par brinnande bruna ögon. Hostade gjorde ban oupphör-m

ligt ocli skakade i hela kroppen. Han såg på mig med oförställd fientlighet och sade flämtande:

»Man har sagt mig, att du förnekar tålamodet och saktmodigheten, — förklara dig, hvarför?»

Jag minns inte, hvad jag då sade, eller hur jag tvistade med honom, jag minns endast hans tärda ansikte och slocknande blick, då han skrek åt mig:

»Vi lefva icke för detta lifvet, utan för det tillkommande! Himlen är vårt rätta hem, det har du väl hört?»

Då klef en halt soldat, som förlorat sitt ena ben i kriget, fram emot honom och sade sträft:

»Mitt ord är det, rättrogne, att där det finns minst fruktan, finns det mest sanning!

Och vändande sig till den unge mannen, sade ban:

»Om du fruktar för döden, så är det din sak, men skräm inte andra! Vi ha redan blifvit skrämda tillräckligt, dig förutan! Men tala du, rödlufva!»

Ynglingen, han försvann snart, men folket — omkring ett halft hundratal personer — stannade kvar och hörde på mig. Jag vet inte på hvad sätt jag då kunde fängsla uppmärksamheten, men det smickrade mig, att man lyssnade till mig, och jag talade länge i skymningen under de höga granarne.

Och jag minns, att då för mig alla de allvarliga ansiktena smälte ihop till ett enda stort sorgmodigt anlete, som tycktes mig tankfullt och envist, fåordigt i tal, men dristigt i sina hemliga tankar, och i dess hundra ögon såg jag brinna en osläcklig eld, som liksom var besläktad med den i mitt eget sinne.

Men sedan utplånades detta de mångas till ett sammansmälta ansikte ur mitt minne, och först långt efteråt förstod jag, att just den i en tanke135

koncentrerade folkviljan är det, som väcker bekymmer och fruktan hos lagens väktare. Låt vara att denna tanke ännu icke är född, ännu icke låter sig gripas, men anden är dock redan befruktad med tvifvel på den fientliga lagens orubblighet, — däraf skräcken hos de skriftlärde. De se denna envist frågande blick, de se folket vandra fram på jorden tyst och stillsamt och känna de osynliga strålarne af dess tanke, och de förstå att de tysta

tankarnes hemliga eld förvandlar deras lagar till aska, och att en annan lag är möjlig — möjlig!

De känna detta instinktlikt liksom tjufvar det försiktiga närmandet af herrn i det hus, där de brutit sig in nattetid, och de veta, att om folket öppnar ögonen, skall lifvet vända sig om uppåt med ansiktet mot himlen.

Det finns ingen Gud hos människorna, så länge de lefva spridda och i fiendskap. Och hvarför skulle också han, den lefvande Guden, finnas till för den mätte? Den mätte söker endast rättfärdigandet af sin fulla buk i människornas allmänna hunger.

Löjlig och ömklig är hans ensamma tillvaro och omringad af fasor.

En gång märkte jag, att en liten gråhårig gubbe ifrigt iakttog mig. Han var snygg och ren-tvättad som ett barskrapadt ben, ögonen lågo djupt inkrupna, som om de blifvit skrämda, torr och mager var han, men på samma gång kraftig och rörlig. Han smög sig alltid intill folk och tittade upp i deras ansikten, som om han sökte en bekant. Jag såg, att han ville mig något, men inte tordes fråga, och jag kände medömkan med hans blyghet.

Jag var på väg till Lubjon, till den lame Afa-130

uasi, och lian traskade med en hvit staf i handen ljudlöst efter mig på landsvägen.

Så frågar jag honom:

»Har du vallfärdat länge, farfar lille?»

Han lyser upp af glädje, nickar och fnittrar.

»I nio år redan, käre vän, i nio år!»

»Bär du på en stor synd då?» säger jag.

»Hvar står syndens vågskål?» säger han. »Endast Gud känner mina synder.»

»Men i alla fall, hvad har du gjort?» frågar jag skrattande, och han småler.

»A, just ingenting! Jag har lefvat som alla andra. Jag är sibirier, från trakten af Tobolsk, i min ungdom var jag skjutskarl, och sedan höll jag en gästgifvaregård, det var krog också . . . och bod ...»

»Du har kanske rånat någon?»

Gubben bin- helt förfärad.

»Hvarför tror du det? Från det har Gud nåd -ligen bevarat mig . . . hur kan du . . .?

»Jag skämtar bara,» sade jag. »En sådan där liten gubbe som du, hur skulle du kunna bära på en så stor synd?»

Gubben tog på sig en viktig min ocli skakade på hufvudet.

»Själen är väl lika stor lios alla människor», säger han, »och djäfvulen är lika älskvärd mot alla. Men säg mig, hvad tänker du om döden? I nattkvarteret talade du bela tiden om lifvet och lifvet, men hvar har du döden?»

»Där borta någonstans», säger jag.

Han hötte åt mig med pekfingret på ett komiskt sätt och sade:

»Just det, ja! Den är alltid där, ja!»

Och i det han höjer sig på tåspetsarna, hviskar han mig i örat:

»Döden är allsmäktig, den! Icke ens Jesus137

Kristus kunde undgå den. Tag denna kalken ifrån mig, sade Han, men Hans himmelske Fader gjorde inte som Han bad, Han kunde det inte! Mot döden förmår du ingenting, heter det!»

Han hade nu kommit i farten, och orden forsade ur munnen på honom.

»Öfver alla sväfvar han, och människan går som på en smal spång öfver en afgrund, och han viftar bara till med

vingen, och människan är putz weg! Ack, Herre! »Befästa världen med din kraft», — men hur skall den kunna befästas, om döden står öfver allt och alla? Du är så djärf och klok, har läst så mången bok, men sveps ändå i dödens dok. — Jaha!»

Han skrattar, men han har på samma gång tårar i ögonen.

Hur skall jag förklara för honom? Jag har aldrig tänkt på döden och har heller inte nu tid till det.

Men han skuttar vid min sida och ser upp i mitt ansikte med sina bleknade ögon, skägget darrar, vänstra handen har han gömt i fickan, och han ser sig oupphörligt om, som om han väntade, att döden skulle gripa honom i armen bakifrån någon buske och slunga honom i helvetet. Och jag ser också förvånad på honom.

Rundt omkring sjuder lifvet, marken är be-täckt af gräsets smaragdgröna skum, osynliga lärkor sjunga, och allt växer upp mot solen med granna, brokiga glädjeskrik.

»Hur har du kommit på sådana tankar?» frågar jag min reskamrat. »Har du kanske varit illa sjuk?»

»Nej», svarar han, »ända till fyrtio år lefde jag lugn och belåten. Men då dog min hustru och min sondotter hängde sig, — bägge miste jag på ett och samma år!»»Var det inte du själf då», säger jag, »som dref sonhustrun din i döden?»

»Nej, det gjorde hon ändå, för att hon lefvat så liderligt! Jag rörde henne inte, nej då! Och om jag också skulle lefvat tillsammans ined henne, så kan det väl förlåtas en änkling, jag var ju ingen präst och hon ingen främling för mig! Men jag lefde som änkling redan under hustru mins lifstid, — i fyra år låg hon sjuk, kom aldrig ner från ugnen, och då hon dog, gjorde jag rent af korstecknet ocli tackade Gud, för att jag var fri! Jag ville gifta om mig igen, men då kom jag plötsligt att tänka på, — jag lefver godt, är nöjd med allt, och ändå måste jag dö, — hvarför det? Jag blef helt bestört! Allt hvad jag ägde, skänkte jag åt son min och gaf mig af. Ute på vandring, tänkte jag, märks det inte så mycket att man går mot sin graf, allt skymtar förbi så grannt och liksom vinkar en åt sidan bort från kyrkogården. Men det är likadant!»

»Det känns tungt för dig, farfar?» frågar jag.

»Oj, käre vän, det är så förskräckligt, så jag kan inte säga det! Om dagen försöker jag att hållas bland människor, gömmer mig liksom ibland dem, — döden är ju blind, kanske ser han mig inte eller också misstar han sig och tar en annan. Men om nätterna, då man inte har något att gömma sig bakom, så ligger jag där i ängslan utan att kunna sofva. Det är, som om en svart hand viftade öfver en, rörde vid ens bröst och sökte efter, om man är där. Den leker med hjärtat, som katten med råttan, och det ängslas, ocli det bäfvar — oj, oj! Man reser sig upp och ser sig omkring, rundt omkring ligger folk och sofver, men om de någonsin skola stiga upp igen, det vet ingen! Ibland rycker han bort en hel skock på en gång, hemma hos oss i byn var139

(let en hel familj, man, hustru och två små flickor, som dogo af os i badstun!»

Hans läppar skälfde lätt, som om han log, men ur ögonen sipprade små tårar.

»Om man åtminstone finge dö knall och fall eller i sömnen, men så kommer sjukdomen och börjar pina en! — —»

Han kröp ihop, ögonen slocknade, och ban muttrade sakta, halft åt mig, halft för sig själf: »Herre! Låt mig lefva om också bara som en mygga på jorden! — Döda mig inte, Herre! Om också bara som en lus, en liten spindel!» »Ack du, din stackare!» tänkte jag. Men på raststället, när han kom bland människor, kvicknade ban till och började åter helt morskt tala om sitt älsklingsämne, döden. Han försäkrade dem allesammans, att de skulle dö, att de skulle försvinna från jorden, när de minst anade det, ja, kanske skulle åskan slå ihjäl dem tre verst längre bort.

Några blefvo ledsna, andra onda och skällde på honom, men en ung kvinna anmärkte:

»Mecl stoppad pung känns nog döden tung!» Och hon sade detta så bittert, att jag särskildt lade märke till henne, och gubben kom af sig midt i sitt tal om döden.

Hela vägen ända fram till Lubjon underhöll han mig och höll verkligen på att alldeles tråka ihjäl mig. Jag har sett många sådana, som fly undan döden och fånigt leka kurra gömma med honom. Dylika dödsångestens offer finnas också bland de unga, — dessa äro ännu värre än de gamla, och alla äro de naturligtvis gudsförnekare. I deras själ är svart som i en skorstenspipa, och rädslan tjuter och hviner alltid därigenom, äfven när vädret är lugnt. Deras tankar likna gamla pilgrimer, — de traska framåt, utan att veta hvart,140

trampa blindt ner allt lefvande på sin väg, förstå Guds namn, men ha ingen kärlek till honom och lia inte förmåga att vilja något. Endast en sak intresserar dem, — att inge andra människor sin egen rädsla, så att dessa skola vänligt taga emot dem och undfägna dem.

Men de närma sig inte människor, därför att de längta att smaka deras honing, utan för att i deras sinne drypa sin egen förruttnelses gift. Egenkära äro de och oblyga i sin uselhet, och häri likna de dessa lemlästade tiggare, som vid kyrkliga processioner sitta utmed vägkanten, blottande sina sår och lyten för att väcka medlidande och få sig en slant,

Så gå de och gå och försöka öfverallt utså orons mörka säd, stöna och sucka och vilja höra ett annat stönande till svar, men rundt omkring dem reser sig den höga vallen af anspråkslöse sökare efter Gud, och den mänskliga sorgen flammar i skiftande färger.

Där var till exempel den unga lillryskan, som kom med anmärkningen om den stoppade pungen. Hon gick och teg med sammanbitna tänder, hennes bruna ansikte var strängt, och ögonen lyste af vrede. Frågade man henne om något, så svarade hon hvasst, som om hon skar med en knif.

»Du skulle inte förskansa dig emot mig, kära vän», säger jag, »utan säga mig din sorg, så blef det kanske lättare för dig!»

»Hvad vill ni mig?»

»Jag vill dig ingenting, var inte rädd!»

Hon flammade upp.

»Jag är inte rädd, men det är mig vidrigt!»

»Hvarigenom är jag vidrig?»

»Hvarför är ni så efterhängsen? Jag skriker på hjälp!»141

Och på det viset slår hon omkring sig åt alla, — unga och gamla, till och med kvinnor.

»Jag bryr mig inte om dig», säger jag, »men jag bryr mig om din sorg, jag vill ha reda på allt, som människorna plåga sig med?»

Hon sneglar på mig och svarar:

»Gå till de andra! Alla äro de ju så ynkliga, förbannelse öfver dem!»

»Hvarför förbannar du dem?

»För att jag vill det!»

Hon förefaller mig som en besatt.

»För hvems skull är det, du vallfärdar?» säger

jag-

Ilon skrattar till högljudt och säger, liksom hon talade till någon annan:

»Förra våren begaf sig min man uppåt Dnjepr för att flotta timmer och — blef borta! Kanske har ban drunknat, kanske har han tagit sig en annan hustru, — hvem kan veta det? Svärföräldrarna äro fattiga och elaka. Jag har två barn, en gosse och en flicka, — hvad skulle jag föda dem med? Jag ville nog arbeta, tills jag ginge i bitar, men

det fanns inte något arbete, och hvad kan också en kvinna förtjäna? Svärfar svor ocli skällde, — du och dina ungar äro som en sten om vår hals, du äter upp allt för oss! Och svärmor öfvertalade: du är ju ung, gå till klostren, munkarne äro begärliga efter kvinnor, du kan förtjäna mycket pengar! . . . Jag kunde inte uthärda att se barnen svälta, — därför vallfärdar jag! Skulle jag kanske dränka dem? Hellre vallfärdar jag.»

Hon talade som i sömnen, otydligt, mellan sina sammanbitna tänder, men ögonen skreko ut hennes moderssorg.

»Min lille gosse är redan på fjärde året. Osip heter han och flickan heter Hanka. Jag slog142

dem, när de tiggde om bröd, — slog dem! Nu har jag gått omkring en månad, — fyra rubel har jag fått! De äro snåla, munkarne. På ärligt sätt skulle jag förtjänat mera! A, de djäflarne! Med hvilket vatten skall jag kunna tvätta mig ren?»

Något måste jag säga henne, och sade:

»Det är för barnens skull, — Gud skall förlåta dig!»

Hon formligt tjöt!

»Hvad bryr jag mig om det? Mot Gud har jag inte felat! Vare sig han förlåter eller inte, skall jag aldrig själf kunna glömma! Det kan inte vara värre i helvetet! Där hade jag åtminstone inga barn!»

»Det var dumt af mig att egga upp henne», tänker jag.

Men hon kan inte längre hejda sig.

»Det finns för resten ingen Gud för de fattiga, nej, det finns det inte! — — — När vi skulle tåga dit bort till Gröna bergen vid Amurfloden, hur många mässor höllos inte, och liur bådo ocli gräto vi inte 0111 hjälp, — men hjälpte ban oss? Vi pinades där i tre år, och de som inte dogo i febern, vände om hem som tiggare. Far min dog, och mor min fick sitt ben krossadt under ett vagnshjul på vägen, och båda mina bröder försvunno i Sibirien.»

Hennes ansikte hade blifvit som af sten. Fastän sträf och hård, var hon så allvarligt vacker med sina mörka ögon och sitt tjocka hår. Hela natten ända till morgonen sutto hon och jag och språkade i skogsbrynet, bakom en banvaktarstuga och jag såg, att hennes hjärta brunnit ut, så att hon inte ens kunde gråta, endast då hon kom ihåg sina barnaår, smålog hon ofrivilligt två gånger, och hennes ögon blefvo mildare.143

Jag tänkte, under det jag hörde på henne:

»Hon kommer att döda någon. Eller också blir hon en liderlig slinka, — för henne finns inte mer någon återvändo!»

»Gud ser jag inte, och människorna älskar jag inte!» säger hon. »Hvad är det för människor, om de inte kunna hjälpa hvarandra? Människorna, ja! Mot den starke som lam, mot den svage som vargar! Fast också vargarne lefva i flockar, men människorna i splittring och fiendskap med hvarandra ! A, jag har sett så mycket, — måtte de förgås allesammans! De föda barn, men kunna inte uppfostra dem, — är det bra, det? Jag slog ju mina, när de bådo om bröd!»

Men på morgonen gick hon ifrån mig — för att sälja sin kropp åt munkarne, — och då hon gick, sade hon hånfullt:

»Att du inte passade på tillfället, när vi lågo här bredvid hvarandra, du som är starkare än jag, och tog dig gratis en munsbit? En sådan stackare!»

Det var, som om hon gett mig en örfil!

Jag sade till henne:

»Du har inte något skäl att förolämpa mig!»

Hon blef förlägen och sade sedan:

»Jag vill förolämpa andra, äfven om de äro aldrig så oskyldiga! Fast du ännu är ung, är du ju så mager och redan

gråhårig vid tinningarna, — jag förstår, att du också bär på en sorg — — Men hvad bryr jag mig om det! Jag tycker inte längre synd om någon. Farväl!»

Så gick hon.

Under de sex år, jag vandrade omkring, såg jag många, som blifvit elaka af sin sorg. Hos dem glimmar ett osläckhgt hat till allt ocli alla, och de kunna inte se någonting utom det onda. De bada sig i det som i en het badstu, de dricka144

galla som supare brännvin och skratta triumferande.

»Vi ha funnit sanningen, vi — öfverallt råder det onda, öfverallt råder olycka, människan kan aldrig undgå den!»

De försjunka i vild förtviflan, och hetsade af den, kasta de sig i utsväfningar och besudla jorden på allt sätt, som om de ville hämnas på henne för att hon födt dem, och slafvar under sin svaghet, måste de ända till sin dödsdag maktlöst kräla på jordens vägar.

De upphöja sorgen till sin Gud och buga sig i stoftet för den, utan att vilja se något annat än sina sår eller höra annat än förtviflans suckar.

Det är synd om dem, ty de äro som förryckta, men man vämjes också vid dem, då man ser, hulde äro färdiga att spotta sin galla på hvar och en och skulle förorena solen med spottklunsar, om de kunde.

Andra åter äro krossade af sorgen, skrämda af den och gömma sig för lifvet, stumma och skygga, men de kunna icke dölja sig undan, utan tjänstgöra i den starkes hand som den lera, med hvilken ban smetar igen mursprickorna i sin gamla fästning.

Många ansikten och ord fäste sig i mitt minne, många tårar götos inför mig, ofta döfvades jag af förtviflans hemska skratt, alla rätter har jag smakat, hundra floders vatten har jag druckit. Och mer än en gång har jag själf gjutit maktlöshetens bittra tårar.

Lifvet upprullade sig för 111ig som en hemsk feberdröm, som en snöstorm af upprörda ord och ett störtregn af tårar, ett oaflåtligt skrik af förtviflan och en plågsam kramp, i hvilken jorden vred sig i sin sjuka, för mitt förnuft och mitt hjärta otillgängliga sträfvan.145

Ocli min själ stönade:

»Icke detta!»

Grumliga strömma sorgens floder längs alla jordens vägar, och med fasa ser jag, att det icke finns någon plats för Gud i detta kaos af allas isolering från alla, ingenstädes visar sig hans makt, intet har man att stödja sina fötter mot, — förtärdt af sorgens och fruktans, ondskans och förtviflans, snikenhetens och oblyghetens glupska maskar, faller lifvet sönder till stoft, och människorna gå under, splittrade från hvarandra och maktlösa genom sin ensamhet.

Och jag frågar:

»Ar Du verkligen endast en dröm af människosjälen, ett tomt hopp, skapadt af förtviflan i maktlöshetens mörka stunder?»

Jag ser, att hvar och en har sin Gud, och att han hvarken är större eller skönare än sin tjänare och tillbedjare. Detta trycker mig till jorden. Det är inte Gud människan söker, utan glömska af sin bedröfvelse. Sorgen stänger in människan på alla håll och kanter, och hon vill komma ifrån sig själf, komma ifrån att handla, är rädd att taga del i lifvet och söker endast en stilla vrå, där hon kan gömma sig. Och jag spårar inte längre hos människorna gudssökandets heliga oro, utan endast rädslan för lifvets anlete, icke sträfvandet efter glädje i Gud, utan endast omsorgen att bli kvitt sin sorg.

Och min själ skriker:

»Nej, icke detta!

Stundom kan jag träffa på någon, som är allvarlig och tankfull, med ögon, som lysa af en ren glans. Jag ser honom en och två gånger, och intrycket är detsamma, men tredje eller fjärde gången är ban arg eller full och inte anspråkslös och

En bikt. 1°146

blygsam längre, utan fräck och rå och hädar Gud.

Och man förstår inte, hvarför människorna fördärfvas, hvad de gå under på. Alla äro de som blinda och snafva lätt på vägen, sällan hör man ett andligt lifaktigt ord, allt för ofta tala människorna af gammal vana främmande ord, utan att förstå nyttan eller skadan af den tanke, som ligger innesluten i dem.

De samla ihop fromma munkars ord, profetior af eremiter och helige botgörare och dela dem sinsemellan, som lekande barn göra med skärfvor af sönderslaget porslin. Till slut är det inte människor, man ser, utan bitar af sönderslaget lif, ett smutsigt människodamm, som far öfver jorden och af olika vindar sopas fram till kyrkans portar.

I tallösa skaror trängas folket kring relikerna och de undergörande helgonbilderna, bada sig i de heliga källorna och söka öfverallt endast själf-förgätenhet.

Kyrkoprocessionerna gjorde mig helt beklämd, — de undergörande helgonbilderna hade redan i barndomen förlorat sin kraft för mig, och lifvet i klostret hade fullständigt krossat dem. Jag stirrade på, hur människorna som en jättelik grå orm krälade fram i landsvägsdammet, drifna af en för mig ofattbar makt, medan helgonbilden sväfvade öfver deras böjda hufvuden som en gul fågel, hvars tyngd är dem alla öfvermäktig.

I dammet oeh smutsen, under hopens fötter falla de besatta som oformliga klumpar, sprattla som fiskar, och man hör ett vildt tjut, — massan strömmar fram öfver den skälfvande kroppen, trampar den under sina fötter och skriker åt Guds-modersbilden.

»Hell dig, Heliga!»147

Allas ansikten äro tärda, förfärade af spänningen, våta af svett, svarta af smuts, och hela detta folk-tåg med den glädjelösa sången ur trötta strupar, med det döfva trampet af fötter, förolämpar jorden och förmörkar himlen.

Och vid vägkanterna, under träden, slingra sig liksom två brokiga band, — där sitta och ligga tiggarne, betäckta med vidriga sår, blinde, sjuklingar, krymplingar. De utmärglade kropparne vrida sig på marken, de stympade händerna och fötterna darra i luften och sträckas mot de förbigående för att väcka deras medlidande. Tiggarne stöna och kvida, deras sår lysa i solen, de be och kräfva i Herrans namn en slant; många ansikten sakna ögon, hos andra glöda ögonen som kol, värken gnager oaflåtligt deras leder, — de likna någon slags hemska blommor.

När jag ser människorna tåga fram på detta sätt, känner jag agg mot den makt, som drifver detn genom smuts och damm — hvarthän?

»Nej, icke detta!»

Tag kom en gång till Kief, den härliga staden, ocli blef helt häpen öfver det gamla ryska stamboets skönhet och majestät.

Där försökte jag att tala med en munk, som gällde för att vara en vis man.

Jag sade honom, att det var så och så, att jag inte kunde förstå de lagar, efter hvilka människo-lifvet var inrättadt.

>Hvad är du för slag?»

»Bonde.»

»Är du läskunnig?»

»Ja, litet.»

»Läskunnighetens mössa är inte gjord för edra, hufvuden!» förklarar han strängt.

Jag ser, att han verkligen är en vis man.

> Är du stundist?» frågar han.14S

»Nej.»

»Aha! Ducliobor alltså?»

»Hvarför skulle jag vara det?»

»För att du har sådana där tankar.»

Han har ett ansikte så rosenrödt som rökt skinka, men ögonen äro små.

»Om du söker Gud», säger han, »så är det naturligtvis för att störta honom i stoftet!»

Han hötte åt mig med fingret.

»Jag känner er, jag! Skulle du inte ha lust att läsa trosbekännelsen hundra gånger? Gör det, så skola alla dina dumheter försvinna som rök. I allmänhet borde man förvisa alla sådana där kättare som du till Abessinien i Afrika, till etio-perna! Där skulle ni snart köla af utaf värmen!»

Då frågar jag honom:

»Har ni varit därborta, i Abessinien?»

»Ja», säger han.

»Ocli har ändå inte kolat af?»

Munken blef ond, han.

Vid Djnepr träffade jag en man, som satt på stranden midt emot det stora klostret och kastade stenar i vattnet. Han var omkring femtio år, skäggig, flintskallig, med stort hufvud och ansiktet fåradt af rynkor, — jag hade vid denna tid lärt mig att känna igen allvarligt folk på ögonen och gick fram och satte mig bredvid honom.

Det var afton. Dnjepr vältrade brådskande sina grumliga vågor, och på motsatta stranden är hela sluttningen smyckad af tempel, de gyllne kupolerna glittra i solen, korsen glänsa och till och med fönsterrutorna glöda som ädelstenar, — det är som om jorden öppnat sitt sköte och med stolt slösaktighet visade solen sina skatter.

Men mannen bredvid mig säger sakta och sorgset:

»Man borde öfvertäcka bela klostret med glas,149

jaga ut munkarne därifrån och inte släppa in någon dit, — det finns ingen människa, som är värd att gå bland all denna skönhet!»

Det är som en saga, berättad af en stor och vis man, stelnad till verklighet där på andra sidan om floden, Dnjeprs vågor komma ilande långväga ifrån och plaska gladt, då de se den, men flodens häpna sång öfverröstar icke den lågmälda människorösten.

»Hur stort var det inte anlagdt, hur mäktigt byggdes det icke!»

Som en aflägsen dröm minns jag furst Wla-dimir, Antonia, Feodosia, de ryska hjältarne, och det är som om det gjorde mig ondt om något.

Högljudt och fröjdefullt ringa de otaliga klockorna på andra stranden, men ändå tydligare hör jag de sorgsna tankarna om lifvet:

»Ingen af oss minnes sitt ursprung. Jag gick ut att söka den sanna tron, men nu undrar jag, hvar människan är? Jag ser inte människan. Kosacker, bönder, ämbetsmän, präster, köpmän, ja — men människan helt enkelt, som icke är delaktig af några dagliga och vanliga värf, finner jag inte. Hvar och en tjänar någon, hvar och en befalles af någon. Öfver chefen är ännu en chef, och allt detta stiger utom synhåll upp till en oupphinnlig höjd. Och där

döljer sig Gud.»

Det mörknade. Flodens vatten blef mörkblått, och korsen på kyrkorna förlorade sin glans. Mannen kastar stenar i floden, men jag ser inte längre ringarne i vattnet.

»För tre år sedan», säger han, »var det ett uppror hos oss i Majkop med anledning af boskapspesten. Dragoner blefvo utkommenderade emot oss, och kristne slogo ihjäl kristne. För några kreaturs skull. En massa människor omkommo. Då tänkte jag, — hvad ha vi väl för religion, vi150

ryssar, då vi för ett par oxars skull ge hvarandra döden, fastän det är sagdt af vår Gud: Du skall icke dräpa!»

Klostret flyter bort i mörkret, försvinner in i berget som en syn. Kosacken trefvar med händerna på marken omkring sig, — söker en sten, hittar en och slungar den i floden. Det hörs ett plaskande.

»Så står det till, människobarn!» säger kosacken och låter hufvudet sjunka. »Herrans lag är den andliga mjölken, men till oss kommer endast vass-lan däraf. Det är sagdt: 'de renhjärtade skola se Gud!' — men hur kan ditt hjärta vara rent, om du inte får lefva efter din egen vilja? Och om inte hos dig finnes en fri vilja, så finns där inte heller en sann tro, utan endast något som är in-billadt och påhittadt.»

Han steg upp, ruskade på sig och såg sig omkring.

»Vi äro för ofria för Gud, det är hvad jag tror!»

Han lyfte på mössan och gick sin väg, men jag ,satt kvar, som fastlimmad vid marken. Jag vill tillägna mig kosackens ord, — jag förstår dem icke, men jag känner, att det ligger sanning i dem.

Den mörka sydländska natten smeker min kind, och jag tänker:

»Ar det kanske endast i sorgen, som människosjälen röjer sin skönhet? Hvar finns den axel, kring hvilken människohvirfveln vrider sig, hvar meningen till allt detta jäktande?»

Fram mot vintern försökte jag alltid draga mig söderut, där det var varmare, men om snön och kylan öfverraskade mig i de nordliga trakterna, gick jag till klostren. I början sågo munkarne visserligen litet snedt på mig, men så fort jag visat mig i arbetet, blefvo de vänligare, — de tycka om, när151

en människa arbetar bra och inte tar något be-taldt. På det sättet hvilar man sina ben, medan händerna och hufvudet arbeta. Man påminner sig allt, hvad man sett under sommaren, vill pressa ut ur all denna barlast en ren näring för själen, väger, analyserar, vill söka förstå, hvad meningen är, och trasslar ibland in sig, så att man är färdig att gråta.

Jag kände, att jag blifvit öfvermätt på jordens sorg och elände, min andliga dristighet bleknade bort, jag blef dyster och fåordig, och min förbittring mot allt och alla växte. Tidtals greps jag af en mörk nedslagenhet, i hela veckor kunde jag gå som halfsofvande eller blind, utan att vilja något, utan att se något. Jag började fundera på, om jag icke skulle öfverge mitt kringirrande lif och lefva som alla andra, utan att ha löst gåtan, ödmjukt underkastande mig, hvad jag inte själf förordnat. Dagen var för mig lika mörk som natten, och jag var ensam på jorden som månen på himlen, fastän jag inte kunde ge ljus åt någon. Ibland ställde jag mig liksom på sidan om mig själf, och såg, — här står på skiljovägen en frisk och stark gosse, och för alla är han främmande, ingenting tycker han om, ingen tror han på. Hvarför lefver han? Hvarför är han utstött ur världen?

Och min själ börjar förfrysa,

Jag gick också till nunneklostren på en vecka eller två, och i ett sådant vid Volga högg jag mig i benet med en yxa, när jag skulle hugga ved. Moder Feoktista skötte mig, en snäll och rar gumma, klostret var litet, men rikt, alla systrarna voro så välfödda ocli vördiga. De förargade mig med sin sötsliskighet, sina sirapsleenden och sina tjocka kräfvor.

En gång står jag under vespern ocli hör en af152

systrarna sjunga så gudomligt. Det var en lång flicka med solbrändt ansikte, svarta stränga ögon, röda läppar och

en stor ocli dristig röst — hon sjunger, som om hon frågade, och det föreföll mig, som om en bitter tår fuktat hennes toner.

Mitt ben var läkt, jag funderade på att ge mig af och kunde redan arbeta igen. Så en dag höll jag på att skotta snö, och då kom samma sångerska gående långsamt och liksom förstelnad. I högra handen, som låg tryckt mot bröstet, höll hon radbandet, den vänstra hängde slappt ner vid sidan, läpparne voro sammanbitna, ögonbrynen rynkade, ansiktet blekt. Jag bugade mig för henne, hon kastade upp hufvudet och såg på mig, som om jag en gång gjort henne något ondt.

Detta retade mig, och för öfrigt tyckte jag inte om sådana där unga nunnor.

»Hur är det, unga flicka», sade jag, »det är visst inte lätt att lefva?»

Hon stannade och flammade upp.

»Hvad sade du?» frågade hon.

»Det är svårt att betvinga sig», sade jag.

Då föll hon genast öfver mig med ett hätskt framhviskadt:

»Djäfvul!»

Och så skyndade hon hastigt sin väg, som en svart molntapp på en stormig dag.

Hvarför jag sade henne detta, kan jag icke förklara, — just vid den tiden flammade allt oftare dylika tankar upp hos mig och flögo som en gnista rätt i ögonen på någon. Det föreföll mig, som om alla människor ljögo och gjorde sig till.

En stund efteråt fick jag se henne igen på en annan gångstig. Och jag blef ändå mer förargad, — hvarför var hon så där inhöljd i svart, hvad gömde hon sig för? När hon kom i jämnbredd med mig, sade jag:153

»Vill du rymma härifrån?»

Hon spratt till, höjde hufvudet, sträckte ut sig som en bågsträng, — jag trodde, hon skulle skrika till.

Men hon gick förbi, och jag hörde det oväntade svaret:

»Jag skall säga det i kväll.»

Jag blef helt bestört och trodde, att jag hört orätt, men fast hon talat tyst, var det så tydligt, som om hon slagit på en klocka. Och fast jag själf fann det löjligt, blef jag orolig, men lugnade mig sedan med tanken, att den fräcka varelsen ville ha en kurtis i gång.

När jag högg mig i benet, flyttades jag till hospitiet och lades där i en liten kammare under trappan, och sedan fortsatte jag att bo där.

På kvällen samma dag ligger jag på min sof-brits och tänker på, att jag måste sluta det kringirrande lifvet, ge mig till någon stad och söka arbete i ett bageri. På den unga nunnan ville jag inte tänka.

Plötsligt knackar det sakta på dörren, jag springer upp och öppnar, — en gammal nunna niger och säger:

»Var snäll och följ mig!»

Jag förstår, hvart det skall bära af, frågar ingenting, utan går med och tänker hotfullt:

»Jaså, på det viset! Nå, då ska jag minsann ge dig en andlig uppruskning, min sköna!»

. Genom en massa gångar och korridorer anlände vi till ort och ställe, gumman öppnar en dörr, knuffar in mig och hviskar:

»Jag skall hämta er sedan — —!»

En tändsticka flammar till, belyser ett välkändt ansikte, och jag hör en röst:

»Stäng dörren.»130

Jag stänger den, trefvar mig fram till ugnen, lutar mig däremot och frågar:

»Få vi inte något ljus?»

Den unga nunnan fnittrar sakta.

»Hvad för slags ljus?» frågar hon.

»Ack du, din slyna!» tänker jag.

Jag står tyst. Det är knappt, jag ser henne i mörkret, — hon är som ett svart moln på en mulen natthimmel.

»Hvarför tiger ni?» frågar hon. Tonen är befallande.

Hon är tydligen rik, tänker jag och säger:

»Jag väntar på, att ni skall börja!»

»Var det ert allvar, då ni frågade, om jag ville rymma?»

Jag tänkte efter, hur jag giftigast skulle kunna svara henne, och sade sedan lugnt — så nedrig var jag:

»Nej, jag ville med det bara sätta er fromhet på prof.»

Åter tände hon en sticka, hennes ansikte lyste fram, de svarta ögonen blickade djärft. Jag kände mig en smula ängslig till mods. När jag stirrade in i mörkret, såg jag, att hon stod där, lång och svart ocli sällsamt rak, midt i rummet.

»Min fromhet behöfver ni inte sätta på prof», hviskade hon hetsigt, »det är inte därför ni kallats hit, men om ni inte begriper, så — gå er väg ...»

Det ligger ett slags brutalt allvar i hennes ord som förtar dem allt opassande. På väggen midt emot mig är fönstret, det ser ut som en gång uthuggen i mörkret och är otrefligt att stirra på. Jag känner mig illa till mods, känner att jag misstagit mig i något och blir allt ängsligare, så att till och med benen skälfva under mig. Men hon säger:155

»Jag har ingenstans att rymma, farbror har satt in mig här med våld, men jag står inte ut här längre, jag kväfs ...»

Och hon tystnar tvärt, som om hon ramlat i en grop.

Jag tappar alldeles hufvudet, men hon kommer mig allt närmare och andas tungt.

»Hvad är det ni vill?» frågar jag.

Nu är hon alldeles inpå mig, hennes hand hvilar på min axel — handen darrar, och jag darrar också, knäna vika sig under mig, och mörkret kryper in i strupen på mig och hotar att kväfva mig.

»Kanske är hon besatt?» tänker jag.

Men hon börjar snyfta, och jag känner hennes heta audedräkt i mitt ansikte, under det hon hviskar:

»Jag fick en liten gosse, ocli honom togo de ifrån mig och förvisade mig hit och jag kan inte stanna här! De säga, att mitt barn har dött, — min farbror ocli faster säga det, de äro mina förmyndare — kanske ha de slagit ihjäl honom eller satt ut honom, tänk dig bara, kära vän! I två år till måste jag förbli i deras våld, tills jag blir myndig, men bär kan jag inte stanna!»

Hon skakar från hufvud till fot, och jag känner mig helt skuldmedveten, jag tycker synd om henne och är på samma gång litet rädd — hon liknar en halftokig — jag både tror henne ocli inte tror.

Men hon hviskar snyftande.

»Jag vill ha ett barn . . . när jag blir hafvande, köra de bort mig härifrån. Jag vill ha en liten gosse, — i fall den förste har dött, vill jag ge lifvet åt en annan, och honom skall jag inte låta dem taga ifrån mig och plundra min

själ! Jag ber dig om barmhärtighet och hjälp, goda människa, hjälp156

mig med din styrka, ge mig tillbaka, hvad man liar tagit ifrån mig, tro för Kristi skull, att jag är mor och inte en liderlig slinka, att det inte är synden jag vill, utan ett barn!»

Jag undrade, om jag drömde. Tro henne måste jag, det var ju omöjligt att inte tro, när en kvinna står så på sin rätt, att hon kallar till sig en obekant och säger åt honom rent ut:

»De förbjuda mig att föda barn, —hjälp mig!»

Och jag tänkte på den mor, jag aldrig känt. — kanske hade hon också af samma makt kastats i armarne på min far? Jag omfamnade henne och sade:

»Förlåt mig, jag har tänkt illa 0111 dig, förlåt mig för Guds moders skull!»

Men då vi, hon ocli jag, glömska af oss självfva fullbordat äktenskapets heliga mysterium, oroades jag åter af den fula misstanken:

»Tänk om hon bedragit mig och jag inte är den första, för hvilken hon dukat upp samma historia.»

Hon berättade mig sin lefnadshistoria, — hon var dotter till en smed, och hennes farbror var maskinist, rå och barsk och begifven på att supa. Somrarna tillbragte han på en ångbåt, vintrarne nere vid flod hamnarna, och hon hade ingenstans att vara. Hennes far ocli mor hade drunknat under en eldsvåda på en pråmångbåt, vid tretton års ålder stod lion ensam i världen, och vid sjutton år fick hon ett barn med en landtjunkare eller hvad han var. Den lågmälda rösten strömmade in i min själ, hennes varma hand låg kring min bals, bennes hufvud på min axel, — jag lyssnade, men på mitt bjärta gnagde tviflets onda mask.

Vi ha glömt, att en kvinna födde Kristus till världen och undergifvet följde honom till Gol-157

gatha, vi ha glömt, att alla helgon och hjältar haft en mor, och i vår usla snikenhet ha vi förgätit kvinnans värde, gjort henne till ett föremål för vår lusta ocli till ett arbetsdjur, och därför * föder hon icke heller någon lifvets frälsare längre, utan endast små missfoster, som fortplanta vår svaghet.

Hon berättar om klostret, — jag hör att flera än hon blifvit inspärrade där mot sin vilja. Och plötsligt säger hon, smygande sig intill mig:

»Jag har en god vän, en oskyldig ung flicka af förmögen familj, — å, om du visste, hur svårt det är för henne! Om hon också kunde bli hafvande och bortkörd härifrån, så skulle hon gå till sin gudmor ...»

»Gud!» tänker jag. »Den olyckliga ...»

Och ännu en gång brast min tro på Guds allvetenhet och lagarnas rättvisa. Hur kan man så uppoffra en människa för lagens skull?

Men Kristina hviskar mig sakta i örat:

»Skulle du inte också med henne kunna ...»

Hon förkrossade mig med dessa ord, så att jag var färdig att kyssa hennes fötter! Ty jag förstår, att så kan endast en kysk kvinna tala, som förstår moderskapets värde. Jag biktade mina tvifvel för henne, — hon stötte mig ifrån sig och grät tyst i mörkret, och jag tordes icke ens försöka trösta henne.

»Tror du inte, jag skämdes för att be dig komma hit?» sade hon förebrående. »Tror du det är lätt att tigga ett famntag som en allmosa af en man, när man är frisk och vacker som jag? Hvarför jag gick till dig? Jo, du såg sträng ut och hade så allvarliga ögon, var fåordig och hängde inte efter de unga nunnorna. Du var gråhårig vid tinningarna. Och dessutom föreföll du mig, jag vet inte hvarför, som en god och präktig158

människa. Ocli då du så där giftigt sade de första orden till mig, grät jag och trodde, att jag misstagit mig. Men sedan beslöt jag mig ändå, * — Gud ske lof — och skickade efter dig.»

»Förlåt mig!» bad jag.

Hon kysste mig.

»Gud förlåte dig!»

Men nu knackade gumman på dörren ocli hviskade:

»Ni måste skiljas, det ringer strax till morgonmässan.»

Och då hon följde mig ut genom korridorerna, sade hon:

»Ni kunde väl ändå ge mig en rubel!»

Jag var färdig att slå till henne.

Fem dagar lefde jag tillsammans med Kristja, men längre gick det inte, de andra unga nunnorna och noviserna började spionera på oss, och jag ville också vara ensam för att öfvertänka detta fall. Hur kan man förbjuda en kvinna att föda barn, om sådan är hennes önskan, och då barn alltid varit, äro och komma att bli ursprunget till ett nytt lif, bärarna af nya krafter?

Det var också en annan sak, som jag ville undfly, — Kristja visade mig sin väninna, en smal, ljushårig och blåögd ung flicka, som liknade min Olga. Ett litet oskyldigt ansikte, som blickade så sorgset ut i världen. Jag kände mig dragen till henne, och Kristja öfvertalade mig oupphörligt. Men för mig ställde sig saken litet annorlunda, — Kristina var ju icke jungfru längre, men Julia var ännu oskyldig, och det borde hennes man också vara. Och jag hade ingen tro till mig själf, visste icke, hurudan jag i själfva verket var, med Kristja hindrade det mig inte, men det kunde göra det med den andra, — hvarför visste jag inte själf.159

Så tog jag då afsked af Kristja, hon grät litet, bad att jag skulle skrifva till henne, ville underrätta mig, när förlossningen inträffade, och uppgaf en hemlig adress.» Kort efter vår skilsmässa skref jag till henne och fick ett mycket vänligt svar, så skref jag ännu en gång, men då hörde jag inte af något. Först ungefär halftannat år senare fick jag hennes bref, — det hade legat så länge på posten. I detta bref talade hon om, att hon fått en son, Matvej, en liten frisk och munter pys, och att hon bodde hos fastern, — farbrodern hade dött, supit ihjäl sig. Nu rår jag inig själf, skref hon, och om du kommer, skall jag taga emot dig med glädje. Jag längtade nog att se min son och min tillfälliga hustru igen, men då hade jag just kommit in på den rätta vägen och måste säga nej. Nu kan jag inte, skref jag, jag skall komma längre fram.

Men längre fram gifte hon sig med en försäljare af böcker och taflor och bosatte sig i Ry-binsk.

I Kristina träffade jag för första gången en människa, som icke bar fruktan i sin själ, utan var färdig att af alla krafter kämpa för sin rätt. Men då uppskattade jag icke detta drag till dess fulla värde.

Efter historien med Kristina försökte jag arbeta i staden, men det trifdes jag inte med, — där var för kvaft och trångt. Handtverksgesäl-lerna misshagade mig genom sin andliga tomhet och det uppenbara sätt hvarpå de ge sig i mä» starnes våld, — hvar och en tycktes med hela sitt beteende liksom skrika:

»Se här, tag, ät mitt kött, drick mitt blod, jag har ingenstans att taga vägen på jorden !»

Jag hade tråkigt tillsammans med dem, de bara söpo, grälade, sjöngo sorgliga visor, och arbetadelftO

i sitt anletes svett natt ocli dag, medan mästarne gödde sig på deras bekostnad. I bageriet var trångt och smutsigt, gesällerna fingo ligga som hundar, brännvin ocli liderlighet, det var deras enda glädje. Började jag tala om, hur dåligt lifvet var inrättadt, ja bevars, då liörde de på, sågo ledsna ut och instämde, sade jag, att vi måste söka Gud, så suckade de, men mina ord gingo in genom det ena örat på dem och ut genom det andra. Ibland började de helt plötsligt göra narr af mig, utan att jag visste hvarför. Och de gjorde det på ett elakt sätt.

Stadslifvet tyckte jag inte heller om. Det snikna skrålet och rastlösa köpslåendet med allt och alla pinade mig och jag kände mig främmande för de af ständig oro jäktade stadsborna. Krogar fanns det i öfverflöd kyrkor mer än det behöfdes, hus i oöfverskådliga massor, men ändå var det trångt om utrymmet; af alla dessa människor lefde ingen för sig själf, hvar och en var fjättrad vid sin verksamhet och löpte tydligen hela lifvet fram i en enda linje

som en kopplad hund.

I alla ljud förnimmer jag en trötthet, till och med kyrkklockorna ringa hopplöst, och med hela min själ känner jag, att det inte är så, det skall vara.

Ibland måste jag skratta åt mig själf, — bevars är det du, som skall ånge tonen, tänker jag. Men fast det är löjligt och inte just roligt, ser jag endast ett misstag i allting, och att det är obegripligt, gör det endast så mycket tyngre. Jag måste gå till botten.

Om nätterna minns jag mitt friluftslif och i synnerhet mina nattkvarter ute på fälten.

Ute på fälten är jorden rund, begriplig och kär för hjärtat. Man ligger på marken liten och oskyldig som ett barn i sin mors knä, insvept i den161

ljumma skymningen, öfvertäckt af stjärnhimlen, och flyger med jorden genom rymden förbi solar och stjärnor.

Den trötta kroppen insuper den starka doften af gräs och blommor, man tycker sig ligga i en bat, vaggad af en osynlig hand, som vyssar en till sömns.

Skuggorna komma simmande, snudda vid gräs-stråna, rundt omkring prasslar och hviskar det, en liten jordråtta har krupit fram ur sitt hål och piper sakta. Långt bort vid horisonten reser sig något mörkt — kanske en betande häst — står där ett ögonblick och flyter sedan bort i det varma mörkrets haf. Och strax därpå dyker en annan skepnad upp på ett annat håll . . så röra sig bela natten ute på fälten de stumma väktarne af jordens sömn, sommarnätternas vänliga skuggor. Man känner, hur lifvet gömmer sig rundt omkring, hvilande i sin lätta halfslummer, och man har samvetsagg, för att man trycker ner gräset med sin kropp.

En nattfågel kommer ljudlöst flygande, som om en bit af marken plötsligt lossnat och fått lif och ilar åter bort, bevingad af sin åtrå.

Mössen prassla, — ibland kommer en liten jordklimp rullande öfver din hand, du spritter till och känner ännu djupare rikedomen af lif omkring dig, ja, själfva jorden under dig får lif och kommer dig så mänskligt nära.

Du hör, hur hon andas, du vill gissa dig till, hvad hon drömmer om, och hvilka krafter hemligt mogna i hennes djup, hur hon i morgon skall blicka på solen, ocli hvarmed hon skall glädja honom, som älskar hennes skönhet.

Du liksom smälter bort, när du trycker dig mot hennes barm, och din kropp växer, närd af hennes varma, doftande modersmjölk, du kän-

En bikt. H162

ner dig oupplösligt, för alla tider vara jordens barn och tänker tacksamt:

»Min moder!»

Från jorden utströmmar en osynlig flod af goda krafter, genom luften flyta strömdrag af skarpa dofter, — jorden liknar ett rökelsekar, svängdt i rymden, och du är kolet ocli rökelsen däri.

Stjärnorna glittra af alla krafter för att hinna visa all sin skönhet, innan solen går upp, du är som berusad af kärlek och sömn, och genom din själ tränger varmt en klar stråle af hopp, — någonstädes finns där en skön och härlig Gud!

»Söken och I skolen finna», — är det sagdt, och dessa ord bör man ej glömma, ty de äro i sanning värdiga det mänskliga förnuftet-

Så fort våren kastat en blick in i staden, begaf jag mig därifrån, besluten att vandra till Sibirien, som jag hört mycket berömmas. Men på vägen dit hejdades jag af en man, som för hela lifvet gaf min själ vingar och visade mig den sanna vägen till Gud.

Jag mötte honom på vägen mellan Perm och Ver-choturje.

Jag har slagit mig ner i skogsbrynet, tändt upp en eld och kokar tevatten. Det är vid middagstiden och mycket

varmt, luften är genomträngd af kåda och olja och kvalmig, så att man knappt kan andas. Till och med fåglarna finna det varmt, de ha krupit långt in i skogen och de sjunga där sin glada tillvaro. I skogsbrynet är allt tyst och stilla. Det är, som om allt, träden, stenarne, min maktlösa lekamen snart skulle smälta i solsteket och rinna bort öfver marken i måugfärgade bäckar.

Då kommer plötsligt en man gående från Permska hållet och sjunger med hög, vibrerande röst. Jag höjer hufvudet, lyssnar och Ber en liten163

vandringsman i hvit långrock, med tepannan vid gördeln och på ryggen en kalfskinnsränsel och en liten kittel. Han går raskt, nickar redan på långt håll åt mig och småler. En vandringsman af den allra vanligaste sorten, — det finnes en massa sådana, och de göra stor skada, —• vandringslif-vet är för dem ett fett yrke, de äro obildade och råa, vildsinta, begifna på superi och fallna för att stjäla också. Jag kunde inte tåla dem.

Han kom fram till mig, tog af mössan och ruskade på hufvudet, — han hade en liten hårfläta, som hoppade så komiskt ocli skuttade som en stare:

»Frid med dig, människobarn! En sådan värme — det är tjugutvå grader varmare än i helvetet!»

»Kommer du nyligen därifrån?» frågar jag.

»Det är sexhundra år sedan!»

Han har en munter och käck stämma, ett litet hufvud, hög panna, ansiktet betäckt af ett nät af små fina rynkor, ett välvårdadt gråsprängdt skägg och bruna, ungdomliga ögon, som glittra som guld.

»Det var mig en lustig figur!» tänker jag'.

Men han pratar oafbrutet.

»Uralbergen äro något till vackra, de! Gud Fader är en stor mästare i att smycka jorden med sådana fina skogar, floder ocli berg!»

Han plockar af sig sitt gepäck, rör sig hfligt och raskt, ser att min tepanna kokar upp och lyfter genast af den, i det han frågar som en gammal bekant:

»Skall jag lägga på af mitt te, eller ska vi dricka ditt?»

Innan jag hann svara, hade han redan afgjort saken.

»Jag tror, vi taga mitt, jag har ett så godt te, som jag fått af en köpmansfru, ett riktigt dyrt te!164

»Hvad du är pigg af dig!» småskrattar jag.

Det här är väl ingenting!» säger han. »Nu är jag förbi af värmen, men vänta, tills jag fått hvila mig litet, då skall jag nog släta ut rynkorna på dig!»

Det är hos honom något som påminner om Savelko, och jag får lust att skämta och munhuggas med honom.

Men det hade knappast gått fem minuter, förlän jag med gapande mun lyssnar till hans ord, som synas mig så sällsamt bekanta och ändå aldrig förr hörda, och medan jag lyssnar, är det, som om inte han, utan mitt hjärta sjunger solskensdagens fröjd.

»Titta, — är det inte som helg öfverallt, som om man vore i paradiset? Majestätiskt resa sig bergen mot solen, och skogarna klättra upp på bergens toppar, det lilla grässtrået under din fot sträfvar upp mot lifsljuset, allt sjunger fröjdepsalmer, men du, människa, du jordens herre, hvar för sitter du så dyster?»

»Hvar är detta för en obekant fågel?» undrar jag ocli säger pröfvande:

»Men om man nu är belägrad af sorgsna tankar?»

Han pekar på marken.

»Hvad är det där?»

»Jorden.»

»Nej! Se högre upp!»

»Gräset kanske?»

»Ändå högre!»

»Jaså — min skugga!»

»Skuggan af din kropp», säger ban, »och tankarna äro skuggan af din själ! Hvad fruktar du för?»

»Jag fruktar ingenting.»

»Det ljuger du! Om du inte fruktade, skulle dina tankar vara modiga. Sorgen föds af fruk*165

tan, och fruktan af klentrogenhet. Så är det! Drick nu.»

Han slår te i muggarne ocli pratar oafbrutet;

»Jag har bestämdt sett dig förut, hvad? Har du varit i Valaam?»

»Ja.»

»När då? Jaså, — då var det inte där! Jag tyckte precis, det var där jag sett dig, rödlufva. Du har ett utseende, som man lägger märke till. Nu vet jag! Det var i Solovki jag såg dig!»

;Men i Solovki har jag aldrig varit.»

»Har du inte? Det var dumt af dig! Klostret är gammalt och mycket vackert. Dit skall du gå!»

»Det vill säga, du har inte sett mig förr!» säger jag, och af något skäl förargar det mig, att det är så.

»An sedan?» utbrister han. »Har jag intesett dig förr, så ser jag dig nu. Då var det väl någon annan, som var lik dig. Det kommer ju på ett ut!»

Jag brast i skratt.

»Hur kan det komma på ett ut?» frågar jag.

»Hvarför inte?»

»Jo, jag är ju jag, och en annan ären annan!»

»Ar du bättre än han då?»

»Det vet jag inte.»

»Ja, inte jag heller.»

Jag ser på honom och önskar otåligt, att han skall tala och tala i oändlighet. Och i det han smuttar på sitt te, berättar han brådskande:

»Ja, nu minns jag, den andra var enögd, och det var ban alltid generad öfver. Alla de där, som äro enögda eller låghalta, utvärtes eller invärtes, äro så onaturligt egenkära af sig. Det är, som om de jämt skulle säga: jag är enögd, eller jag är låghalt, men våga er bara inte att lägga märke till det! Sådan var också han. Han10G

säger till mig: alla människor äro ett gement pack, de se, att jag bara har ett öga, och säga åt mig, du är enögd! Därför äro de uslingar allesammans! Du är själf en gemen usling, min gosse lilla, säger jag, såvida du inte är en dum-snut, — välj, hvilketdera du tycker bäst om! Förstår du inte, säger jag, att hufvudsaken är inte, hur folk ser på dig, utan hur du ser på dem. Om vi bli både enögda och blinda, min vän, så är det därför, att vi bara stirra på andra och söka det mörka hos dem, och så stärka vi vårt eget ljus i deras mörker. Om du i stället med ditt ljus lyser upp de andras mörker, så blir allt gladt och trefligt för dig. Människan ser inte det goda hos någon annan än sig själf, och därför blir hela världen en sorgefull öken för henne.»

Han skrattar och tittar på mig, och jag lyssnar till honom liksom den nattetid i skogen vilsegångne till en aflägsen kyrkklocka, rädd att han misstar sig, och att det endast är ugglan, som skriker på afstånd. Jag förstår, att lian sett mycket och bragt mycket till försoning inom sig, men det förefaller mig, som om han på något obegripligt sätt gör narr af mig, hans ungdomliga ögon glittra af skratt. Efter sammanträffandet med Antoni var det svårt för mig att tro på en människas småleende.

Jag frågade honom, hvem han var.

»Jag heter Jehudiel», svarade han, »människornas glada narr och min egen goda vän!»

»Är du präst?»

»Jag var präst en liten tid, men blef afsatt från mitt ämbete och insatt i ett kloster under sex år! Hvarför, frågar du? Jo, jag höll en predikan i kyrkan för det dumma folket, och det tog mig i sitt hjärtas enfald på orden. De fingo smaka knutpiskan ocli jag blef afsatt, det varslu-107

tet på visan. Hvad min predikan handlade om? Det minns jag inte längre. Det var så länge sedan, hela aderton år, —då kan man hinna glömma! Jag har haft så många olika tankar, och alla ha de inte passat i stycket.»

Skrattet spelar i hvarenda rynka af det lifliga ansiktet, och han ser sig omkring, som om bergen och skogarna voro gjorda af honom.

När det blifvit svalare, gingo han och jag vidare, och under vägen frågade han mig:

»Nå, hvad är du för slag?»

Liksom en gång förr inför Antoni, fick jag återigen lust att rada upp alla de gångna dagarna för mina ögon och ännu en gång se på deras brokiga anleten. Jag talar om min barndom, om Larion och Saveli, — gubben skrattar och skriker:

»Ack, sådana rara människor, sådana Guds gyckelmakare! De äro den ryska jordens riktiga blomster, de, min gosse! De förstå att älska Gud, de!»

Jag förstår inte dessa lofsånger och häpnar öfver att se hans glädje, men han skrattar, så att han inte kan gå en gång, — han stannar, kastar hufvudet bakåt och gastar rätt upp i himlen, som om han där hade en god vän, åt hvilken han vill dela med af sin glädje.

Jag säger vänligt:

»Du är litet lik Savelko.»

»Är jag?» skriker han. »Det vore roligt, om jag vore lik honom! Ack, käre vän, om icke den rättrogna kyrkan för längesedan i världen utrotat oss lefvande, så skulle det inte se ut som det nu gör på den ryska jorden!»

Dunkelt tycks mig hans tal.

Jag talar om Titov — och han tycks liksom se168

min svärfar framför sig och gör sig lustig öfver honom.

»Usch ja, sådana har jag sett minsann! En sniken lus, men dum och feg.»

Men då han hörde min berättelse om Antoni, funderade han litet och sade sedan:

»Jaha, ja! Thomas! Nå, — det är inte alla, som bli en Thomas af för mycket vett, ibland är rama dumheten en Thomas!»

Och han sökte med goda ord och öfvertalningar jaga bort en humla.

»Seså, gå din väg! Hur kan man vara så drumlig . .. krypa rätt in i ögonen . . . seså, bort med dig!»

Uppmärksamt uppfångar jag hans ord och låter inte ett enda gå opåaktadt förbi, — de förefalla mig alla vara en stor tankes barn. Jag talar, som om jag stode i biktstolen, endast ibland då jag kommer in på frågan om Gud,

stammar jag och känner mig en smula ängslig och illa till mods. Yid denna tid hade Guds ansikte i min själ fördunklats, jag ville göra ren det från det dagliga sotet, men ser, att jag endast gnider fram en tom fläck, och hjärtat bäfvar ångestfullt.

Men gubben uppmuntrar mig med en nick.

»Det gör ingenting, var inte rädd! Genom att tiga, ljuger du bara för dig själf, men icke för mig. Tala, tala du! Skona inte ditt eget... går något sönder, får du väl göra nytt!»

På alla mina ord svarar han som ett känsligt eko, och jag blir allt lättare till mods i hans sällskap.

Så öfverraskar oss natten.

»Stanna!» säger han. »Låt oss söka reda på ett b viloställe».

Vi funno en fristad under en stor sten, som blifvit lösryckt från moderberget, där växte bus-169

kar, som hängde ner som ett mörkt förhänge, och vi lade oss i deras varma skugga.

»Hvad har du att säga mig, far lille?» frågade

jag-

Han småler.

»Allt hvad jag vet, skall jag säga dig! Men sök inte i mina ord en bekräftelse på att det är just så och inte annorlunda, jag vill inte undervisa dig, endast berätta. De som försäkra, att det är så eller så, det är sådana, för hvilka lifvets gång är farlig, och sanningens tillväxt skadlig, — de se, att sanningen lyser allt klarare, därför att allt flere människor tända dess låga i sina hjärtan, och när de se det, bli de skrämda! De skynda sig att taga af sanningen så mycket som är fördelaktigt för dem, knåda ihop det till en liten bulle och skrika åt hela världen: se, detta är sanningen, den rena andliga födan, och skall förbli så orubbligt i evigheters evigheter! Och så sätta de sig, de skurkarne, på sanningens anlete och strypa henne och hindra hennes kraft att växa, fiender, som de äro, till oss och allt, som finnes till! Men jag kan endast säga dig en sak, — den dag i dag är det så, men hur det skall bli i morgon, det vet jag inte! Ty ser du, lifvets verklige, laglige herre har ännu icke kommit, och jag känner ej, hur han ämnar styra och ställa, när han kommer, — hvilka planer han skall gilla, hvilka han skall förkasta, och hvilka tempel ban skall uppföra. Aposteln Paulus säger på ett ställe: »allt medverkar till det goda» — många ha åberopat sig på dessa ord, och alla ha de varit lika maktlösa, därför att de blifvit stående på samma fläck! Den här stenen är kraftlös — hvarför? — till följd af sin orörlighet, bror lille! Och det duger inte att säga åt människan: stå fast vid det här! utan — gå härifrån vidare!»no

För första gången hör jag sådana ord, och de]juda sällsamt i mina öron — med dem förnekar människan ju sig själf, och jag söker självfbe-kräftelse.

»Hvem är då denne herre», frågar jag', — »Gud?»

Gubben småler.

»Nej», säger ban, »ban står oss närmare! Men jag vill inte säga hans namn — det är bättre, att du själf gissar det! Ty före och starkare än alla andra trodde de på Kristus, hvilka redan, innan de mötte honom, kände honom i sina hjärtan, och af denna deras tros styrka lyftes han upp till gudomlighetens höjd.»

Han håller mig liksom fast utanför en dörr, som han inte vill öppna för mig, och vill inte säga, hvad som döljer sig där bakom. Min otålighet växer och på samma gång en viss förargelse. Gubbens ord tyckas mig dunkla, och fastän då och då några gnistor lysa till i dem, blända de mig endast, utan att upplysa mörkret i min själ.| Natten är månljus, svarta skuggor omge oss, skogen öfver oss klättrar tyst upp för berget, och ofvanför bergets topp, mellan trädgrenarne lysa stjärnorna som eldfåglar. Någonstädes i närheten sorlar en bäck, inne i skogen skriker ugglan emellanåt, och öfver alltsammans klingar sakta i natten gubbens tal som det mest lefvande. En underlig gubbe! Nu tar han en liten skalbagge från kinden, håller den i handen och frågar:

»Hvart skall du taga vägen, din byting? Hvad? Ner med dig och spring i gräset, lilla varelse!»

Det tycker jag om, — jag är också förtjust i alla slags insekter, och deras hemlighetsfulla lif bland gräs och blommor intresserar mig alltid.

Jag gör gubben olika frågor, jag vill, att han skall svara enklare och kortare, men jag märker,171

att han undviker mina frågor, i det han liksom tar ett skutt öfver dem. Det behagar mig, detta lifliga ansikte, som vänligt smekes af det röda återskenet från elden, och där hvarje nerv skälfver af den fridfulla glädje, som jag så mycket åtrår. Jag afundas honom, — ban har lefvat mera än dubbelt så länge som jag, men hans själ tycks ren och klar.

Jag säger:

»Det var en person, som sade mig, att tron bara är en inbillning, men hvad säger du?»

»Jag säger», svarar ban, »att den personen inte visste, hvad ban talade om, ty tron är en stor och skapande känsla. Den föds af en människas öfverflöd på lifskraft, denna väldiga skatt, som alltid oroar det ungdomliga förnuftet och bringar det till verksamhet. Men människan är bunden och fjättrad i sina handlingar, yttervärlden hindrar henne på allt sätt, vill att bon skall förtjäna det dagliga brödet, men icke komma till insikt om de lefvande skatterna i sitt eget inre. Och hon är heller inte van, hon förstår inte att begagna sig af sina skatter, hon skrämmes af upproret i sin själ, skapar vidunder och är rädd för återspeglingen af sin inre disharmoni, och utan att förstå sin själs väsen, bugar hon sig för formerna af sin tro, — af sin skugga, vill jag säga!»

Jag kan inte säga, att jag i det ögonblicket begrep honom, men af något skäl blef jag ond och tänkte:

»Nå, nu skall jag då inte släppa dig ifrån denna plats, innan du svarar mig på själfva grundfrågan!»

Och jag frågar strängt:

»Hvarför undviker du Gud?»

Han ser på mig med uppdragna ögonbryn och säger:172

»Men jag talar ju hela tiden om honom, käre vän! Har du inte förstått det?»

Han reste sig upp på knä, belyst af elden, och sträckte handen emot mig, i det han sakta och eftertryckligt sade:

»Den Gud, som gör underverk, är ban vår Fader eller vår andes barn?»

Jag minns, att jag spratt till och såg mig om, ty jag kände mig ängslig till mods, — gubben var ju galen. Och de svarta skuggorna lågo lyssnande rundt omkring, skogens alla prasslande läten kommo krypande och öfverröstade det svaga sprakandet af kolen och bäckens sakta sorl. Jag ville också ställa mig på knä. Nu talade han högt, som om han grälade:

»Gud är inte skapad af människornas maktlöshet, utan af deras öfverflöd på lifskraft, och han lefver inte utanför oss, bror lille, utan inne i oss! Men de ha ryckt honom ut ur oss af rädsla för själens frågor och ställt honom öfver oss, för att narra vårt högmod, som alltid står i strid med vår begränsade vilja. Jag säger, att de vändt kraften i svaghet genom att med våld hämma dess växt. Men människorna delas i två släkten, de ena äro de ständiga gudsskaparne, de andra äro för alltid slafvar under begäret efter makten öfver de förste och öfver hela jorden. De ha tillskansat sig denna makt och fastslå med den Guds tillvaro utanför människorna, — en Gud, som är människornas fiende och jordens domare och herre, de ha vanställt Kristi drag och förvrängt hans evangelium, ty clen lefvande Kristus var emot dem, emot människans makt öfver sin nästa!»

Det är som om ban med sina ord ruskade på en sjuk tand i min själ och ville draga ut den, det gör ondt, och jag är färdig att skrika: »Låt bli!»173

Men hans ansikte strålar och han är som rusig af glädje, men fast jag inser vansinnigheten af hans tal, lyssnar jag begärligt till det och tycker om gubben trots värken och svedan i min själ.

»Men lefvande och odödliga äro gudsskaparne, nu hålla de åter i hemlighet på att skapa en ny Gud, just den, du tänker på, skönhetens och förnuftets, rättvisans och kärlekens Gud!»

Han uppskakar mig med sitt tal, rätar upp mig och sticker liksom ett vapen i min hand, — rundt omkring mig dallrar en lätt skugga, som med sina vingar snuddar vid mitt ansikte, jag blir hemsk till mods, jorden snurrar rundt under mig, och jag tänker:

»Om det vore sant, att djäfvulen frestar människorna med fagert tal, och att det är hans onda snaror, den gamle lägger ut för att snärja mig i syndens garn?»

»Hör nu», säger jag, »hvilka äro då gudsskaparne? Hvem är den herre, som du väntar?»

Han skrattar smeksamt som en kvinna ocli svarar:

»Gudsskaparen, det är folket! Det tallösa, alltomfattande folket! Den store martyren, större än alla de af kyrkan prisade, — han är i sanning Gud, den undergörande! Det odödliga folket, på dess ande tror jag, dess kyrka bekänner jag mig till, det är det enda, obestridliga ursprunget till lifvet, fadern till alla forna och kommande gudar!»

»Gubben är tokig», tänker jag.

Hittills hade det förefallit mig, som om jag, om också långsamt, gått vidare uppåt och uppåt, mer än en gång liade hans ord berört min själ med ett glödhett finger och jag kände en brännande, men helande sveda, men nu lade det sig som en centnertyngd på hjärtat, och jag stannade midt på vägen, bittert öfverraskad. Motsatta känslor174

stredo inom mig, — jag kände mig bedröfvad och på samma gång oförklarligt glad, träffad och på samma gång rädd att bli narrad.

»Talar du verkligen om bönderna?» frågar jag. Han svarar högljudt och allvarligt: »Ja, om allt det arbetande folket på jorden, om all dess kraft, som är gudsskapandets enda och eviga källa! Folkets vilja börjar vakna, det stora, våldsamt splittrade, samlas åter, redan söka manga möjligheten att sammansmälta alla jordens krafter till en enda, ur den skall, ljus och skön, formas en jordens alltomfattande Gud!»

Han talade så högt, som om icke endast jag, utan äfven bergen, skogarne och allt lefvande, som vakade i natten, skulle höra honom, talade och flaxade som en fågel, färdig att flyga upp, och mig föreföll alltsammans som en dröm, — en tryckande dröm.

Jag återkallar i minnet bilden af min Gud och ställer upp för hans åsyn mörka leder af stygga, förbryllade människor, — ha dessa skapat Gud?

Jag påminner mig deras småaktiga ondska, deras fega snikenhet, de af förödmjukelser och arbete böjda gestalterna; de af sorg matta ögonen, deras andliga stammande, deras tankestumhet och deras vidskepelser, — och de, dessa små kryp, skulle kunna skapa en ny Gud!

Vrede och bittert hånlöje uppstego i mitt hjärta, ti ag förstod, att den gamle redan tagit något ifrån mig, och jag sade till honom:

>Bah, far lille! Du har ströfvat omkring ocli trampat ner i min själ som en getabock i en trädgård, det är hela kärnan i dina ord! Men törs du verkligen tala på detta sätt med alla! Det vore en stor synd, anser jag, och då har du ingen medömkan med människorna! Det är ju tröst och inte tvifvel, de söka, men du utsår tvifvel!»175

Han småler.

»Du kommer att vandra på min väg!» säger han.

Hans småleende förargade mig.

»Du ljuger», säger jag, »aldrig skall jag ställa människan i jämbredd med Gud!»

»Det skall du inte heller», säger han, »gör du det, så sätter du bara en herre öfver dig! Jag talar inte till dig om människan utan om hela jordens andekraft, om folket!»

Jag blef ond, — en gudsskapare i bastskor, smutsig och lusig, alltid drucken, slagen och piskad, var mig vidrig.

»Ah, tyst med dig!» sägerjag. »Du är en gammal gudsförnekare och galning! Hvad är folket för slag? Smutsigt till kropp och tankar, lika fattigt på förstånd som på bröd, färdigt att sälja sin själ för en kopek ...» men nu hände något märkvärdigt. Han rusade upp ocli skrek: »Tig!»

Han fäktade med armarne, trampade med fötterna, det var inte långt ifrån, att han spottat mig i ansiktet. När det profetiska var öfver honom, kom han längre ifrån mig, när han blef löjlig, kom han mig återigen närmare som människa.

»Tig!» skrek han, »din usla skafferiråtta! Sannerligen tycks inte det där ruttna herreblodet flyta i dina ådror! Du ditt utkastade hittebarn! Begriper du, hvad du talar 0111? Men sådana äro ni allesammans, ni högfärdiga snyltgäster och röfvare, ni veta inte, hvem ni skälla på, edra skabbiga hundar! Ni plundra och suga ut människorna, ni sätta er på deras rygg och okväda dem, för att de icke bära er fort nog!»

Han tar ett skutt fram emot mig, hans skugga faller öfver mig, det fläktar kallt i mitt ansikte af luftdraget, och jag makar mig undan, häpen ocli176

rädd, att han skall slå mig. Jag är dubbelt så lång som han och tio gånger starkare, men att hejda honom tinnes ingen vilja hos mig. Han har tydligen glömt, att det är mörkt och ödsligt rundt omkring, och att om jag sloge till honom, skulle han få ligga där, tills han doge. Jag kommer ihåg, liur jag blifvit okvädad af den uppskrämde gröna protopopen, af den vildsinte Michail och andra gammaltroende. Denne okvädar mig ju också, men hans vrede brinner af en annan eld. De andra voro starkare än jag, men i deras ord hörde jag fruktan, denne åter är svag, men vet inte, hvad fruktan vill säga. Och han grälar på mig, som om jag vore en barnunge och han min mor, — hans vrede är sällsamt vänlig, liksom det första åskvädret på våren. Jag är helt förvirrad af gubbens obegripliga tapperhet, och hur komisk hans vrede än är, känner jag mig generad öfver att ha gjort en människa så ond. Han hade förolämpat mig, — jag tyckte inte om, att man kallade mig hittebarn, men jag tyckte om hans vrede, ty jag förstod, att han blifvit ond, därför att han höll så uppriktigt på sin sanning, och en sådan vrede gör godt i själen, det finns så mycken kärlek i den.

Jag ligger där och vrider mig vid hans fötter, och han står öfver mig och skriker:

»Hvad vet du om folket? Kan du väl historien, ditt blinda nöt! Tag och läs den lefvernesbeskrif-ningen, den stora martyren folkets, — den är förmer än alla helgonlegender, den, och då skall du kanske till din lycka förstå, hvem du har framför dig, och hvilken kraft som växer omkring dig, du hemlöse tiggare på en främmande jord? Vet du, hvad Ryssland är? Och hvad Grekland, det vill säga, Hellas, var, och äfven Rom, vet du, hvems vilja och mod det är, som timrat upp alla177

riken och stater? På hvilkas ben det är templen hvila? Med hvems tunga alla vismän tala? Allt som flnns på jorden och i ditt minne, allt är skapadt af folket, och herremännen ha endast af-slipadt dess arbete ...»

Jag tiger. Jag tycker om att se en människa, som inte fruktar att försvara sin sanning.

Han satte sig, flåsande, alldeles svettig och röd i ansiktet, och jag ser, att han har tårar i ögonen. Det öfverraskar mig, ty då jag förargat mina forna läromästare, läto de mig inte se några tårar. Så skriker ban:

»Hör på, din lösdrifvare, så skall jag berätta för dig om det ryska folket!»

»Du borde hvila dig litet», säger jag . . .

»Tig!» utbrister ban och hötter åt mig. »Tig, annars klår jag dig!»

Jag kunde inte låta bli att skratta.

»Käre farfar lille, hvad du är för en märkvärdig kurre! Förlåt mig fö? Kristi skull, om jag förolämpat dig.»

»Dumbom, hvad skulle du förolämpat mig med? Men du har talat illa om det stora folket, olycklige . . . Herremännen är det tillåtet att förtala folket, de måste döfva sitt samvete, de äro främlingar på jorden, men hvem är väl du?»

Det var vackert att se honom i denna stund, — han var allvarlig och till och med sträng, rösten klingade djupare, ban talade flytande och sjungande, som om ban läst ur Bibeln, hade vändt ansiktet upp mot himlen och ögonen voro stora och runda. Han stod på knä, men tycktes liksom ha blifvit större till växten. I början lyssnade jag till honom leende och misstroget, men snart kom jag ihåg Antonis bok, den ryska historien, och det var, som om den åter legat öppen framför mig. Han sjunger för mig sin underbara saga, och jag

En bikt. 12178

följer med denna saga i boken, allt stämmer, endast meningen är en annan.

När han kom till det Kievska Rysslands fall, frågade han:

»Har du hört på?»

»Ja tack», sade jag.

»Nå, då skall du veta, att det aldrig funnits sådana hjältar, utan det är folket, som inkarnerat sina bedrifter i vissa personer och på såsätt hugfäst minnet af det stora arbetet för ryska rikets upprättande !»

Och så fortsatte lian att tala om det Suzdalska landet.

Jag minns, att solen hade redan gått upp bakom berget, natten gömde sig i skogarne och väckte fåglarne, i rosenfärgade flockar seglade molnen öfver oss, men vi lågo kvar i det daggiga gräset, och den ene återuppväcker det förflutna och den andre räknar häpen människornas tallösa mödor och kan knappast tro sagan om eröfringen af det fientliga, skogiga landet.

Det är, som om den gamle själf sett alltsammans, — tunga yxor hvina i starka näfvar, folket uttorkar träsken, bygger städer och kloster, tränger längs de kalla flodernas lopp allt längre in i de täta skogarne, eröfrar det vilda landet, gör det civi-liseradt. Men furstarne, folkets härskare, styckar sönder det i småbitar, slåss sinsemellan med folkets knytnäfvar och plundra det. Och så komma tatarerna från steppen, men bland furstarne funnos inga, som kämpade för folkets frihet, där fanns hvarken heder eller kraft eller förstånd, utan de öfverlämnade folket åt tatarhorden, köpslogo om det med khanerna, som om det varit boskap, och köpte sig för böndernas blod furstemakten öfver dessa samma bönder. Och sedan, när de af ta-179

tar em a lärt sig att regera, började de också skicka hvarandra till khanerna att aflifvas.

Natten omkring oss lyssnade vänligt som en förståndig äldre syster.

Rösten svek gubben af trötthet, och solen såg honom redan i ansiktet, men han vandrade alltjämt i flydda tider och upplyste sanningen för mig med flammande ord.

»Ser du nu», frågade han, »hvad som gjorts af folket, och hur illa man behandlat det ända till dess du kom och okvädade det med dina dumma ord? Nu har jag mest talat om, hvad det gjort efter andras vilja, men när jag fått hvila mig, skall jag berätta, hvaraf det andligen lefvat, och hur det sökt Gud!»

Han rullade ihop sig till ett nystan och somnade som ett litet barn.

Men jag kan inte sofva, utan sitter liksom omringad af glödande kol. Och det är för öfrigt redan morgon, — solen står högt, en fågel sjunger med full hals, skogen har tvättat sig i dagg och susar vänligt grönskande dagen till mötes.

På vägen kommer folk gående, vanliga alldagliga människor, de gå där med sänkta hufvuden, och jag kan inte se något nytt hos dem, de ha inte det ringaste vuxit i mina ögon.

Min läromästare sofver ocli snarkar, jag sitter bredvid honom andligt förstenad, människorna gå förbi den ena efter den andra, snegla på oss och nicka inte till svar på min hälsning.

»Äro dessa verkligen», tänker jag, »barn till de riksbyggare, om hvilka jag nyss hörde talas?»

I mitt trötta hufvud kämpar medvetandet mot sömnen, men jag förstår, att detta sammanträffande betyder en ödesdiger vändpunkt för mig. D$n gamles ord om Gud som ett barn af folk-anden oroa. mig, jag kan inte förlika mig med180

dem, — jag känner ingen annan ande, än den .som lefver inom mig. Och jag letar i mitt minne reda på alla bönder som jag känt, genomforskar dem och påminner mig deras tal, — många ordspråk, men fattigt på tankar! Och å andra sidan ser jag lifvets mörka straff-fängelse, — det hårda arbetet för brödet, de hungriga vintrarne, de tomma dagarnes tröstlösa svårmod och alla de förödmjukelser, människan måste utstå.

»Hvar finns Gud i detta lif, hvar är hans plats i det?»

Den gamle sofver. Jag längtar att ruska på honom och ropa:

»Tala!»

Snart vaknar han af sig själf, plirar med ögonen och småler.

»Åhå», säger han, »solen börjar närma sig middag! Jag borde också ge mig af!»

»Hvart skall du taga vägen i en sådan hetta?» säger jag. »Vi ha ju bröd, te och socker. Och jag kan inte heller släppa dig ifrån mig — du måste uppfylla ditt löfte!»

Han skrattar:

»Jag tänker själf inte lämna dig i fred, din odåga!»

Därpå tillägger han tankfullt:

»Du skall sluta med det här kringvandrandet, Matvej, det är både för sent och för tidigt för dig. Skaffa dig lärdom i stället, det är på tiden!»

»Ar det inte för sent?»

»Se på mig», säger han, »jag är femtiotre år, och ännu i dag lär jag mig läsa af barnen!»

»Af hvilka barn?» frågar jag.

»Sådana bain, som du också borde lefva tillsammans med ett år eller två. Du skulle ge dig af till en hytta, som inte är långt härifrån, bara en hundra verst, där liar jag goda unga vänner.»181

»Berätta först, livad det var du ville tala oixi», säger jag, »så skall jag sedan fundera på, hvart jag skall gå.»

Vi vandra framåt en gångstig utmed vägen, och åter hör jag hans klangfulla röst och sällsamma ord:

»Kristus, den förste sant folklige Guden, har uppstått ur folkets själ, som fågel Fenix ur lågorna.»

Och med det samma råkar han själf i eld och låga och fäktar med sin lilla hand framför sitt ansikte, som om han fångade nya ord i luften.

»Länge lyfte folket enskilda personer upp på sina skuldror, skänkte dem sitt arbete och sin vilja, höjde dem öfver sig ocli väntade under-gifvet på, att de uppifrån de jordiska höjderna skulle se rättvisans vägar. Men när folkets utvalde kommit upp på toppen, berusades de vid åsynen af sin makt, glömde dem, som upphöjt dem, och blefvo till ett tungt ok för jorden. Då såg folket, att de barn, som druckit dess blod, voro dess fiender, förlorade tron till dem och lämnade dem ensamma, och då föllo härskarne, och deras rikens storhet och makt sjönko i grus. Folket förstod, att lifvets lag icke består i att upphöja en af familjen och lefva af hans förnuft, medan man när honom med sin vilja, utan i att alla skola lyfta sig upp till höjden och hvar och en med egna ögon skåda lifvets vägar, — den dag då folket blef medvetet om oundgängligheten af människornas jämlikhet var också dagen för Kristi födelse. Många folk försökte på olika sätt inkarnera sina drömmar om rättvisan i en lefvande varelse och skapa en Gud lika för alla, och mer än en gång försökte enskilda personer, under drifkraften af denna folkets tanke,

fjättra den i starka ord, på det att den evigt skulle182

lefva. Och då alla dessa tankar blifvit sammanfogade, « uppstod ur dem den lefvande Guden, folkets älskade barn, Jesus Kristus!»

Hvad han sade om Kristus, Guds son; förstod jag, men att folket födde Kristus, det kunde jag inte fatta.

Jag sade honom det, och han svarade:

»Vill du veta, skall du förstå, vill du tro, skall du veta!»

I tre dygn vandrade vi tillsammans, utan att göra oss någon brådska, och hela tiden undervisade han mig och berättade om det förflutna.

Han berättade hela historien om folkets lif ända till den dag i dag, talade om oroliga tider, och om hur kyrkan anställde förföljelser mot de glada gyckelmakare, som väckte folkets minne och med sina speglosor utsådde sanningen i det.

»Förstår du nu», sade han, »hvad din Savelka var för slag?»

»Ja, jag inser det», sade jag.

»Godt! Kom ihåg, att det lilla kommer af det stora, och att det stora är sammanfogadt af små delar.»

Då vi kommo fram till Verchoturje, sade gubben till mig:

»Här viker jag af, men du skall inte göra sällskap med mig.»

Jag ville inte skiljas ifrån honom, men jag insåg, att jag måste, ty hans tankar hade tagit mig i besittning, han hade väckt mig ända in i det innersta af mitt jag och plöjt i min själ som med plog.

»Hvad funderar du på?» frågade han. »Ge dig af till hyttan och skaffa dig arbete där och prata med mina små vänner, det skall du inte förlora på, tro mig! Det är klara hufvuden, —183

jag har ju lärt mig af dem, och jag är inte dum, som du ser!»

Han skref något på en papperslapp och räckte mig.

»Seså, gå dit! Jag vill endast ditt bästa, förstår du! Pånyttfödda och lefvande människor, tror du inte det?»

»Ett par små ögon kunna se mycket», sade jag, »men är också allt så, som det tyckes dem?»

»Titta du med hela din varelse», skrek han, »både med hjärtat och förnuftet. Har jag väl sagt åt dig, — tro? Jag säger bara, — lär dig, tag reda på!»

Vi kysstes, och han gick sina färde. Han gick så lätt, som om han varit tjugu år ocli endast fröjder väntade honom. Ledsamt var det att stå där och titta efter denna fågel, som flög ifrån mig, utan att jag visste hvart, för att där på nytt sjunga sin sång. Det kändes så konstigt i hufvudet, tankarne trängdes om hvarandra, som lillryssar på en marknad, — sömnigt, klumpigt, långsamt, utan att på något vis kunna komma i ordning. Allt var så underligt intrassladt, — mina tankar hade hvarken början eller slut själfva, det fanns på annat håll. Och jag var på en gång förargad och fann det löjligt, jag var alldeles som sönderbråkad invärtes.

Redan när jag vandrade ut från Yerchoturje och frågade, hvart vägen bar, svarade man mig:

»Till Isetska hyttan.»

Det var dit gubben skickat mig, och därför vek jag genast af åt sidan. Jag ville inte gå dit.

Jag går omkring och tittar i byarna. Folket är buttert och oförskämdt, man får inte lust att slå sig i språk med någon. Alla se så misstänksamma ut, de äro visst rädda, man skall stjäla något. ' -186

»Gudsskapare!» tänker jag, seende på de krok-ryggiga bönderna. Så frågar jag, hvart vägen bär?

»Till Izetska hyttan.»

»Bära då alla vägar dit, till den där hyttan? tänker jag ocli kretsar omkring i byarna och skogarne, kryper fram som en skalbagge i gräset och ser hyttan på långt håll. Dess skorstenar röka, men locka mig inte. Det är, som om jag förlorat hälften af mig själf ocli icke kan förstå, hvad det är jag vill. Jag känner mig illa till mods. En grådaskig, lättjefull förargelse ligger och pyr inom mig, då ocli då spruta gnistor af elakt liån ocli jag har lust att okväda hela världen och mig själf på köpet.

Och plötsligt fattar jag omedvetet för mig själf beslutet att gå till den där förbaskade hyttan!

Det var ett smutsigt helvete, jag kom till — i en hålväg mellan de af sönderhugget timmer betäckta bergen lågo byggnaderna liksom nedramlade på marken, öfver deras tak slickade sig lågorna uppåt, höga skorstenar stucko upp i luften, öfverallt dröp det af rök och ånga, marken var svart af sot, hammaren dunkade doft, och ett oafbrutet brakande, gnisslande och livinande sönder -slet den rökiga luften. Öfverallt järn, ved tegelstenar, rök, ånga och oväsen, och i denna af allt möjligt bråte belamrade klyfta skymtade människor förbi, svarta som kol nåde bränder.

»Tack skall du ha, gubbe!» tänkte jag. »Just ett trefligt ställe du visat mig till!»

Det var första gången jag såg en hytta på nära håll, det ovana bullret gjorde mig döf, och jag' hade svårt att andas.

Jag går omkring på gatorna, sökande smeden Peter Jagicli. Hvem jag än frågar, så fräser han till. som om de alla haft ett slagsmål med hvarandra pA morgonen och ännu inte hunnit lugna sig.185

»Gudsskapare!» utbrister jag i mitt stilla sinne.

Så möter jag en man, stor och stark som en björn och smutsig från topp till tå, den flottiga smörjan på hans kläder glänser i solen.

Jag frågar honom, om han känner smeden Peter Jagich.

»Hvem?»

»Peter Jagich.»

»Hvarför det?»

»Jag söker honom.»

»Nå, det är jag!»

»Jaså, god dag!»

»God dag igen! Hvad vill du?»

»Jag har ett bref till er.»

Han är längre till växten än jag, grof och bredaxlad, skäggig, med sotigt ansikte, ett par små grå ögon, som knappast synas under de tjocka ögonbrynen, mössan på nacken och slätkammadt hår. Han både liknar och icke liknar en bonde.

Han läser tydligen endast med svårighet, ansiktet bin- alldeles rynkigt och mustascherna skälfva. Men med ens lyser ban upp, de hvita tänderna glänsa, rynkorna i ansiktet utjämnas, och man ser ett par goda barnsliga ögon.

»A, ban lefver och mår bra, den gudslärkan!» ropar han. »Skönt! Gå till ändan af gatan, min gosse, vik där af till vänster åt skogen, nedanför bergssluttningen står en stuga med gröna fönsterluckor, fråga efter skolläraren, Michajlo heter han, det är min systerson, och visa honom brefvet, jag kommer snart efter, adjö!»

När han talade, lät det som när en soldat blåser en signal i sin trumpet, -- så vinkade ban åt mig med handen och gick.

»För första gången kan det vara lustigt nog», tänker jag.186

I stugan träffar jag en ung man i bomullsskjorta och förkläde, med uppkallade ärmar och fina hvita händer. Efter

att ha läst biljetten, frågar han:

»Fader Jona är då frisk och kry?»

»Ja, gudskelof.»

»Lofvade han inte att komma till oss?»

»Det sade han ingenting om. Men inte heter han väl Jona?»

Ynglingen såg misstänksamt på mig och läste ännu en gång igenom biljetten.

»Hvarför inte?» frågar han.

»Han kallade sig Jehudiel.»

Ynglingen småler.

»Det är ett smeknamn, det är jag, som kallar honom så.»

»Jo, du är god», tänker jag.

Han har ett långt, rakt hår som en klockare, ett blekt ansikte, vattenblå ögon och tycks inte alls höra hit på denna smutsiga fläck af jorden. Han går omkring i rummet och mäter mig med ögonen, som om jag vore ett stycke lärft, det tycker jag inte om.

»Har ni varit bekant med Jona länge?» frågar ban.

»I fyra dygn.»

»Fyra dygn?» upprepar ban. »Det är bra!»

»Hvarför är det bra?» frågar jag.

»För att det är så», säger han och rycker på axlarne.

»Men hvarför går ni i förkläde?»

»Jag har bundit in böcker», säger ban. »Morbror kommer snart, och då skola vi äta kvälls-vard, ni vill kanske tvätta er efter vandringen?»

Jag får lust att retas litet med honom, — han är så fasligt allvarlig, långt öfver sina år.

»Tvättar man sig då här på orten?» frågar jag.187

Han höjer på ögonbrynen.

»Ja, hvarför skulle man inte?»

»Jag har inte sett några, som förefallit tvättade!» säger jag.

Han plirade med ögonen, såg på mig ocli svarade lugnt:

»Här går folk inte och latar sig, utan arbetar, — då har man inte tid att tvätta sig ofta.»

Det fick jag, det! Jag vill svara honom, men ban har redan vändt sig om och gått ut. Jag sitter kvar en smula flat och ser mig omkring. Rummet är stort och snyggt, i ena hörnet står bordet dukadt till kvällsvarden, på väggarne äro hyllor med böcker, världsliga böcker, men där finns också en bibel, ett. evangelium och en gammal slavisk psalmbok. Jag går ut på gården och tvättar mig. Men morbrodern kommer med mössan ännu mer på nacken, han fäktar med armarne och skjuter fram hufvudet som en oxe.

»Nu skall jag tvätta mig», säger han, »pumpa upp litet vatten åt mig!»

Rösten låter alltjämt som en trumpet, och händerna, som han håller ihop med flatan uppåt, äro stora som ett grötfat. Han tvättar af sig litet sot, och under det framträder ett koppar -rödt ansikte med höga kindknotor.

Vi sätta oss till bords, — de äta och prata om sina angelägenheter, utan att fråga, hvarken hvem jag är, eller

hvarifrån jag kommer. Men de äro vänliga ocli se uppmärksamt till, att jag äter.

Ett soligt allvar är rådande hos dem, det syns, att de stå på fast mark. Men jag skulle vilja, att den gungade under deras fötter, — hvarför äro de bättre än jag?

»Är ni sekterister kanske?» frågar jäg.

»Vi?» svarar morbrodern. »Nej!» :

»Det, vill säga, ni äro rättrogne?»188

Systersonen rynkar ögonbrynen, men morbrodern rycker på axlarne och skrattar.

»Vi få kanske lof att visa honom våra pass, Michajlo.»

Jag inser, att jag bär mig dumt åt, men kan inte låta bli att fortsätta;

»Det är inte för att se edra pass, utan edra tankar, som jag kommit hit», säger jag.

Morbrodern gastar:

»Tankar? Genast, ers excellens! Ställ upp er, tankar, — rättning!»

Och han skrattar med full hals.

Men Michajlo förklarar lugnt, under det han lagar i ordning teet:

»Det är just så, jag uppfattat er ankomst. Ni är inte den förste, Jona skickar till oss, han känner människorna och sänder inte hit en tom-skalle!»

Och morbrodern rörde med handen vid min panna och skrek:

»Se litet gladare ut! Spelar du inte trumf, så tappar du spelet!»

De anse sig synbarligen för andligt välbärgadt 1'olk, och jag är för dem som en tiggare, hvilken de bereda sig att småningom mätta med sin vishet. Jag vill disputera, gräla med dem, men jag ser ingenting, som jag kan haka mig fast vid, och det förargar mig ändå mera. På måfå frågar jag:

»Hvad menar ni med en tomskalle?»

Morbrodern svarar:

»En som man kan proppa full med livad man vill!»

Plötsligt makade sig Michajlo sakta intill mig och frågade med mild stämma:

»Tror ni på Gud?»

»Ja.»189

Men efteråt blef jag förlägen, — det var ju inte sant! Trodde väl jag?

Michajlo frågar vidare:

»Och älskar ni människorna?»

»Nej», svarar jag.

»Tycker ni kanske inte», säger ban, »att de äro skapade efter Guds beläte?»

Den förbaskade morbrodern flinar som en kopparkastrull i solen.

»Nej», tänker jag, »ined dessa måste jag fäkta » öppet, — jag skall plocka sönder mig i små bitar för dem, så kunna de roa sig med att foga ihop mig igen!»

Och jag säger:

»När jag såg på människorna, tviflade jag på Guds makt ...»

Det var återigen inte sant, — jag hade tvifla! på Gud, redan innan jag sett människorna, Michajlo spärrade upp ögonen och såg mig tankfullt in i ansiktet, och morbrodern gick med tunga steg omkring i rummet, strök sitt skägg och brummade sakta. Jag skämdes inför dem, därför att jag förnedrat mig till att ljuga. Inom mig var> det så underligt klart, tankarne surrade oroligt som en skrämd bisvärm och jag sökte vredgadt få fatt i dem för att bli dem kvitt. Jag talade länge utan att bry mig om, huruvida det var så sammanhängande, — tvärtom trasslade jag med flit till det,. . . eftersom de nu voro så kloka, så kunde de väl reda ut det! Till slut tröttnade jag och frågade utmanande:

»Hvar-med och hur vill ni böta mitt sjuka sinne?»

Michajlo svarar sakta och utan att se på mig:

»Jag anser er inte sjuk ...»

Morbrodern skrattar på nytt, — det dånar, som om hin onde själf ramlade ner från väggafsatsen.

»Sjukdom», fortsätter Michajlo, »det är, när en190

människa inte längre har känning af sig själf, utan endast af sitt onda och lefver i det! Men ni har som det tycks, inte tappat bort er själf, ni söker ju lifvets fröjder, och det är endast möjligt för en frisk.»

»Men hvarför har jag då alltid denna gnagande värk i själen?»

»Därför att ni tycker om att ha det», säger han.

* Jag rent af skar tänderna, så retade mig hans lugn.-.

»Ar ni så viss på, att jag tycker om det?» säger jag.

Han ser mig rätt in i ögonen, och utan att göra sig någon brådska, slår han in den ena spiken efter den andra i mitt bröst.

»Om ni vill vara uppriktig», säger han, »så måste ni erkänna, att denna värk i själen är er nödvändig, — den ställer er öfver människorna ... ni är så aktsam om den, därför att den gör er förmer än andra. Ar det inte så?»

Hans magra ansikte blir ändå torrare och längre, ögonen mörkna, och han stryker sig på kinden, under det lian fortsätter att skura af mig, som om jag vore en kopparkastrull.

»Ni är synbarligen rädd att bli hopblandad med andra, och därför tänker ni, kanske omedvetet: om det också bara är sårskorpor, så är det i alla fall mina sårskorpor. Ocli sådana sårskorpor har ingen utom jag.»

Jag ville säga emot honom, men finner inga ord. Han är yngre än jag och svagare, och jag kan inte tro, att jag är dummare än han. Morbrodern skrattar som en pop i en het badstu.

»Men ni misstar er, det utmärker er inte framför andra människor», fortsätter Michail. »Alla tänka på samma sätt. Det är därför lifvet blir191

så maktlöst och vanskapligt. Hvar och en försöker att draga sig undan från lifvet, gräfva sig sin lilla grop i marken och därifrån i enslighet betrakta världen, — från gropen förefaller lifvet oansenligt och lumpet, och att se det så är fördelaktigt för den isolerade. Jag talar härvidlag om de människor, som af ett eller annat skäl inte har förmåga att sätta sig gränsle öfver sin nästa och på hans rygg rida dit, där det är fetast om maten».

Hans ord förargade och sårade mig.

»Och detta lumpna och det mänskliga förnuftet ovärdiga lif började från och med den dagen, då den första mänskliga individen lösryckte sig från folkets undergörande kraft, från den stora massan, sin moder, och af fruktan för sin ensamhet och maktlöshet rullade ihop sig till en futtig och elak boll af småaktiga begär, en boll som bar namnet »jag». Just detta samma »jag» är människans värsta fiende. I och för sitt självförsvar och sin självhäfdelse har det gagnlöst dödat alla andliga krafter, alla stora möjligheter till alstrandet af andliga rikedomar.»

Det förefaller mig, som om jag hör ett redan välbekant tal och ord, som jag länge hemligt väntat på.

»Andligt en tiggare, är jaget oförmöget att skapa. Det är döft för lifvets röst, blindt och stumt, dess mål är att skydda sig själft, ha det lugnt och bekvämt. Allt nytt och sant mänskligt skapas af det endast af nödtvång, med största ansträngning och efter en mängd påstötningar utifrån, och långt ifrån att uppskattas af andra är jaget dem förhatligt och förföljes af dem, därför att det, med minne af sin släktskap med det hela, från hvilket det blifvit afslitet, sträfvar att åter förena192

det sönderslagna och splittrade till något helt och upphöjdt.»

Jag hör på och häpnar, — allt detta är mig begripligt ocli inte blott det, utan förefaller mig äfven förtroget ocli sant. Som 0111 jag själf redan länge tänkt det samma, men utan ord, och nu äro orden funna och foga sig samman det ena efter det andra som pinname i en stege. Jag påminner mig Jonas uttalanden, de stå klara ocli färgrika framför mig. Men på samma gång känner jag mig orolig och osäker, som om jag stode på en svag, af vårsolen uppluckrad is. Morbrodern har omärkligt försvunnit, vi sitta där på tu man hand, utan ljus i deri månbelysta natten, och också i mitt sinne råder en månljus skymning.

Vid midnatt slutade Michajlo att tala och förde mig ut till ett lider på gården, där lade vi oss i höet, och han somnade snart, men jag gick ut, satte mig på en timmerstock och såg mig omkring.

Månen och två stora stjärnor skrida som nattvakter i rymden. Ofvanför sluttningen aftecknar sig skogens tandade mur tydligt mot den mörkblå himlen, men på själfva sluttningen är all skogen fälld och sönderhuggen, och marken är upplöjd af svarta gropar. Nere i dälden visar hyttan lystet sina röda tänder, dånar och röker, öfver taken dansar elden, vill flyga upp i luften, men kan inte slita sig lös. Det luktar brandrök och är tungt att andas.

Jag sitter och tänker på människans bittra ensamhet. Allt hvad Michajlo sade var intresseväckande, jag tror på hans tankar, jag inser deras sanning, men hvarför fryser jag då? Min själ smälter inte samman med hans, den står ensam som midt i en öken . . .

Och plötsligt märker jag, att jag tänker med Jonas och Michajlos ord, och att deras tankar193

redan mäktigt lefva inom mig, fastän på samma gång det innerst inne rör sig något fiendtligt iakttagande.

Hvar är jag, och hvad är det som är mitt? Jag snurrar rundt i mina tvifvel som en instängd varg, och allt fortare ocli fortare, så att det hviner kring öronen.

1 hyttan tjöt ånghvisslan, — först gällt ocli klagande, sedan doft och befallande. Från bergen blickar sömnigt morgonen, natten drar sig nedåt och tar sakta af träden sitt tunna täcke; vecklar ihop det ocli gömmer det i klyftorna och groparna. Den härjade marken blottar sina skråmor, — allt är tilltrassladt oeh förstördt, som om en elak jätte tagit ett skutt ner i dälden, ryckt med sig strimmor af skog ocli tillfogat jorden djupa sår. På däldens botten vältrar sig hyttan, smutsig, flottig, nedrökt, dånande och gnisslande. Från alla håll strömma dit mörka varelser, som den uppslukar den ena efter den andra.

»Gudsskapare», tänker jag. »Hvad ha de skapat?»

Morbrodern kommer ut på gården, rifver sig i det rufsiga håret, gäspar, så att det knakar i käkarne, och småler emot mig.

»Jaså», skriker han, »har du redan stigit upp?»

Men tillägger i detsamma vänligt:

»Eller har du kanske aldrig gått och lagt dig? Nå, det gör ingenting, du kan sofva på dagen. Men kom nu och drick te.»

Vid teet säger han:

»Det var en tid, bror lilla, då jag inte heller sof om nätterna och bara ville slå alla i ansiktet. Redan innan jag blef soldat, led jag af grubbel, och under min soldattid gjorde de mig döf också . . . kompanichefen gaf mig en örfil . .

. jag hör

En likt.

13194

inte på liögra örat. Då var det en fältskär, som kom mig till hjälp, signe honom ...»

Han ville tydligen säga Guds namn, men hejdade sig, drog sig i skägget och småskrattade. Jag tyckte att det låg något barnsligt i detta, och hans ögon glänste också på ett barnsligt vis, okonstladt och förtroendefullt.

»En präktig karl. Han fick syn på mig, — Hvad är det åt dig? Kan väl detta kallas för ett mänskligt lif? säger jag. Man skall ha sin del af allt, svarar han. Men vet du hvad, Peter Vasiljev, säger ban, jag skall taga och lära dig nationalekonomien. Och det gjorde han. I början begrep jag ingenting, men så med ens förstod jag allt detta dagliga och evinnerliga elände. Jag-höll på att bli tokig af glädje, — aha, ert pack, skrek jag. Det är så med vetenskapen, den går upp för en med ens, i början hör man bara nya ord, men sedan kommer ett ögonblick, då allt plötsligt klarnar och går i lås. Och det ögonblicket — människans verkliga födelse, — det ålund er bart.»

Hans ansikte strålade, ögonen logo mildt och han nickade åt mig, sägande:

»Det väntar dig.»

Det var roligt att se på honom, — det barnsliga draget framträdde allt starkare. Och en viss afund kände jag också.

»Två tredjedelar af mitt lif har jag lefvat som ett arbetsdjur. Nå, det gör ingenting, jag försöker taga igen den förlorade tiden så mycket jag kan. Men jag är inte snabbtänkt af mig. Förståndet fordrar öfning, lika väl som händerna. Men mina händer är kvickare än mitt hufvud.»

Jag ser på honom och tänker:

»Hvarför äro dessa människor inte rädda för att tala om hvad som helst?»195

»Däremot», fortsätter lian, »har Mischka förstånd för två. Och beläst är han sedan. Vänta, skall du få se, hvad allt han kan. Fabriksprästen sade, att han kunde bli stiftare af en sekt. Skada bara, att han har så mycket nonsens om Gud i hufvudet. Det har han från sin mor. Syster min var en berömd kvinna i fråga om gudliga ting, hon öfvergick till de gammaltroendes sekt, och ur den blef hon piskad tillbaka till den rättrogna kyrkan igen.»

Under det han talar, gör han sig i ordning att gå till sitt arbete, klifver omkring med jättesteg, så att golfvet darrar och stolarna ramla omkull. Jag tycker, det är både komiskt och rörande att se på honom.

»Hvad är detta för människor?» tänker jag. »Kan jag få stanna här hos er i tre dagar?»

»Stanna i tre månader, om du har lust, din konstiga kropp», svarar han. »Vi genera oss inte för dig, Gud ske lof.»

Han rifver sig i hufvudet och förklarar småleende :

»Nej, nej, jämt råkar man då att nämna Guds namn. Den gamla vanan.»

Åter tjöt hyttan och morbrodern gick. Men jag styrde kosan till lidret. Där ligger Michajlo med Ögonbrynen strängt rynkade, händerna på bröstet och rödblommigt ansikte, skägglös och knotig.

»Hvad är detta för människor?»

Med den tanken somnade jag.

Men så väcktes jag af ett buller, stoj och oväsen, som om alla onda makter varit lösa. Jag tittar ut genom dörren, — gården är full af småpojkar, och Michajlo står midt ibland dem i hvit skjorta, som en segelbåt bland små jollar. Han står där och skrattar med hufvudet tillbakakastadt,196

vidöppen mun och plirande ögon och inte alls lik den torre, allvarliga ynglingen från i går. Barnen äro klädda i blått och rödt och skärt, och lysa som färgfläckar i solen, hoppa och skrika. Jag längtar att få vara med dem och

krypa ut ur lidret, en af dem får se mig och skriker:

»Titta, pojkar, på munken.»

Och som om man tändt på en hög torra spå-nor, råkar hela barnskocken genast i eld och låga, snurrar rundt och gastar:

»Titta, livad han är rödhårig.»

»Och så långt hår han har.»

»Akta dig, att han inte klår dig.»

»Det är ju inte en munk, utan ett klocktorn.»

»Michajlo Ivanytsch, — hvem är det?»

Skolläraren blef en smula förlägen, men de skratta, de satungarna. Jag vet inte, hvarför jag förefaller dem så löjlig, men deras munterhet smittar mig, och jag skrattar och ropar:

»Schas med er, råttor.»

Solen, det mångfärgade sorlet i luften ocli allt omkring dansar glädtigt i väg som en brokig hvirfvelvind och bär mig med sig, insvepande mig i värme, bländande mig med sitt ljus. Michajlo hälsar och trycker min hand.

»Yi skola gå till skogen», säger han, »vill ni inte följa med oss?»

Allt är så trefligt, — en liten tjock byting har undansnillat min mössa, sätter den på sitt hufvud och flyger som en fjäril öfver gården.

Jag följde med denna skock galningar ut i skogen, — det blef för mig en minnesvärd dag.

Barnen strömmade ut på gatan och flögo lätta som fjun uppför bergssluttningen, och jag tyckte, att jag aldrig förr sett så trefliga gossar.

Jag och Michaljo gå efter dem, han kommenderar och skriker, men de höra inte på honom,197

— de knuffas, slåss, kasta grankottar på hvarandra och gräla. Och när de tröttnat på det, trängas de omkring oss, kila under fötterna på oss som myror, rycka sin lärare i handen och fråga om gräset och blommorna, och alla svarar ban vänligt, som en jämlike, fast han reser sig öfver dem som ett hvitt segel. Alla gossarna äro raska och duktiga, men några af dem äro allvarliga och stadiga långt öfver sina år, hålla sig i lärarens närhet och gå tysta.

Sedan skingrades barnen litet igen, och Michajlo sade sakta till mig:

»Äro de månne skapade endast för att arbeta och supa sig fulla? Hvar och en af dem är ett förvaringsrum för en lefvande ande, och de skulle kunna påskynda växten af den tanke, som skall befria oss ur våra tvifvels fjättrar. Men så gå de ut i samma mörka och trånga flodbädd, där deras fäders lifsdagar grumligt flyta fram. Man skall befalla dem att arbeta och förbjuda dem att tänka. Många af dem — kanske också alla — skola underkasta sig den döda styrkan och lyda, Det är källan till jordens sorg, — det finns ingen frihet för människoandens växt.»

Under det han talar, gå några småpojkar bredvid och höra på med löjlig uppmärksamhet. Hvad kunna dessa lifvets unga telningar begripa af hans ord? Jag minns min egen lärare — han dunkade oss i hufvudet med linjalen och var ofta full.

»Lifvet är fullt af fasa», säger Michajlo, »människoandens krafter förtäras af det ömsesidiga hatet. Lifvet är fult. Men ge barnen tid att växa fritt, fördärfva dem inte till arbetsboskap, så skola de, fria och käcka, upplysa hela lifvet inom och utom oss med sin ungdomliga dristig-198

hets sköna ljus, med sin oaflåtliga verksamhets stora fägring.»

Rundt omkring blonda hufvuden, blå ögon, rödblommiga kinder, — som lefvande blommor i barrens mörka grönska. Skratt och kvitter af glada fåglar, det nya lifvets budbärare.

Och all denna lefvande skönhet skulle förtrampas af vinningslystnaden.

Hvad låg det för mening häri? Ett litet sött barn födes, växer upp under glädje och gamman till en vacker gosse — och ett tu tre är det en man, som cyniskt svär och bittert stönar, som slår sin hustru och dränker sorgen i brännvin.

Och liksom till svar på mina tankar säger Michajlo:

»De förstöra folket, den lefvande Gudens enda sanna tempel, och förstörarne själfva förgås under spillrorna, se det elände de åstadkommit och tjuta förfärade: hvar är Gud? Men de ha själfva dödat honom.»

Jag minns Jonas tal om det ryska folkets sön-derstyckande, och mina tankar drunkna lätt och angenämt i Michajlos ord. Men ijag förstår icke, hvarför han uttalar dem så sakta, utan vrede, som om hela detta tunga hf redan vore något förflutet för honom.

Varmt och mildt utandas jorden sina berusande dofter af kåda och blommor. Kvittrande flaxa fåglarna af och an.

Barnen fladdra rundt, besegrande skogens tystnad, och det blir mig allt klarare, att jag intill denna dag icke förstått deras makt eller sett deras skönhet.

Och hvad denne Michaljo är vacker ibland dem med sitt lugna småleende!

Jag säger leende till honom:

»Jag går litet afsides ifrån er, jag måste tänka.»199

Han ser på mig, — hans ögon glänsa, ögonhåren darra, och mitt hjärta skälfver sakta till svar.

Vänlighet har jag sällan mött och förstår att uppskatta den, därför säger jag:

»Ni är en präktig människa.»

Han blir förlägen och slår ned ögonen och gör mig med detta helt bestört. Tysta stå vi midt emot hvarandra och skiljas så. Sedan ropar han efter mig:

»Gå inte för långt bort så att ni går vilse.»

»Tack.»

Jag vek af in i skogen, utvalde en plats åt mig och satte mig. Barnens röster aflägsna sig, skrattet drunknar i skogens täta grönska. Skogen suckar, ekorrarna smacka ofvanför mig, korsnäbben sjunger. Jag vill andligt omfatta allt, hvad jag fått veta och höra under de senaste dagarne men det har smält samman till en regnbåge, som lockande omsluter mig och uppfyller mitt sinne, och jag tappar alldeles bort mig i ett tätt moln af tysta tankar.

På kvällen vände jag tillbaka hem och sade åt Michaljo, att jag måste få stanna hos dem, tills jag fått reda på deras tro, och att morbror Peter skulle vara snäll och skaffa mig arbete vid hyttan.

»Ni behöfver inte göra er någon brådska», svarade han, »hvila ut ordentligt, och så måste ni läsa böcker.»

Jag hade förtroende till honom.

»Ge hit edra böcker då.»

»Tag hvad ni vill.»

»Jag har inte läst några världsliga», sade jag, »ge mig dem, jag bäst behöfver, till exempel en rysk historia.»

»En människa behöfver veta allt», sade han200

och såg på böckerna lika vänligt som på sina skolbarn.

Och nu fördjupade jag mig i läsningen, läste hela dagar i sträck. Det var svårt och retade mig, — böckerna disputerade inte med mig, de ville helt enkelt inte veta af mig. En bok plågade mig isynnei'het, — den handlade

om världens och det mänskliga lifvets utveckling. Den var skrifven emot bibeln. Allt var mycket enkelt, begripligt och nödvändigt, men det fanns ingen plats för mig i denna enkelhet, rundt omkring stod en rad af olika krafter, och jag satt midt ibland dem som en råtta i en fälla. Jag läste den två gånger utan att säga något, då jag själf ville söka reda på ett hål, genom hvilket jag kunde krypa ut till friheten. Men jag fann inte något.

Då frågade jag min lärare:

»Hur är det med det här? Hvar är människan?»

»Jag tycker inte heller», sade han, »att detta är riktigt, men hvari misstaget ligger, kan jag inte förklara. Men som en gissning om världsplanen är det mycket vackert.»

Jag tyckte om, när han svarade »jag vet inte» eller »det kan jag inte säga», — det drog mig ändå närmare till honom, ty däri visade sig hans ärlighet. När en lärare öppet erkänner sig okunnig om det ena eller andra, så vittnar det om, att han vet något. Han visste mycket, som inte jag kände till, och berättade om allt så märkvärdigt enkelt. Han talade till exempel om, hur solen, stjärnorna och jorden blifvit till, och då var det, som om han med egna ögon sett den osynliga och visa handens eldsarbete.

Hans Gud förstod jag mig inte på, men det oroade mig inte, — världens förnämsta kraft kallade han materien, men jag satte i tankarne Gud i materiens ställe, och så gick allt förträffligt.201

»Gud är ännu inte skapad», sade han leende.

Frågan om Gud var ett ständigt tvisteämne mellan Michajlo och morbrodern. Så fort Michajlo nämnde Gud, blef morbror Peter ond:

»Börjar du nu igen. Tro inte på det där Matvej. Det har han från mor sin.»

»Vänta, morbror. Gud är för Matvej själfva grundfrågan.»

»Prat. Hör inte på honom, Matvej. Det finns inga gudar. Det är bara en mörk skog, — religionen, kyrkan och allt sådant där är en mörk skog, där våra röfvare gömma sig. Ett bedrägeri är det.»

Michajlo fortfor envist:

»Den Gud om hvilken jag talar, fanns, när människorna enigt skapade honom ur sin tankes stoff för att upplysa tillvarons mörker. Men då folket sönderföll i trälar och herrar, i smådelar och bitar, då slet det också sönder sin tanke och vilja, — Gud gick under, Gud förstördes.»

»Hör du, Matvej?» skriker morbror Peter förtjust. »Hvile ban i frid.»

Men systersonen ser honom rätt i ansiktet och fortsätter med sänkt röst:

»Det förnämsta brottet, som lifvets behärskare begått, är att cle förstört folkets skaparkraft. Med tiden skall folkets vilja åter sammanflyta i en enda punkt .... då skall också en okuflig och underbar kraft spira upp hos det, och Gud skall åter uppstå. Han är just den, som ni söker, Matvej.»

Morbror Peter fäktar med armarna som en vedhuggare.

»Tro honom inte, Matvej, han ljuger.»

Och vändande sig till systersonen, dundrar ban:

»Du har huggit kyrkans tankar, Mischka, liksom man stjäl gurkor i en annans trädgård, och202

sätter oro hos folk med dem. Om du säger, att det arbetande folket är kalladt att förnya lifvet, så skaffa nytt, men plocka inte upp, hvad som är söndertrasadt af prästerna och bortkastadt.»

Det var af stort intresse för mig att höra på dem, och de förvånade mig genom sin ömsesidiga aktning för hvarandra, — de disputerade hetsigt, men blefvo inte onda eller okvädade hvarandra. Morbror Peter kunde ibland bli blossande röd och darra i hela kroppen, men Michajlo endast sänkte rösten och liksom plattade till den store, starke bonden mot. marken. Och fastän de disputerade och förnekade Gud, hvar och en på sitt sätt, voro de likväl

båda fulla af uppriktig tro.

»Och hurudan är väl min tro?» frågar jag mig och kan inte svara.

Under min samvaro med Michajlo torkade mina grubblerier om Guds plats bland människorna liksom bort och förlorade sin kraft, utträngda af en massa andra tankar. Och i stället för frågan — hvar är Gud? uppstod en annan, — hvem är jag, och hvarför är jag till? För att söka Gud?

Jag förstod, att detta var meningslöst.

Om kvällarne kommo arbetare till Michajlo, och då uppstodo intressanta samtal, — skolläraren talade till dem om lifvet, blottade dess onda lagar. Han hade förvånansvärdt bra reda på dem och framställde dem klart och tydligt. Arbetarne voro ungt folk, förtorkade af den starka hettan, sotet hade ätit sig in i skinnet på dem, alla hade de mörka ansikten och bekymrade ögon, alla voro de mycket allvarliga och hörde på tyst och buttert I början föreföllo de mig dystra och skygga, men sedan såg jag, att de i det dagliga lifvet voro väl förfarna i att både sjunga och dansa och skämta med flickorna.

Samtalen mellan Michajlo och morbrodern rörde203

sig alltid om ett och detsamma, — pengarnes makt, arbetarnes förtryck, arbetsgifvarnes snikenhet, nödvändigheten att göra slut på människans splittring i klasser. Men jag var hvarken arbetare eller arbetsgifvare, hade inga pengar och sträfvade mte heller efter några, och dessa samtal berörde mig därför inte djupare. Jag tyckte, att människorna tillmätte kapitalet allt för stor makt och därigenom förnedrade sig. Jag började disputera med Michajlo och påstå, att människan först måste finna sin andliga hembygd, då skulle hon- också se sin rätta plats på jorden och finna sin frihet. Jag talade, mångordigt och ifrigt, arbetarne hörde på mig uppmärksamt och välvilligt som rättvise domare, och de äldre af dem instämde till och med med mig.

Men när jag slutat, börjar Michajlo tala med sitt lugna småleende och tillintetgör mina ord.

»Du har rätt, Matvej, när du säger, att människan lefver i dunkel ovisshet och inte vet, om Gud, hennes ande, är vän eller fiende till henne, men du har inte rätt, när du påstår, att vi som fångar, fjättrade af det dagliga arbetets tunga bojor, kunna frigöra oss ur vinningslystnadens slafveri, utan att förstöra det materiella fängelset. Först och främst måste vi taga reda på den allra närmaste fiendens styrka, studera hans knep. För detta är det oss nödvändigt att finna hvarandra, att hos hvar och en upptäcka det med alla gemensamma, och detta gemensamma är vår oöfver-vinnerliga, ja, jag vill säga, undergörande kraft.

Slafvar ha aldrig haft någon Gud, de ha tillbedt den mänskliga lagen, som utifrån ingifvits dem, och aldrig i evighet skall heller Gud kunna finnas bland slafvar, ty han uppstår ur flamman af det ljufliga medvetandet om hvar och ens andliga frändskap med alla. Det är inte af grus och spill-204

ror, som tempel byggas, utan af starka, hela stenar. Isoleringen är ditt lösbrytande från det besläktade hela, tecknet på själens maktlöshet och blindhet, i helheten finner du odödlighet, i isoleringen oundvikligt slafveri och mörker, tröstlöst svårmod och död.»

Och då han talade så, förefaller det mig, som om hans ögon i fjärran skådade ett stort ljus, och han lockar mig in i sin krets, och alla glömma mig och se endast glada på honom.

Första tiden sårade detta mig, — jag trodde, att de illa upptogo mina tankar, och att ingen ville fördjupa sig i dem så gärna som i Michails.

Jag brukade omärkligt draga mig ifrån dem, sätta mig någonstädes i en vrå och i tysthet samtala med mitt högmod.

Med skolgossarne slöt jag snart vänskap, — på helgdagarne svärmade de omkring mig och morbror Peter som sparfvar kring en sädeskärfve; han förfärdigar något åt dem, och mig fråga de om Kiev, Moskva och allt, som jag sett. Men ofta gör en utaf dem en sådan fråga, att jag endast häpen spärrar upp ögonen.

Där var Fedja Satschkov, en stillsam och allvarlig gosse. En gång gick jag med honom i skogen och talade med

honom om Kristus, och då utlät han sig med det största allvar på följande sätt:

»Att inte Kristus hittade på att förbli liten i bela sitt lif, vid min ålder ungefär. Om han förblifvit det, så skulle han kunnat anklaga de rike och hjälpa de fattige, och de skulle inte ha korsfäst honom, därför att ban var så liten. De skulle tyckt synd om honom. Men så som ban gjorde det, så är det ju, som om han aldrig funnits till ...»

Fedja var elfva år, hade ett litet blekt och genomskinligt ansikte och ett par misstrogna ögon.205

En annan, Mark Lobov, som gick i högsta klassen, var en mager, rufsig bråkmakare, som alltid hvisslade och nöp och knuffade de andra, liksom en vallpojke med fåren. En gång såg jag, hur han satte efter eu snäll och stillsam liten gosse, och det dröjde inte länge, förrän gossen började gråta.

»Mark», sade jag, »tänk om han ger dig lika godt igen?»

Mark tittade på mig och svarade skrattande:

»Det gör han inte, han är så beskedlig.»

»Hvarför är du då elak emot honom?»

»Dja-a ...» sade han, hvisslade en stump och tillade:

»Han är så beskedlig!»

»Nå, än se'n?» frågar jag.

»Hvarför finns det annars beskedligt folk här i världen?»

Och ban sade detta så märkvärdigt lugnt, som om han redan vid tolf års ålder vore öfvertygad om, att de beskedlige äro gjorda att förolämpas.

Hvar och en af dem var en filosof på sitt sätt, de intresserade mig allt mer och mer, och jag tänkte allt oftare på deras öde. Hvarmed hade dessa barn gjort sig förtjänta af det tunga lif af oförrätter, som väntade dem?

Jag mindes Kristja och min son, och en elak tanke uppstod inom mig:

»Kanske förbjuda ni kvinnan att fritt föda barn, därför att ni frukta, att det kan födas en, som är fientlig och farlig för er. Kanske våldföra ni er på kvinnans vilja, därför att ni äro rädda för hennes frie son, som inte genom några band är fäst vid er. Edra egna barn, som ni själfva uppfostra, ha ni tid och rättighet att förblinda, men ni frukta, att den, som är ingens barn och växer206

upp utanför er eftersyn, skall utveckla sig till er oförsonliga fiende.»

Det fanns vid hyttan en sådan där, som inte tillhörde någon, — han hette Stepa, var svart som en skalbagge, koppärrig, utan ögonbryn, med plirande ögon, händig i allt och gladlynt.

Vår bekantskap började med, att ban en söndag kom till mig och frågade:

»Hör du, klosterbroder, du lär ju skall vara en oäkting, du? Ser du, det är jag också.»

Och därmed vandrade han i väg bredvid mig. Han var ungefär tretton år, hade redan slutat skolan och arbetade vid hyttan. Han gick och plirade med ögonen och frågade:

»Är jorden mycket stor?»

Jag förklarade det för honom så godt jag kunde.

»Hvarför frågar du det?» sade jag.

»Jag behöfver veta det. Inte tänker jag sitta fastrotad här, på en och samma fläck. Jag är väl inte något träd. Bara jag lärt ut till smed, så går jag till Ryssland och Moskva och hvad där annars kan finnas, — öfverallt skall jag gå.»

Han talade, som om han hotat någon:

»Vänta du, jag kommer nog.»

Efter detta första sammanträffande började jag iakttaga honom, — jag såg, att pojken tog lifvet allvarligt, — när Michajlos kamrater hade sina diskussioner, var han alltid med på ett hörn, lyssnade ocli plirade med ögonen, som om han siktade, hvart han skulle styra kosan.

Och han var på ett särskildt sätt full af kif, i det han alltid försökte förstöra något för dem, som stodo förmännen närmast, — gömde undan verktyg, bröt sönder saker, strödde sand i maskinerna.

En gång under middagen sade ban:207

»Här är så tråkigt, klosterbroder.»

»Hvarför det?»

»Det vet jag inte. Folk lefver så ynkligt. Det är bara arbete och bekymmer. Om jag bara snart hade lärt ut, så skulle jag ge mig af härifrån.»

Och då han talade om sin förestående vandring' så vidgade sig hans ögon och blickade dristigt framför sig, och han såg ut som en eröfrare, som inte tror på något utom sin egen styrka. Jag tyckte om pojken och fann mognad i hans ord.

»Han kommer inte att gå under», tänkte jag ibland, då jag såg på honom. Och mitt sinne tärdes af längtan efter min lille son, — hurudan var han, och hvad skulle han bli på jorden?

Jag började lägga märke till en sakta skälfvan af nya känslor hos mig, — det var, som om från hvarje människa utgått mot mig en fin, hvass stråle, som osynligt berörde mig, omärkligt satte mitt hjärta i dallring, och jag blef allt känsligare och känsligare för dessa hemliga strålar. Ibland, då arbetarne samlades hos Michajlo, utandades de liksom ett brännhett moln af tankar, som insvepte mig och sällsamt lyfte upp mig. Alla började de med ens förstå mig, innan jag ännu talat ut, och när jag stod midt i en krets af människor, voro de liksom min kropp, och jag som deras själ och vilja för tillfället. Och orden voro mina, rösten deras. Det är som om man vore en del af en annans kropp, man hör sin själs rop från andra läppai-, och så länge man hör, är man väl till mods, men när stunden är förliden, tystnar den och man är åter ensam, för sig själf.

Jag mindes, hur jag förr i mina böner var ett med Gud, och hur skönt det var, när jag tappade bort medvetandet af mig själf, när jag upphörde att vara. Men i sammansmältningen med människor kom jag inte bort ifrån mig själf, utan lik-208

som växte upp, höjde mig öfver mig själf och min inre kraft blef mångfaldigt fördubblad. Också här fanns självförgätenhet, men den förintade mig inte, utan plånade endast ut mina bittra tankar och ångesten öfver min ensamhet.

Allt detta stod ännu för mig blott som en oklar och formlös förmodan, — jag kände, att ett nytt frö vuxit upp i min själ, men jag kunde inte förstå det, jag märkte endast, att det drog mig allt omotståndligare till människorna.

Jag arbetade nu vid hyttan för fyrti kopek om dagen, bar på axlarne och körde kärror med olika tunga saker, — järnskrot, slagg, tegelstenar, och jag hatade detta helvete med all dess smuts, oväsen och plågsamma hetta.

Hakande sig fast vid marken och krossande den under sin tyngd, slukar hyttan omätligt, glupskt, dagar och nätter, flåsar af lystnad, tjuter och spyr ut ur sina glödande käftar jordens brinnande blod. Det stelnar och svartnar, och den fortsätter att dåna och rassla, då den valsar det röda järnet, sprutar gnistor och drar skälfvande ut långa lefvande strimmor liksom ådror ur jordens kropp.

I detta vilda arbete ligger något hemskt, som kan göra en galen. Det tjutande vidundret tömmer jordens sköte och gräfver därigenom en afgrund under sig, och då det vet, att det engång skall falla i den, hväser det ilsket med tusende röster:

»Fortare, fortare, fortare!»

I lågorna och dundret, i regnet af brinnande gnistor arbeta sotiga män, — det tycks inte, som om här funnes någon plats för dem, ty allt rundt omkring hotas af en död i lågorna eller att krossas af järnets tyngd, allt döfvar och förblindar, den olidliga hettan uttorkar blodet, men de sköta lugnt sitt värf, hemmastadda pä platsen, som209

djäflar i helvetet, utan att frukta något, under -kunniga om allt.

Med starka händer vrida de små häfstänger, och öfverallt rundt omkring dem, öfver deras hufvuden, röra sig lydigt och hemskt käkarne och ramarna pä väldiga maskiner, som tugga sönder järnet, — det är svårt att fatta, hvems förstånd och hvems vilja här äro rådande. Ibland förefaller det, som om människan tämjt hyttan och styrde den, men ibland ser man, att både människorna och hela hyttan lyda djäfvulen och han skrattar triumferande och cyniskt, då han ser meningslösheten af det tunga trälande, som vinningslystnaden satt i gång.

»Det är tid att taga itu med arbetet», säga arbetarne åt hvarandra.

Men om de taga itu med det, eller om det pressar och krossar dem, det förstår jag inte! Tungt är arbetet och mäktigt, men skarpt och smidigt det mänskliga förnuftet.

Midt i detta helvetiska larm och gnissel af maskiner flammar stundom plötsligt upp en munter sång, triumferande och sorglös. Jag småler i mitt stilla sinne och tänker på Tok-Ivan i snöyran på väg till himlen efter den underbara fågel Fenix.

Arbetarne vid hyttan voro alla sträfva och oförskämda af sig, cyniska i sitt tal, som de späckade med svordomar, och ofta fallna för dryckenskap, men på samma gång ett fritt och oförfäradt släkte. De liknade inte de vandringsmän och jordträlar, som retat mig med sin skygghet, andliga bort-kommenhet, hopplösa bedröfvelse och småaktiga bedräglighet i sitt mellanhafvande med Gud och hvarandra inbördes.

Dessa män voro dristiga i sinatankar, och fastän det hårda arbetet gjort dem ilskna, så att de ofta grälade och äfven slogos, stodo de likväl alla

En biki. 14210

som en man mot förvaltningsstyrelsen, om denna kränkte rättvisan.

Och de unge män, som samlades hos Michajlo, talade alltid först och högljuddast af dem alla, och voro absolut inte rädda för någonting. Förut då jag inte tänkte på folket, lade jag heller inte märke till individerna, men nu iakttog jag dem och sökte alltid upptäcka olikheterna, så att hvar och en skulle stå som något särskildt för mig. Och jag både lyckades och icke lyckades härmed — de talade olika och hvar och en hade sitt särskilda utseende, men alla hade de samma tro och samma sträfvan, — utan fjäsk, men enigt och nitiskt byggde de på något.

Alla voro de i sällskap glada och angenäma som en öppen glänta för den, som gått vilse i djupa skogen, alla drogo de till sig de mest tänkande af de andra arbetarne och bildade liksom en andlig förening vid hyttan, ett bål af klart lysande tankar.

I början togo de ovänligt emot mig, gjorde narr af mig och ropade:

»Hör du, rölle. En sådan där prästlus. Snyltgäst. Lösdrifvare.»

Ibland fick jag till och med en eller annan knuff, men det kunde jag inte tåla och sparade inte på knytnäfven vid dylika tillfällen. Men fastän folk tycker om styrkan, tillvinner man sig med knytnäfven hvarken aktning eller uppmärksamhet, och jag skulle kanske blifvit grundligt uppiskad, om inte Michajlos goda vän Gavrilo Kostinn varit, en ung gjutare, som såg ovanligt bra ut och var en af de mest bemärkta unge männen vid hyttan.

Jag hade råkat i en af mina vanliga trätor och sex stycken närmade sig mig med en uppsyn, som211

inte bådade godt, men då ställde han sig bredvid mig och sade:

»Hvarför ska' ni reta honom, kamrater? Är han kanske inte en likadan arbetare som vi alla? Ni handla orättvist, kamrater, och mot er egen fördel. Vår styrka ligger i endräktig vänskap. .»

Han sade inte mycket, men detta så godt och enkelt, som om han talat till barn, — alla Mich-ajlos vänner

begagnade sig af hvarje tillfälle att utså hans tankar. Kostinns ord gjorde mina mot-ståndare förlägna, och de grepo också mig, — äfven jag började hålla tal.

»Jag blef inte munk», sade jag, »fördenskull att jag ville äta mig mätt, utan därför att min själ hungrade. Så länge jag lefvat, har jag endast sett evinnerligt arbete och daglig hunger, bedrägerier och plundringar, sorg och tårar, grymhet och allt slags andligt mörker. Hvem har inrättat det så, hvar finnes vår rättvise och allvise Gud, ser han väl sina skapade varelsers eviga, ändlösa pina?»

Ganska mycket folk samlades, som allvarligt hörde på mig, och när jag slutat, stodo de tysta. Sedan sade den gamle modellören Krjukov till Kostinn:

»Munken ser minsann djupare än du och dina kamrater. Han går till roten af saken,—märkte du det?»

Det gladde mig att höra sådana ord, men Krjukov slog mig på axeln och sade:

»Prata på du, bror lille, det var bra, det där. Men klipp i alla fall af håret en aln eller två, det är snuskigt att gå med en sådan där man och ser löjligt ut också.»

Någon ropade muntert:

»Och så är det så olämpligt i slagsmål, ser du.»

De skämtade, alltså hade vreden slocknat. Där212

skrattet finns, är också människan, — djuret äger det inte.

Kostinn tog mig afsides.

»Hör du, Matvej», sade han, »var litet försiktigare med sådana där ord, det händer, att man blir satt i fängelse för slikt.»

Jag blef helt förvånad.

»Hvad blir man?»

»Satt i fängelse, — vet du inte, hvad det är?» Han skrattade.

»Hvarför det?»

»För att man kritiserar!»

»Du skämtar väl?»

»Fråga Michail», sade han, »jag måste gå till mitt arbete.»

Och därmed gick han. Jag stod där helt häpen öfver hans ord och trodde dem inte, men på kvällen bekräftade Michajlo alltsammans. Hela aftonen berättade han för mig om grymma förföljelser, — det visade sig, att för sådana ord, som jag yttrat, blef man till och med straffad med döden, och tusentals människors ben lågo redan och livitnade i Sibirien och i fängelserna, men mördandet upphörde icke, och de troendes antal växte i smyg.

Då fick allt i min själ ett högre och klarare ljus, och Michajlos och hans kamraters ord en annan betydelse. Om en människa är beredd att för sin tro mista friheten och lifvet, så betyder det, att hon tror uppriktigt och likt de första blodsvittnena för Kristi lag.

Alla Michajlos ord, införlifvades från den stunden med mitt sinne.

Jag vill inte säga, att jag med ens tog emot dem och förstod dem i hela deras djup, men först denna afton kände jag rätt deras nära frändskap med mina egna tankar, och bela jorden föreföll213

mig som ett Betlehem, öfversvämmadt af barnablod, Jag förstod Gudsmodems brinnande önskan, när hon, efter att ha sett helvetet, bad ärkeängeln Mikael:

»Helige ärkeängel! Lät mig få pinas i elden! Låt mig få dela denna stora pina!»

Endast att här var det inte syndare, utan rättfärdige jag såg, — de ville förstöra helvetet på jorden, och för detta voro de beredda att lugnt lida alla plågor.

»Kanske», säger jag till Michajlo, »finns det inte längre några heliga eremiter, därför att det inte är från världen, utan ut i världen människan bör gå?»

»Den sanna tron», svarar han, »är oundvikligt en källa till handling!»

»Låt också mig få taga del i det stora verket», ber jag.

Jag är redan eld och lågor.

»Nej», svarar han, »vänta och tänk er för, det är ännu för tidigt för er! Om ni med ert lynne nu skulle falla i fiendens nät, skulle ni bara länge och gagnlöst sprattla i det. Tvärtom måste ni efter ert sista tal bege er af härifrån. Det finns hos er mycket, som ännu är obestämdt, och för vårt arbete är ni inte nog fri. Dess skönhet och storhet fängslar er, och det har just vecklat ut sig för er i hela sin kraft, — ni står nu som på ett torg och ser på dess midt hela det uppförda templet i all dess omätlighet och skönhet, men det bygges endast genom stillsamt och jämnt dagligt arbete, och om ni nu med er ofullständiga kännedom af den allmänna planen, skulle gripa er an därmed, skulle konturerna af templet försvinna för er, synen dunsta bort, innan den hunnit fastna i ert sinne, och arbetet synas er under edra krafter.»214

»Hvarför släcker ni min eld,» frågar jag honom .bedröfvad. »Jag har funnit min plats, jag gläder mig åt att vara en behöflig kraft — — —» Men han afbryter mig lugnt och sorgset: »Jag anser er inte i stånd att lefva efter en plan, som är er oklar, jag ser, att ännu har inte i er själ grytt medvetandet om dess samband med det arbetande folkets. Ni är för mig redan nu den af friktionen med lifvet afslipade, framåtskridande folktanken, men själf betraktar ni er inte på samma sätt, ni tycker alltjämt, att ni är en hjälte, beredd att af ert öfverflöd på kraft nådigt bispringa den svage, ni är något särskildt, något för sig själf existerande, ni är för er själf början och slutet, och icke fortsättningen af det sköna och stora oändliga.»

Jag börjar förstå, hvarför ban trycker mig till marken, jag känner en oklar sanning i hans ord.

»Ni måste återigen», säger han, »bege er i väg för att se folkets lif med nya ögon. Läsningen af böcker ger er inte mycket, ni tror alltjämt att det endast är det mänskliga förnuftet, som är inneslutet i böckerna, men inte, att där i oändlig mångfald uttryckes folksjälens enda sträfvan efter frihet, — boken söker inte få välde öfver er, utan ger er ett vapen till själffrigörelse, och ni förstår ännu inte att taga detta vapen i er hand!»

Han hade rätt, — boken var mig vid denna tid främmande. Van som jag var vid den kyrkliga skriften, kunde jag endast med stor möda förstå den världsliga tanken, det talade ordet gaf mig mer än det tryckta. Och äfven de tankar i böckerna, som jag förstod, stannade endast på ytan af min själ och försvunno hastigt igen, smälte bort i elden därinne. Icke heller svarade de på min förnämsta fråga, — hvilka lagar Gud underordnar sig, af hvilken orsak Han, efter att ha215

skapat mig efter sitt beläte, förnedrar mig mot min vilja, som är Hans egen vilja?

Och bredvid denna uppdyker ständigt en annan fråga, — har Gud stigit ned från himmelen till jorden, eller har Han blifvit upphöjd från jorden till himlen af människokraft? Och där bränner också tanken på gudsskapandet som en hela folkets eviga uppgift.

Min själ är som sliten midt itu, — jag vill stanna hos dessa människor, och jag längtar att gå och pröfva riktigheten af mina nya tankar, söka det obekanta, som röfvat min frihet och oroat mitt sinne.

Morbror Peter förmanar mig också: »Du måste ge dig af för en tid, Matvej, annars kan det bli något fasligt spektakel af, för hvad du sagt — — —»

Och snart blef allt afgjordt liksom min vilja förutan — en natt kom en arbetare ridande i sporrsträck från en annan hytta och talade om, att gendarmer höllo på att göra visitation hos dem. och att de också ämnade sig till oss. »Ack, redan!» sade Michajlo bedröfvad. Det blef en viss uppståndelse, och morbror Peter skrek åt mig:

»Ge dig af, Matvej, ge dig af! Här har du ingenting att göra, det är inte du som kokat gröten, och därför behöfver du inte skrapa grytan.»

Och Michajlo såg mig rätt i ansiktet och rådde mig enträget:

»Det är bäst ni går. Ni gör ingen nytta med er närvaro, men kan åstadkomma stor skada!»

Jag förstår, att de vilja bli af med mig, och det sårar mig. Men på samma gång känner jag, att jag är rädd för gendarmerna, innan jag ännu sett dem! Jag vet, att det är illa att öfverge216

folk i nödens stund, och likväl underkastar jag mig deras vilja.

De skickade af mig. Jag går uppför bergssluttningen till skogen, snafvande i ogräset mellan stubbarne, det snärjer sig om fötterna på mig, och efter mig traskar brådskande den tystlåtne Ivan Vykov med en stor börda på ryggen, — han skall gömma böcker i skogen.

Springande komma vi fram till skogsbrynet, där han letar reda på gömstället och nedlägger sin börda. Han är lugn, men jag känner mig ängslig och frågar honom:

»Komma de inte hit då?»

»Hvem kan veta, hvad de taga sig till!» säger han. »Kanske komma de hit också. Yi måste skynda oss.»

Han är en klumpig yngling, liksom tillyxad ur ett ekblock, med stort hufvud, ena axeln högre än den andra, oproportionerligt långa armar och sträf stämma.

»Är du rädd?» frågar jag.

»För hvad?»

»För att de ska' komma och taga dig?»

»Bara de inte hitta böckerna, så må de gärna!...»

Han lade alltsammans ordentligt ner i gropen, skottade öfver den, kastade barr ofvanpå, satte sig sedan på marken och sade, då han såg, att jag ämnade gå vidare:

»Vänta, de komma strax med en skrifvelse till dig!»

»Hvad då för en?»

»Det vet jag inte.»

Jag tittar mellan träden ner i dälden, — från hyttan hörs ett rosslande, som om man höll på att strypa en jätte. Det låter, som om folk jagade hvarandra i mörkret på bygatorna, slogos, frästeàti

af ilska, bröto armar och ben af hvarandra Men Ivan beger sig helt makligt ditåt

»Hvart går du?»

»Hem!»

»Men om du blir gripen då?»

»Jag har inte så länge varit med, de känna mig nog inte, och om jag också blir gripen, så är det inte så farligt! Man kommer klokare ur fängelset än man gick in.»

Plötsligt är det någon, som högt och tydligt frågar:

»Hur kommer det sig, Matvej, att du inte fruktar Gud, men fruktar gendarmerna?»

Jag tittar på Ivan, — han står och stirar tankfullt ner i marken.

»Hvad var det du sade?» frågar jag.

»I fängelset kan man läsa så många böcker.»

»Ingenting mera?»

»Är det inte nog?»

En falsk blygsel glimmar upp inom mig och bränner mig som med stingande gnistor. Natten är sval, men jag svettas.

»Jag går med dig!»

»Det har du inte lof till!» säger Ivan strängt. »Dig skulle de ovillkorligen taga, — det är ju ditt tal, som är upphofvet till hela spektaklet.»

»Hvad för slag?»

»Prästen har rapporterat alltsammans till Vercho-turje.»

Jag satte mig på marken, men säger själf:

»Då måste jag gå!»

Men min fruktan kvarhåller mig.

»Det kommer någon springande hit!» hviskar Ivan sakta.

Jag ser neråt sluttningen, — öfver den glida skuggorna, himlen är mulen, månen, som är i aftagande, kryper än fram ur, än in i molnen, hela218

marken rundt omkring rör sig, och denna ljudlösa rörelse gör mig ännu mera ängslig och rädd till mods. Jag följer med blicken, hur skuggorna rinna fram öfver marken och draga svarta slöjor öfver ogräset och öfver mitt sinne. Ett hufvud skymtar fram i buskarne, studsande mellan grenarne som en boll.

Ivan hvisslar sakta och säger:

»Det är Kostja!»

Jag känner Kostja, — en femtonårs gosse, blåögd, ljushårig och klent byggd. Det är två år sedan han slutade i skolan, och Michajlo bereder honom nu till att bli hans biträde.

Och jag förstår, att jag med flit tänker på detta, jag vill med dylika bisaker döfva min blygsel och fruktan.

Kostja kommer rusande, flåsande, rösten slår öfver.

»De ha kommit! De fråga efter dig, munk. Se här — morbror Peter har skrifvit ett bref och befallde mig följa dig till Lobanovska klostret, kom!»

Jag stiger upp och säger åt Ivan:

»Farväl, broder, hälsa alla och bed dem förlåta mig!»

Men Kostja knuffar till honom och kommenderar strängt:

»Gå, du! Hvem skall han hälsa? Alla äro nog redan bortförda som höns till marknaden!»

Yi ge oss af. Kostja går före och berättar hviskande, hvad han sett därnere.

Jag följer efter honom, och från alla håll rycker man mig i skörten och ärmarne, och det är, som om någon frågade:

»Hvart skall du gå? Du har bragt andra i knipa, och så rymmer du själf?»

Jag säger högt, liksom talande med mig själf:219

»Det vill säga, att det är för min skull, som de råkat i olycka — — —»

Pojken svarar: .. »Nej, inte för din skull, utan för sanningens! Ar du kanske sanningen? Äscli, en sådan skräf-lare!»

Hans ord äro komiska, och själf är han ju en liten pojke, men det retar mig i alla fall. Jag vill urskulda mig inför honom, och jag börjar plocka fram mina tankar, som tiggaren sina brödbitar ur påsen.

»Ja», säger jag, »det syns, att jag bär inom mig en stor lögn — — —»

Men han brummar, nagelfarande hvarje mitt ord, som om ban vore mitt samvete:

»Ja, stor, det förstås! Allt skall du ha större än andra!»

»Det där har varit i säck, innan det kom i påse», tänker jag.

»Det var inte för intet, som Kostinn kallade dig klockstapel», säger han, »fast inte en sådan, som när tiden är inne ringer till mässan, utan en som står och ringer för sig själf, därför att den är snedt byggd och klockorna i den äro illa fastgjorda.»

Han teg ett ögonblick och förklarade därpå: »Jag tycker inte om dig, munk, du är så främmande»

»På hvad sätt då?»

»Det vet jag inte ... Är du inte ryss? Det är något, som inte är bra — — —»

Vid ett annat tillfälle skulle jag blifvit ond på honom, men nu teg jag. Och jag kände mig med ens alldeles maktlös, dödstrött.

Rundt omkring var natt och skog. Mellan träden låg ett grått mörker som stelnadt, och man såg inte, hvad som var skog och hvad som var220

natt. Uppifrån kom en månstråle, splittrades i mörkret och försvann. Allt var tyst. Endast under fötterna knakade grenarne och rasslade de torra barren.

Pojken var inte rädd för att säga sanningen, ban. Alla som styrde denna kurs, att börja med Jona, visste inte, hvad fruktan ville säga. Hos några rådde stor vrede, andra voro alltid glada, de flesta af dem voro anspråkslöst lugna människor, som liksom skämdes för att visa sina goda egenskaper.

Kostja går framåt gångstigen, och hans ljusa hufvud lyser framför mig.

Jag tänker på den helige Bartolomeus, gudsmannen Alexej och andra. Mina tankar hoppa liksom snäppor i kärret från den ena tufvan till den andra.

Jag frågar gossen:

»Har du läst helgonens 1 efvernesbeskrifningar?»

»Ja, när jag var liten. Mor tvang mig, Hvarför frågar du det?»

»Tycker du om Guds rättfärdige?»

»Jag vet inte. Pantelemon tycker jag om, Jegor också, för han slogs med ormen. Men jag vet inte, hvad människorna haft för glädje af att en tio stycken af dem varit heliga?»

Kostja växer i mina ögon.

»Om en kungadotter eller rikemansdotter trodde på Kristus, så pinade de henne ju bara, och hvarken kungen eller rikemannen blef snällare mot folk för det. I lefvernesbeskrifningarna står ingenting om, att kungarne och tyrannerna bättrade sig!»

Efter ett ögonblicks tystnad fortsätter ban:

»Jag vet inte heller, hvarför Kristus behöfde pinas. Han kom för att öfvervinna sorgen, men det blef i stället till . . .»

Han funderade ett ögonblick och tillade:221

»Det blef inte till någonting alls!»

Jag kände lust att omfamna honom, — det var synd om Kostja och synd om Kristus och synd om dem, som stannat kvar borta i byn. Och om alla människor och mig själf också. Hvar hörde jag hemma? Hvart skulle jag gå?

Den korta sommarnattens mörker får en röd färgskiftning, mellan granarnes grenar flödar uppifrån en mild dager.

»Är du inte trött, Kostja?»

»Jag?» säger gossen käckt. »Nej. Jag tycker om att gå i mörkret! Det är, som om man skulle vandra igenom en okänd trakt. Jag tycker om sagor.»

I gryningen lade vi oss att sofva. Kostja dök ner i sömnen som i ett bad, men jag traskade i mina tankar som en tatarisk tiggare kring en kyrka på vintern. Ute är blåsigt och kallt, men att gå in i helgedomen är förbjudet af Mahomed.

Fram mot morgonen funderade jag ut något, och då gossen vaknade, säger jag till honom:

»Förlåt att du förgäfves fått följa med mig — jag går inte till klostret, jag vill inte gömma mig!»

Men han ser allvarlig ut och anmärker:

»Du har ju redan gömt dig!»

Och han slår med en gren utan att se på mig.

»Nä, farväl då, min dufva!»

Han nickade: »Adjö!»

Jag gick. När jag vände mig om, stod han kvar mellan träden och följde mig med blicken.

»Ähoj», skrek han, »adjö!»

Och det gladde mig, att han upprepade afskeds-hälsningen litet vänligare.

I flera dagar vandrade jag som sjuk, uppfylld af en tung bedröfvelse. Min själ var som222

ett afbrändt svedjeland, och tankarne kröpo än med min skugga framför mig, släpade sig än efter som en tung rök. Om jag blygdes eller om det var något annat, kommer jag inte ihåg och kan inte säga det. En mörk tanke spirade upp och snodde som en läderlapp omkring mig.

»Gudlöse äro de, men inga gudsskapare--->

Men tyngre än alla tankar, minns jag, låg inom mig en dof, lättjefull stillhet, liksom en grumlig, stillastående pöl, och i dess mörka djup simmade trögt och tungt stumma grubblerier, likt skygga fiskar, som kretsa rundt och inte kunna tränga upp till ljuset ofvanför.

Af yttre ting trängde inte mycket till mitt medvetande, jag minns som i en dröm de människor, jag träffade.

Så råkade jag i trakten af Omsk midt in i en bymarknad, och där vaknade jag.

I dammet vid vägen sitter en blind och sjunger med släpig röst, och hans förare står på knä bredvid honom och spelar på ett positiv. Gubben stirrar med tomma ögon mot himlen och återuppväcker forntiden, sjungande med sin svaga, spruckna stämma:

»I tsar Ivan Vasiljesv regering . . .»

Och positivet drar doft ut på tonen: »U-u-u - •»

Jag slog mig ned på marken bredvid den blinde, — han sträckte ut handen mot mig, höll den ett ögonblick, släppte den därpå igen och fortsatte att sjunga:

»Lefde Jermak. son till Timofei...»

»A-a-a», ackompanjerar positivet, och omkring sången samlas stillsamt en tankfull skara, som med sänkta hufvuden allvarligt lyssna till forntidens bragder.223

En torr värme fläktar emot mig, jag ser strålar ur nyfikna ögon, och någon frågar: »Sjunger inte den där också?*

»Han kommer efter, vänta bara!» Röfvarsångerna hade jag ofta hört, men visste inte, af hvems ord de voro sammansatta, hvems ande som lyste i dem, men denna gång förstod jag det, — sången sade till mig med det gamla folkets tusen läppar:

»För en ringa tjänst af dig, o människa, förlåter jag dig en stor synd emot mig!»

De kringstående titta allt nyfiknare på mig och uppelda mitt sinne.

När gubben slutat sin sång, stiger jag upp och säger:

»Rättrogne! Nu har ni hört om en röfvare, som förfördelade folket och plundrade det, men så slog honom hans samvete, och ban drog åstad för att rädda sin själ, — han ville tjäna folket med sin vilda styrka och gjorde det en stor tjänst! Äfven nu lefva ni midt ibland röfvare, som plundra och bestjäla er på allt sätt, men hvarmed söka de väl tjäna er i er nöd? Hvad ha ni sett för välgärning af dem?»

Skaran trängdes så tätt omkring mig, att det var som om de omfamnat mig, och deras uppmärksamhet gaf ökad kraft åt mina ord, gaf dem klang och skönhet, jag glömde tonen i mitt tal och allt annat, kände endast, att jag stod liksom fastare på marken och bland människorna, och deras tystnad eggade mig alltjämt:

»Tala! Säg hela sanningen, som du ser den!» Slutligen kommer en poliskonstapel, skriker »Skingra er!» — frågar, hvad vi väsnas om och begär att få se passet. Skaran smälter sakta' bort som ett moln isolen, och poliskonstapeln vill veta, hvad jag talat om. Några svara:m

»Om Gud-——»

»Å så där om litet af hvarje — — —» »Mest om Gud — — —»

En grofarbetare står bredvid med en kärra och ser med ett vänligt leende oafvändt på mig. Poliskonstapeln tar mig i kragen, jag vill skaka honom af mig, men ser, att de andra snegla på mig under lugg och liksom tyckas fråga: »Hvad skall du nu säga då?» Och deras misstro kommer mig att blekna. Men jag besinnar mig i tid, makar undan konstapelns hand och säger:

»Du vill veta, hvad jag sade?» Och så började jag åter tala om lifvets orättvisa. Åter samlas marknadsfolket i en tät klunga, polisen blir undanträngd och bortskuffad. Jag påminner mig Kostja och de andra barnen vid hyttan, känner stolthet och en stor glädje — åter är jag stark och tycker att jag drömmer. Poliskonstapeln hvisslar, olika ansikten skymta förbi, en massa ögon lysa, skaran böljar som en varm våg och drar mig med sig, jag är ett spån ibland dem. Någon griper mig i axeln och hviskar mig i örat: »Gå, nog nu, gå!»

Och de knuffa och skuffa mig, — nu är jag helt plötsligt inne på en gård, och bredvid mig har jag en svartskäggig man och en yngling utan mössa på hufvudet. Den svarte säger: >Kryp genom staketet!»

Jag kryper genom det och sedan genom ännu ett och finner alltsammans lustigt och trefligt.

»Jaså, ni!» tänker jag. »Hvad skall det nu bli af?»

Men den svartskäggige skyndar på mig: »Fort, kamrat, fort!» Under det vi gå, frågar jag honom: -Hvad är ni för slag?»225

»Af samma sort», säger han.

Den mösslöse ynglingen följer tigande efter. Yi gå igenom flere trädgårdar och ner i en dal-sänka, i hvars botten en å flyter fram, genom busksnåren slingrar sig en gångstig. Den svarte tar mig i handen, ser mig in i ögonen och säger skrattande:

»Nå, lycklig resa! Fedjuk här skall följa dig, tills du är i säkerhet, adjö!»

Ynglingen säger åt honom:

»Laga att du själf kommer härifrån så fort som möjligt, — annars gripa de dig!»

Den svarte hukade sig ner och kröp uppför sluttningen, och jag och Fedjuk gingo längs efter ån.

»Hvem var det där?» frågar jag.

»Han är smed och förvisad. Också för politikens skull.»

»Sådana känner jag många», säger jag.

Jag är helt upprymd. Men han tiger.

Jag tittar på honom, — ban har ett rundt trubb-nosansikte, liksom hugget i sten, och de grå ögonen stirra långt framför sig. Han talar doft, går med ljudlösa steg och sträcker hela tiden på sig, som om han lyssnat eller en mäktig kraft drog honom uppåt. Händerna håller ban på ryggen, — som min svärfar en gång i världen.

»Ar du själf härifrån?»

»Jag är dräng hos prästen.»

»Hvar har du din mössa då?»

Han rifver sig i hufvudet, ser på mig och frågar:

»Hvad har du med det att göra?»

»A det är ju kväll, du kan frysa — — —»

Han tiger ett ögonblick, brummar därpå ovilligt:

»Åt fanders med mössan, om så hufvudet följde med!»

Hålvägen blir allt djupare, bäcken forsar hårdare, kvällen stiger upp ur buskarne.

Jag känner en oklar tillfredsställelse och är hågad att prata.

»Finns det bara en förvisad hos er?» frågar jag.

»Nej, fyra. En herreman från Moskva och tre arbetare från Don. Två af dem äro mycket fridsamma, de supa till och med, men herremannen och han nyss, Ratkov, de tala! I smyg. Än med den ene, än med den andra. Inför allt folket ha de ännu inte vågat sig på det. Det finns många sådana här rundtomkring. Själf heter jag Birskij, Fjodor Mitkov. Är liär nu på femte året. Förut fanns här elfva stycken. I Olenich är det åtta. I Schischkovo tre — — — »

Han räknade upp väl ett sextiotal, så tystnade han, funderade ett ögonblick och började åter:

»Det är också några bönder ibland dem. Alla säga de ett och detsamma, — att ett sådant lif inte duger. Man blir bara förtryckt och förkrympt. Innan jag hörde det, lefde jag i lugn och ro. Men nu ser jag, att jag inte fått växa ut, jag måste böja hufvudet, och det måste därför vara sant, att jag är förkrympt.»

Han uttrycker sig mödosamt, rycker liksom fram hvarje ord under fötterna på sig. Går före utan att se på mig, bred och kraftig. Jag frågar:

»Kan du läsa?»

»Jag har kunnat det, men glömt det igen. Nu lär jag mig igen från början. Det skall nog gå. När man måste, då kan man. Och det är nödvändigt. Om det bara vore herremännen, som talade om lifvets förtryck, så skulle fan bry sig om dem, de ha ju alltid haft en annan religion för sig! Men när ens egna bröder, de fattiga227

arbetarne, också börja på, då måste det vara sant. Och ibland händer det, att en enkel man ser längre än till och med herremännen. Det vill säga, att det är det allmänmänskliga som börjar. Allmänmänskliga, det är just så, de säga. Och jag är ju människa. Därför bör jag kanske gå samma väg som de. Men jag tänker som så . . .»

Jag hör på honom och säger för mig själf:

»Lär dig, Matvej ...»

Och sedan säger jag till honom:

»Hvad tjänar det till att tänka? Det är Guds sak.»

Han tvärstannade, så att jag kom rätt på honom, vände ansiktet emot mig och frågade strängt:

»Är det verkligen Guds också? Jag tänker så. Det är sagdt, — ära dina föräldrar. Och öfverheten, den är också af Gud, är det sagdt. Det är bekräftadt med tecken och under. Det vill säga, att om den gamla lagen skall förändras, så måste det ske tecken. Men hvar äro de? På den nya lagens sida finns inga underverk. Inga alls. Där borta i Nischni hittades reliker och under skedde, men de säga, inte är det några reliker, inte. Serafim hade grått skägg, säga de, och i stället förevisas ett rödt. Men det är inte skägget, som är hufvudsaken, utan undret. Skedde under? Ja. Det erkänna de inte. De anse alla tecken för bedrägerier. Eller också säga de, att det är tron, som skapar underverken. Det är ibland så, att jag skulle vilja slå dem sönder och samman, för att de inte ska' bringa oro i mitt sinne.»

Han står åter stilla, och omkring honom reser sig natten från marken.

Stigen stupar brantare ner, bäcken har ändå brådare, och det prasslar sakta i buskarne.228

Jag säger sakta åt min följeslagare:

»Gå, broder.»

Han går utan att snafva i mörkret, men jag snafvar oupphörligt och knuffar honom i ryggen.

Han rullar utför som en sten, och i tystnaden ljuda doft hans ord:

»Om jag skulle tro dem, då skulle ni få se. Jag skulle inte bli barmhärtig, — nej då. Bror min var soldat och hängde sig, syster min tog tjänst hos tatarer i trakten af Birsk och fick där ett barn, som ännu inte kan gå, fastän det är på fjärde året. Det vill säga, att de ha fördärfvat henne genom sin liderlighet. Hvart skall hon nu taga vägen? Far är en fyllbult, och min äldsta bror har roffat åt sig all jorden. Jag är alldeles ensam . . »

Yi tränga oss fram mellan buskarne i det fuktiga mörkret, bäcken försvinner än i djupet, vältrar än fram under fötterna på oss igen. Öfver våra hufvuden flyga ljudlösa nattfåglar, ofvanför dem tindra stjärnorna.

Jag vill öka farten, men mannen framför mig gör sig ingen brådska, utan muttrar oafbrutet, som om han räknade sina tankar och vägde deras tyngd.

»Den där svartingen, Ratkov, är en präktig karl. Han lefver redan efter den nya lagen. Försvarar den som blir förfördelad. Urjadniken slog mig med en påk, och bums kastade ban urjadniken i backen. För det fick ban sitta inne i fjorton dar. Det var vår första bekantskap. När han kom ut igen, frågade jag honom, hur ban tordes uppträda så där emot myndigheterna. Då berättade ban genast för mig om sin lag. Jag till popen. Och popen sade: »Aha. Går du med sådana tankar?» Ratkov blef förd till fängelset i staden och fick sitta inne i tre månader, och jag229

fick nitton dars arrest. De förhörde mig där om hvad han sagt. Ingenting, sade jag. Hvad hade han lärt mig? Ingenting hade han lärt mig. Jag är ju inte heller så dum af mig. När så Ratkov kom tillbaka, bad jag, — förlåt mig, jag var ett nöt. Han bara skrattade. Ah, strunt, sade han».

Min ledsagare tystnade och fortfor med sänkt röst och i en annan ton:

»Allt är strunt för honom. Han hostar blod — det är strunt. Ingenting har han att äta, — också strunt.»

Plötsligt lät han höra en mustig svordom, vände sig emot mig och hväste mellan tänderna:

»Jag kan begripa allt. Bror min råkade illa ut, — det händer i soldattjänsten. Och syster mins historia är inte heller något ovanligt. Men hvarför pinar de denna människa och piskar honom till blods? Det kan jag inte förstå. Jag skall löpa efter honom som en hund, hvart han befaller. Och att de alltid plåga honom, det skär mig i hjärtat.»

Och därpå svor han igen som en full munk.

Hålvägen öppuade sig, sänkte sina väggar ned mot fältet och smälte ihop med mörkret.

»Ja, farväl nu», säger min ledsagare.

Han talade om för mig vägen till Omsk, vände om och försvann i mörkret. Utan mössa.

Då hans tunga steg dött bort i tystnaden, satte jag mig, — jag hade inte lust att gå längre.

Natten ligger tätt öfver marken och sofver, frisk och sval, tjock som olja. Hvarken stjärnor eller måne syns på himlen och inte ett enda ljus rundt omkring, men inom mig är varmt och ljust. I mitt sinne genljuda min ledsagares tunga ord, han liknar en klocka, som länge legat i jorden och är alldeles betäckt däraf och sönderfrätt af rost, och som klingar doft, men med en ny klang.230

Jag ser framför mig bybefolkningen, som allvarligt och mottagligt lyssnar till mina ord, bekymrade ansikten skymta förbi, ifriga att föra mig undan från polisen.

»Hur var det möjligt?» undrar jag förvånad ocli har svårt att tro, att det verkligen händt.

Och så tänker jag åter:

»Ynglingen nyss sökte tecken och under, — han är själf ett underverk, om han genom lifvets fasor kunnat bevara kärleken till människan. Ocli skaran, som lyssnade till mig, är också ett underverk, ty den är hvarken döf eller blind, fastän nian så länge och så nitiskt sökt be döfva och förblinda den. Och ett ändå större under är Michajlo och hans kamrater.»

Lugnt och jämnt flyta mina tankar, — det är ovanligt för mig och oväntadt. Jag skärskådar försiktigt mig själf och undersöker i all stillhet hjärtat, om där inte dölja sig oro och stridiga tvifvel. Jag småler i det tysta mörkret, och törs inte röra mig för att inte skvalpa bort den okända fröjd, hvaraf hjärtat är öfverfullt. Jag både tror och inte tror på denna sällsamma sinnets fullhet, som är ett oväntadt fynd för mig.

Det var som om en hvit fågel länge legat slumrande i min själs skymning utan att jag vetat af eller känt det. Men så har jag helt oförmodadt råkat röra vid den, så att den vaknar och börjar sjunga sin morgonsång — de lätta vingarna dallra i hjärtat, och af den eldiga sången smälter min otros is och förvandlas till tacksamma tårar. Jag skulle vilja tala, stiga upp, gå och sjunga, och mötte jag en människa, skulle jag-begärligt omfamna henne.

Jag ser framför mig Jonas strålande ansikte, Michails vänliga ögon, Kostjas stränga hånlöje — alla de kära nya vännerna lefva upp igen, trycka231

sig intill mitt bröst och komma det att nästan sprängas sönder af glädje.

På samma sätt kände jag förr i tiden under påskmässan kärlek till Gud, människorna och mig själf. Så sitter jag där darrande och tänker:

»Herre, är detta icke du? Är du icke denna härligheters härlighet, denna min fröjd och lycka?»

Rundt omkring är mörker, och i det lysa de troendes klara anleten, rundt omkring är tystnad, endast mitt hjärta sjunger ljudlöst.

Och jag stryker marken med händerna, klappar den, som om den vore min häst och kände smekningen.

Jag kan inte sitta stilla. Jag steg upp och gick tvärs igenom mörkret, påminnande mig Kostjas ord, seende framför mig den barnsliga strängheten i hans ögon, gick, berusad af glädje, och ströfvade ända till sena hösten omkring i världen, uppsamlande i mitt sinne dess rika och nya gåfvor.

I Omsk träffade jag lillryske utvandrare, — en stor härskara af arbetskraft, som betäckte mycken mark med sin skugga. Jag gick ibland dem, lyssnande till deras mjuka dialekt och frågade:

»Äro ni inte ängsliga öfver att ge er i väg så långt bort?»

En af dem, en gråhårsman, krokryggig af tungt arbete, svarade:

»Har man bara jordtorfvan under fötterna, så är ingenstans långt bort. Det är trångt om utrymmet här på jorden, broder, för den som skall lefva af sitt arbete, — ack, så trångt.»

Förut lade sig ord af sorg och bedröfvelse som aska öfver mitt hjärta, men nu tände de som sprakande gnistor eld på det, ty hvarje enskild sorg var nu mera min sorg, och folkets brist på frihet hindrade mig att andas fritt.

Människorna ha hvarken plats eller tid att växaandligt, och detta är bittert, detta är farligt för den, som går före dem, ty han får gå där ensam i spetsen, de se honom inte, kunna inte stärka honom med sin kraft, utan han förtärs gagnlöst i sina önskningars eld.

Jag säger till lillryssarne, hvars smekande dialekt jag känner:

»I sekler ha folket vandrat hit och dit på jorden, sökande en plats, där det fritt kan bruka sin kraft till inrättandet af ett sant och rättvist lif, i sekler hafven I, jordens laglige herrar, vandrat öfver den och hvarför? Hvem är det, som inte ger folket, jordens kung, plats på dess tron, hvem har ryckt kronan af det och jagar det från land till land, det som är vex-kställaren af alla arbeten, den skicklige örtagårdsmästaren, som kommer allt skönt på jorden att växa?»

Deras ögon tändas, den vaknande människosjälen lyser fram ur dem, och äfven min syn blir vid och skarp, — ser jag en fråga i ett ansikte, besvarar jag den genast, ser jag ett tvifvel, bekämpar jag det. Jag hämtar kraft ur de hjärtan, som öppnas inför mig, och med denna kraft förenar jag dem alla till ett enda hjärta.

Om du, då du talar till människorna, med ditt ord vidrör det för alla gemensamma, det i hvarje själ djupt och hemligt begrafna sant mänskliga, då strömmar ur deras ögon en strålande kraft, som belt och hållet uppfyller dig och lyfter dig öfver dem. Men tro inte, att det är din egen vilja, som lyft dig upp. Du bevingas genom korsningen i din själ af alla de yttre krafter, som omsluta dig, du är stark genom den styrka, som de andra ingjuta i dig i detta ögonblick — så fort de skingras igen, är strömmen borta, och du är åter deras jämlike.

Så började jag min blygsamma mässringning för233

att i det nya lifvets namn kalla människorna till en ny gudstjänst, men utan att ännu känna min nye Gud.

I Slatoust talade jag en helgdag på torget, och återigen blandade sig polisen i saken och ville gripa mig, men folket gömde mig.

Där gjorde jag bekantskap med präktiga människor, en af dem var Jascha Yladykin, teologie studerande och nu min trofaste vän, som han skall förbli hela vårt lif igen. Fast han inte tror på Gud, älskar han kyrkmusiken öfver allt annat, spelar psalmer på orgeln och gråter, den käre token.

Jag frågar honom skrattande:

»Hvad lipar du för, din ateist?»

Och han fäktar med armarne och skriker:

»Af glädje — af aningen om den härliga skönhet, som skall komma en gång Ty om redan nu i detta fåfängliga och smutsiga lif en så stor skönhet kunnat skapas, hvad skall då inte ske på jorden, när hela den andligt frigjorda världen börjar uttrycka sin själs glöd i psalmer och musik?»

Han börjar tala om framtiden, som ligger bländande klar för honom, och häpnar själf öfver sina syner. Mycket har jag att tacka denne min vän, liksom också Michajlo, för.

Tiotals sådana underbara människor träffade jag, — den ene sände mig till den andre från stad till stad. Jag går

liksom längs brinnande signalstänger, och alla brinna de af samma tros-låga. Omöjligt är att räkna människornas mångfald och uttrycka glädjen öfver att se deras andliga enhet.

Stort är det ryska folket, och obeskrifligt skönt är lifvet!

I Ivasanska guvernementet upplefde jag den sista hjärtestöten, denna stöt, som fullbordar templets byggande.234

Det var utanför Sedmioserniklostret, vid processionen med den undergörande Gudsmoders-bilden, — den dagen väntades nämligen bilden hem till klostret från ett besök i staden, en högtidlig dag.

Jag står på en kulle ofvanför sjön och ser, — rundt omkring är det fullt af folk, hvars mörka vågor slå och brusa mot klostrets murar. Solen håller på att gå ner, och dess höstliga strålar lysa bjärt röda. Klockorna dallra som fåglar, färdiga att flyga bort efter tonerna af sin sång, och de blottade hufvudena skimra öfverallt i solskenet som röda vallmor.

Vid klosterporten väntas det på ett underverk, — i en liten kärra ligger en ung flicka orörlig, hennes ansikte är stelnadt som hvitt vax, de grå ögonen äro halfslutna, och det enda som förråder att hon lefver är den sakta skälfningen af de långa ögonfransarna.

Bredvid henne står fadern, en lång, flintskallig och gråskäggig man med stor näsa, och modern, fetlagd och med rundt ansikte; hon har dragit upp ögonbrynen, spärrar upp ögonen och stirrar framför sig, och det ser ut, som om hon i nästa ögonblick skall skrika till, gällt och lidelsefullt.

Människor komma fram och se på den sjuka, och fadern upprepar entonigt, i det han ruskar på skägget:

»Gode rättrogne, bedjen för den olyckliga, som nu har legat i fyra år utan att kunna röra armar eller ben, bedjen Gudsmodern om hjälp, Herran skall vedergälla eder för edra heliga förböner, hjälpen hennes föräldrar att glömma sin sorg.»

Han har synbarligen länge fört dottern omkring från det ena klostret till det andra och redan förlorat hoppet om, att hon kan bli botad, — han upprepar outtröttligt samma ord, men de235

]juda dödt från hans läppar. De kringstående lyssna till hans bön och göra suckande korstecknet, och flickans ögonfransar skälfva alltjämt öfver de svårmodiga ögonen.

Jag har väl sett tjugo sådana där förlamade unga flickor, tiotals besatta och andra sjuka, och alltid har jag känt som en plågsam blygsel, det har gjort mig så ondt om de stackars kraftlösa kropparna, så ondt om deras fruktlösa väntan på undret. Men ännu aldrig hade jag känt ett sådant medlidande som denna gång.

En stor, stum klagan låg stelnad i dotterns hvita halfdöda anlete, och en sorg, som inte kunde finna ord, höll modern fjättrad. Jag blef tung till mods och gick därifrån, men kunde inte glömma dem.

Tusentals ögon stirra ut i fjärran, och rundt omkring mig susar en varm, dof hviskning: »De komma, de komma.»

Tungt och långsamt, som en mörk hafsvåg, kommer en stor folkmassa vältrande uppför sluttningen, kyrkfanornas guld skimrar öfver deras hufvuden som rödt skum, kastande ut kärfvar af klara gnistor, ocli som en eldfågel vaggar Gudsmodems bild taktmässigt af och an, belyst af solstrålame.

Ur folkets bröst stiger dess mäktiga suck, -den tusenstämmiga sången:

»Beskyddarinna, du nitiska, Herrans moder.» Så hugges sången i tu af döfva rop: »Gå på. Fortare. Gå på.» Inramad af den blå skogen, ler sjön ljust, den röda solen dyker ned i trädtopparne och klockorna ringa helt muntert. Men rundt omkring bedröfvade ansikten, ett sakta, sorgset sus af böner, ögon, dimmiga af tårar, ocli händer, som göra korstecknet.236

Jag känner mig ensam. Alit detta är för mig en glädjelös vildfarelse, full af maktlös förtviflan, af trött väntan på barmhärtighet.

Skaran därnere kommer allt närmare, deras ansikten äro betäckta med damm, svetten rinner i floder öfver deras kinder, de flämta och stirra pä ett underligt sätt, som om de inte såge något, och de knuffas och ragla, när de gå.

Det är synd om dem, synd om den troskraft, som här går till spillo.

Det tar ingen ända på folkströmmen.

Hänförd t, men på samma gång dystert och liksom förebrående dallrar genom luften det mäktiga ropet:

»Hell dig, allgoda, hell dig.»

Och sedan åter: »Gå på. Gå på.»

I ett belt moln af damm hundratals svarta ansikten, tusentals ögon, liknande stjärnorna i vintergatan. Jag ser, att alla dessa ögon äro som eldgnistor ur en enda själ, begärligt afvaktande en ännu okänd glädje.

Alla dessa människor gå som en man tätt tryckta intill hvarandra, hållande hvarandra i händerna, och de gå så fort, som om deras väg vore förfärligt lång, men de voro färdiga att outtröttligt nu med detsamma vandra den till slut.

Min själ darrar af en oförklarlig bäfvan —som en blixt lyser fram i mitt minne Jonas ord:

»Gudsskaparen folket?!»

Utom mig rusar jag emot folkmassan, följer med den uppför sluttningen och sjunger med fulla lungor:

»Hell dig, alla krafters välgörande kraft!»

Massan grep mig, omslöt mig, och jag flöt bort, bragt i smältning af dess glödande andedräkt. Jag kände inte marken under mina fötter237

längre, jag fanns inte längre till, ocli tid ocli rum funnos inte heller, endast en glädje, ofattbar som himmelriket. Jag glödde af trons eld, jag var omärklig och stor liksom alla omkring mig under denna vår gemensamma flykt. »Gå på!»

Och oemotståndligt ilar skaran framåt, tvärs öfver alla hinder och bråddjup, öfver alla sina tvifvel och mörka farhågor.

Så minns jag, att allt med ens stannade, det uppstod en viss villervalla, jag var framme vid kärran med den sjuka, och jag hörde rop och sorl:

»Förböner, förböner!»

Det blef en stor uppståndelse, — kärran fick en knuff, och flickans hufvud ruskade hjälplöst, maktlöst, medan hennes stora ögon förfäradt blickade upp. Tiotals ögonpar öfvergöto den sjuka med sin strålglans, på hennes förlamade gestalt korsades hundratals krafter, kallade till lif af den tvingade åtrån att se den sjuka stå upp från sitt läger, ocli jag såg också ner i djupet af hennes blick och längtade lika outsägligt som alla de andra, att hon skulle stiga upp . . . inte för min skull och inte för hennes, utan för något annat, inför hvilket både hon och jag endast vore som fågelfjädrar i en eldsvåda.

Liksom regnet mättar jorden med lifgifvande väta, så mättade folkmassan flickans förtorkade kropp med denna sin kraft, och dess hviskningar ljödo som höga rop för mig och henne:

»Stig upp, kära, statt upp! Lyft upp dina bänder, var inte rädd! Statt upp, statt upp utan fruktan! Stå upp, du sjuka! Kära, lyft upp dina händer!»

Hundratals stjärnor flammade upp i hennes själ. och en rosig skiftning färgade det döda ansiktet.238

de häpna och glädjestrålande ögonen vidgades ännu mer, och i det hon långsamt rörde på axlarne, lyfte hon undergifvet de skälfvande händerna och sträckte dem lydigt framåt, — hennes läppar voro halföppna, och hon liknande en fågelunge, som för första gången flyger ut ur boet.

Då drog allt omkring en djup suck, det var, som om jorden varit en klocka af malm och en jätte slagit därpå med hela sin styrka, det gick en skälfning genom folkmassan, den böljade fram och tillbaka och ett virrvarr af rop hördes:

»Hjälp upp henne! Res dig upp på fötter, flicka! Lyft upp henne!»

Vi lättade tag i flickan, lyfte upp henne och ställde henne på marken och höllo lätt i henne, men hon böjde sig som ett ax i blåsten och skrek:

»Kära vänner! Herre Gud! O Guds moder! Kära vänner!»

»Gå», skriker folkmassan. »Gå!»

Jag minns det dammiga, svett- och tårdränkta ansiktet, men genom tårarne blixtrar befallande den undergörande kraften, — tron på ens makt gör underverk.

Sakta går den botade ibland oss, smyger tillitsfullt sin kropp intill folkets, småler, hvit som en blomma, och säger:

»Släpp mig, jag kan ensam!»

Hon stannar, vacklar till och går! Går liksom på knifvar, som sarga hennes fötter, men går ensam, rädd och skrattande som ett litet barn, och folkmassan omkring henne är också glad och smeksam som ett barn. Hennes kropp skälfver af sinnesrörelse, men händerna sträcker hon framåt och stöder dem mot luften, mättad af folkets kraft och öfverallt understödd af hundratals klara ögonstrålar.239

Vid klosterporten förlorar jag henne ur sikte, — jag återkommer en smula till besinning och ser mig omkring, öfverallt helgdagsstämning och festligt sorl och klockringning och folkmassans mäktiga brus, på himlen flammar aftonrodnaden och sjön purpras af återspeglingen.

Förbi mig går en man, som småler och frågar:

»Såg du?»

Jag omfamnade och kysste honom som en bror efter lång skilsmässa, och ingendera af oss fann ett ord mera att säga hvarandra. Tyst leende skildes vi åt.

---På natten satt jag i skogen ofvanför

sjön, åter ensam, men numera för alltid oupplösligt bunden vid folket, jordens herre och undergörare.

Jag satt och lyssnade till, hur allt, som jag sett och erfarit, växte upp inom mig och brann i en enda låga, och jag lät skenet däraf lysa tillbaka ut på yttervärlden, så att allt där flammar i stor betydelsefullhet, ter sig underbart och bevingar min ande i en sträfvan att uppsluka världen liksom den uppslukat mig.

Jag har icke ord att återge denna natts hänryckning, då jag ensam i mörkret omfattade hela jorden med min kärlek, då jag stod på höjden af min lifserfarenhet och såg världen som en eldström af lefvande krafter, forsande att sammangjuta sig till en enda, hvars mål var mig otillgängligt.

Men jag förstod med glädje, att målets otillgänglighet är källan till min andes och de jordiska härligheternas oändliga tillväxt, och i denna oändlighet ligga tallösa anledningar till hänryckning för en lefvande människosjäl!

På morgonen visade mig äfven solen ett annat anlete än förr, — jag såg hur hennes strålar var-varsamt och smekande smälte mörkret och tände det i glöd och drog af jorden nattens höljen, så att den stod upp framför mig i sin blommande, doftande höstskrud, en smaragdgrön arena för människornas stora idrotter och kamp för idrottens frihet, den heliga platsen för processionen till skönhetens och sanningens helg!

Jag såg henne, min moder jorden, i rymden bland stjärnorna, och hur stolt hon med sina oceaners ögon blickade ut i fjärran och i djupet, såg henne som en bräddad skål med rödt, outtröttligt sjudande människoblod och såg hennes härskare och konung — det allsmäktiga, odödliga folket!

Han bevingar hennes lif med storheten af sina gärningar och förhoppningar, och jag bad:

»Du är min Gud och skaparen af alla gudar, som du väfver af dins själs skönhet i ditt sökandes möda och oro!

»Och världen skall icke ha någon Gud utom dig, ty Du är den ende, undergörande Guden!»

— Detta är min trosbekännelse!

— — — Och så återvänder jag dit, där människorna frigöra sina medmänniskors själar ur mörkrets och vidskepelsens fångenskap, samla folket till ett, upplysa dess hemliga anlete för det, hjälpa det att lära känna kraften af dess vilja och visa det den enda, sanna vägen till den allmänna sammanslutningen för det stora verkets skull, — det universella gudsskapandet!

*